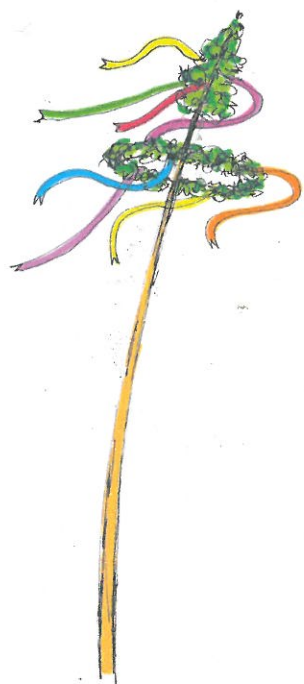

7

Literárna výchova

ISBN 978-80-89431-17-5

9 788089 431175

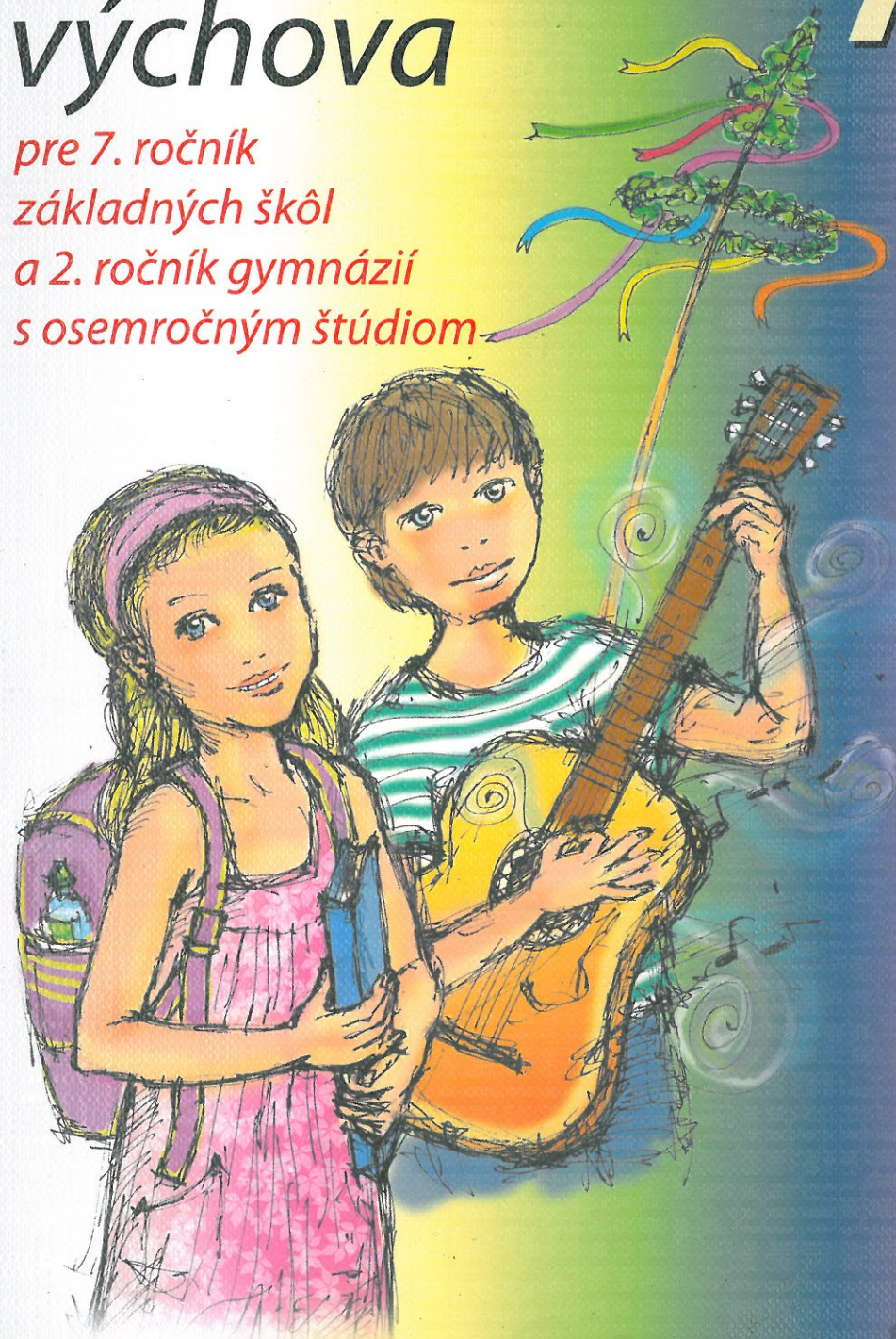
Publikácia bola hradená
z finančných prostriedkov
Ministerstva školstva, vedy, výskumu
a športu Slovenskej republiky.

Literárna výchova pre 7. ročník základných škôl a 2. ročník gymnázií s osemročným štúdiom

7

Literárna 7 výchova

pre 7. ročník
základných škôl
a 2. ročník gymnázií
s osemročným štúdiom

Dobrodružstvo v literatúre	79
Rudyard Kipling: Mauglí	79
Jack London: Sivé vlča	83
Gill Harveyová: Rivali	88
Arthur Conan Doyle: Na ten obraz nikdy nezabudnem	95
Fantasy literatúra	100
Igor Molitor, Muška Molitorová: Dievčatko z Krajiny Drakov	100
Rick Riordan: Percy Jackson – Zlodej blesku	106
Detektívka	112
Thomas Brezina: Hľadači pokladov – sedem odkazov lúpežných rytierov	112
Western	119
Karl May: Šľachetnosť Old Shatterhanda	119
Liselotte Welskopfová-Henrichová: Synovia Veľkej medvedice	124
Robinsonáda	130
Daniel Defoe: Robinson Crusoe	130
Scott O'Dell: Ostrov belasých delfínov	134
Dramatické umenie	
Rozhlasová hra	140
Jana Bodnárová: Starec a počítačový chlapec	140
Filmové umenie	146
Jozef Cíger Hronský: Sokoliar Tomáš	146
Filmový scenár	150

Galéria spisovateľov

ZÁKLADNÁ ŠKOLA
031 04 Bratislava, Karpátova 19

ZÁKLADNÁ ŠKOLA
031 04 Bratislava, Karpátova 19

Literárna výchova

pre 7. ročník základných škôl
a 2. ročník gymnázií
s osemročným štúdiom

Literárna 7 výchova

*pre 7. ročník
základných škôl
a 2. ročník gymnázií
s osemročným štúdiom*

Mgr. Daniela Petriková

Združenie EDUCO
2011

Autorka © Mgr. Daniela Petriková

Lektorovali: PaedDr. Renáta Somorová
Mgr. Daniela Baničová

Illustration © Ján Vrabec

Technické spracovanie,
grafická úprava: PIKTUS Ján Vrabec

Zodpovedná redaktorka: Monika Gúčiková

Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pod číslom 2011-6095/18655:4-919 zo dňa 19. mája 2011 ako Literárnu výchovu pre 7. ročník základných škôl a 2. ročník gymnázií s osemročným štúdiom.
Schvaľovacia doložka má platnosť 5 rokov.

Prvé vydania, 2011

Všetky práva vyhradené.

Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat' bez súhlasu majiteľa práv.

Vydalo Združenie EDUCO © 2011

Tlač: Patria 1., spol. s r. o., Prievidza

ISBN 978-80-89431-17-5

Čítaj a môžeš byť, kým chceš!

Pri tvorbe učebnice som sa stretla s týmto mottom a povedala som si, že určite bude tou správnou inšpiráciou aj pre vás. Desať mesiacov budete brať do rúk učebnicu, ktorá bude vašim sprievodcom po literatúre. Pri výbere literárnych ukážok som vám chcela ponúknuť možnosť zoznámiť sa s umelcami, majstrami písaného slova, ktorí narábajú so slovom tak, ako maliari čarujú s farbami. Budete mať možnosť stretnúť sa s básnikmi, autormi populárnej piesne, ale aj autormi, ktorí sa vedia vcítiť do problémov detí. Kniha vám ponúka dobrodružné príbehy zo staršej aj súčasnej literatúry, fascinujúce príbehy zvieracích hrdinov. Samozrejme, nechýba ani moderná a obľúbená fantasy literatúra či detektívny príbeh.

V minulom školskom roku ste sa naučili pracovať s literárnymi ukážkami. Všetko, čo máte riešiť v úlohách, tam nie je na to, aby vás učitelia trápi-li zbytočnými otázkami. Cieľom práce s literárnym textom je, aby ste sa naučili poznávať literatúru v celom jej bohatstve, pochopili zámery autorov literárneho diela, zobrali si z neho čo najviac nielen poznatkov, ale aj zážitkov. Na to je potrebné mať aj určité teoretické vedomosti. Z literatúry sa môžete dozvedieť aj veľa nových vecí. Isté je, že k informáciám sa viete dostať oveľa rýchlejšie aj z iných zdrojov. Ale len literatúra vám dokáže poskytnúť čas a priestor, aby ste sa zamysleli, zasnivali, uvoľnili svoju fantáziu a preniesli sa do iných krajín, k iným ľuďom, robili to, po čom v kútiku duše najviac túžite. Preto čítajte a buďte, kým len chcete byť – hrdinom, čo zachraňuje svet, Robinsonom, ktorý bojuje s nevládnou prírodou. Ak vám literatúra pomôže, aby ste sa vedeli pekne vyjadriť slovom aj písmom, potom splní jedno zo svojich dôležitých poslanií. Veď súčasný človek musí vedieť komunikovať, aby sa vedel vo svete presadiť.

K tomu vám prajem nielen veľa pekných chvíľ pri knihe, ale aj veľa síl pri vlastnej literárnej tvorbe.

Autorka

FERKO URBÁNEK
DESATORO ČITATEĽA

Ferko Urbánek mal pred sto rokmi asi podobnú skúsenosť ako my, keď si požičiavame z knižnice potrhané a počmárané knihy. Preto sa často v knihách z jeho tlačiarne stretávame s Desatorom čitateľa.

Venujte knihám takú pozornosť, akú si zaslúžia!

1. Spomeň si zakaždým, keď berieš vypožičanú knihu do ruky, že nie je tvojím majetkom a že ju musíš vrátiť včas a celkom neporušenú.
2. Vypožičanú knihu zabaľ doma hneď do papiera. Neber ju do nečistých rúk. Pamätaj, koľko čitateľov bude chcieť ešte čítať tú istú knihu, čistú a neporušenú.
3. Ušpinená kniha budí ošklivosť, prenáša i nákazlivé choroby. Preto neobracaj strany naslinenými prstami, nekladaj medzi ne ceruzky, zápalky a pod., nezahýbaj rohy strán, ale vlož na miesto, kde si dočítal, pásik čistého papiera alebo stužky.
4. Pri čítaní nevyvracaj a nerozlamuj chrbát knihy; keď leží na stole, neopieraj sa o ňu rukami; neodkladaj knihu na miestach vlhkých alebo zaprášených.
5. Nečítaj pri jedle ani v posteli. Pri čítaní si nezabudni zavše vydýchnuť a dať odpočinúť očiam.
6. Nezáleží na počte kníh, ktoré si prečítal, ale na tom, čo a ako si čítal.
7. Preto čítaj pozorne a oddane, nečítaj len očami, ale čítaj srdcom. Nepreskakuj pri čítaní odseky alebo i celé strany. Voľ len knihy dobrých spisovateľov.
8. Vypisuj si, čo sa ti pri čítaní najväčšmi páčilo, čo ťa dojalo alebo uchvátilo: krásne opisy, významné vety, zaujímavé výpovede. Poznamenaj si krátky obsah knihy, titul a spisovateľa.
9. Nečítaj mnoho naraz, ale čítaj každý deň – a každý deň niečo dobré vykonaj.
10. Uč sa z kníh dobru a pravde. V tom je zmysel života.

(Upravené)

Umelecká literatúra v poézii

Anekdoty Poézia Piesne

Umenie je dobrým nositeľom toho,
čo sa bežnými slovami ťažko vyjadruje.

Anekdoty

Stretli ste sa s nimi už minulý školský rok. Možno sú vhodné na to, aby ste zistili, že v škole môže byť nielen vážne, ale aj veselo. Zopakujte si, čo ste sa o anekdote naučili.

Básnik zakončil svoj život smrťou.

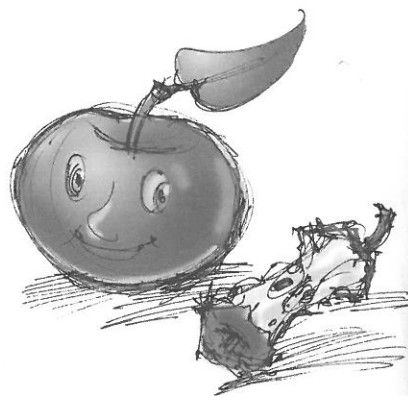
Syn pračloveka donesie vysvedčenie zo školy. Otec ho číta a hovorí:
„To, že máš trojku z lovu je pochopiteľné, veď si ešte malý. Ale že si prepadol z dejepisu, ktorý má len dve strany, to je hanba.“

„Pani učiteľka, cestou do školy ma prepadli zloději.“
„A čo ti ukradli???“
„Domácu úlohu!!!“

Pani učiteľka sa v škole pýta:
„Máte v ruke dve jablká. Jedno zjete. Čo vám ostane v ruke?“
Dežko sa prihlási a hovorí:
„Ohryzok.“

Aké je množné číslo slova žiak?
Móricko: „Banda mizerná.“

Pýta sa učiteľ dejepisu:
„Čo vieme o ľuďoch, ktorí žili v stredoveku?“
„Že už všetci dávno pomreli.“

Budeme si pamätať

Anekdota je krátky epický príbeh o skutočnej alebo vymyslenej udalosti, ktorá má neočakávaný záver s humorným vyznením. Podmienkou dobrej anekdoty je krátky rozsah, vtip a nečakaná pointa.

Poézia

Položili ste si niekedy otázku, aký význam má poézia v živote človeka? Môžeme povedať, že nás sprevádza od narodenia až po smrť. Prvé dotyky s poéziou získavame v útlom detstve (napríklad uspávanky, rôzne riekanky), neskôr nachádzame záľubu v populárnych piesňach, niektorí aj v básňach. Neodmysliteľnou súčasťou slávnostných a sviatočných dní je príležitostná poézia, rôzne obradové piesne.

Poéziu v jej rôznych podobách počívame, čítame, ba v našom živote sú aj obdobia, keď sa pokúšame o vlastnú tvorbu.

Na poéziu sa môžeme teda pozerat' z rôznych uhlov. Z pohľadu čitateľov (poslucháčov), ako možnosť prežiť niečo výnimočné a emotívne, z pohľadu autorov, ako možnosť uľaviť svojej duši a podeliť sa o svoj pohľad na svet.

V ukázkach sa oboznámite s poéziou, ktorá pochádza od starších aj mladších autorov. Čítajte pozorne, snažte sa pochopiť nielen obsah básni a piesni, ale hľadajte v ukázkach dušu autora, jeho odkaz pre čitateľa.

JÁN BOTTO KUKUČKA

Sedí, sedí samučká
na javore kukučka.
Počúva tam, počúva,
ako vetrík podúva.

Pod javorom dievčina
kukulienku zaklína:
„Povedzže mi, ty to znáš,
kedy pôjdem na sobáš?“

Sedí, sedí samučká
na javore kukučka.
Sedí nemo, jaj, beda!
čo mi neodpovedá?

„Jajže, Bože! čo je to?
Sľúbil sa mi na leto;
už to leto uchodí –
a môj milý nechodí!“

Zavial vietor kadesi –
kukuk letí za lesy –
a pred ňou ktos' zastane:
„Milá, veď už po Jane!“

Ján Botto: *Dielo*

Čítame, pracujeme s textom

Prečítajte básne nahlas, dodržujte rytmus a dbajte na správny jazykový prejav. Povedzte, ktorý žáner poézie vám básne najviac pripomína. Zdôvodnite, komentujte, doložte citovaním konkrétnych veršov.

Pátrame, riešime úlohy

1. Poznáte poveru o tom, že kukučka vie kukaním predpovedať počet rokov do udalosti, na ktorú sa pýtate? Povedzte, ako súvisí básne s touto poverou?
2. Vyhľadajte v texte umelecké jazykové prostriedky a pomenujte ich. Ktoré autor využíva najviac? Akú úlohu plnia v texte zdobneniny?

Zistili ste,

* že básne rytmom, stavbou verša a strofy pripomína ľudovú pieseň. Takejto podobe hovoríme ponáška na ľudovú pieseň.

JANKO KRÁĽ SLOVO

Janko Kráľ je jedným z najvýznamnejších a najradikálnejších predstaviteľov slovenskej generácie básnikov, ktorí sa nielen veršami, ale aj osobnou účasťou zapojili do revolúcie v roku 1848/49. Bol jedným z prvých, ktorí začali búriť ľud, aby od vrchnosti žiadali naplnenie svojich práv. Za tieto aktivity bol spolu s učiteľom Jánom Rotaridesom väznený.

Zajasal blesk jasnej zory
ponad vrchy, ponad hory;
zahučte, slovenské polia,
sloboda nás k činom volá.
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

Kto si Slováč z duše, z rodu,
teraz sa hlás ku národu;
rovnosť práva, život nový,
odmyká ústa, okovy.
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

Povedala vrana vrane,
že nás šklbať neprestane;
sľubov, rečí krásnych dosti –
veríme len skutočnosti.
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

Nehľad' me na škodu, na zisk;
tam sa spojme, kde je nátisk;
ako reťaz držíme spolu –
zradca, kto vystúpi z kolu.
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

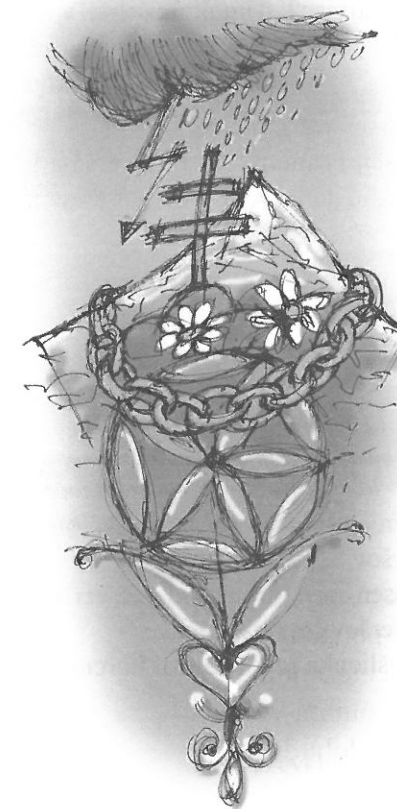
Chod' me mierne, pevne, vážne;
kde treba, vystúpme rázne,
nech vlasť našu váhu skúsi;
čo chceme, to stať sa musí!
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

Chorvát, Maďar, naši bratri,
nech každý má, čo mu patrí;
nadvláda len právo haní –
všetci sme rovnakí páni.
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

S krivdami von! tie netajme,
práva si národné hájme;
nebojme sa žiadnej moci,
inakšie sme len otroci.
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

Jarmili nás dosiaľ všade,
verili sme podlej zrade,
v nevoli nám srdce skleslo:
sloboda je naše heslo!
Hore, za česť, slobodu
slovenského národu!

Zlatý fond Sme

Čítame, pracujeme s textom

1. V úvode k básni ste si prečítali, že Janko Kráľ patrí k najrevolučnejším básnikom. Ak ste presvedčení o tom, že báseň je revolučná, doložte svoje tvrdenie konkrétnymi veršami.
2. Básnici prostredníctvom poézie vyjadrujú sami seba, svoje názory a postoje. Pokúste sa na základe básne charakterizovať básnika.

Pátrame, riešime úlohy

1. Povedzte, aká je vonkajšia kompozícia ukážky. Sformulujte hlavnú myšlienku básne.
2. Každá strofa sa pravidelne končí dvojverším. Ako takýto jav nazývame v piesni, akú úlohu plní v ukážke?
3. Spočítajte počet slabík vo veršoch, počet veršov v strofách, určte rým. Na základe svojich zistení vyvodte závery týkajúce sa tejto básne.
4. Vyhľadajte umelecké básnické prostriedky, pomenujte ich. Niektoré vysvetlite opisne a posúďte ich účinok na čitateľa.
5. Vysvetlite: *nadvláda len právo haní –
všetci sme rovnakí páni.*
***
*Jarmili nás dosiaľ všade,
verili sme podlej zrade...*

Tvoríme

Vyberte z textu básne verše, ktoré sa vám najviac páčili. V duchu autora napíšte krátky prejav v jednoduchých vetách, ktorými by ste chceli dosiahnuť podobný cieľ ako autor. Porovnajte a povedzte, v ktorej podobe je hlavná myšlienka pôsobivejšia.

Zistili ste,

- * že refrén plní v básni rovnakú úlohu ako v piesni. V básni *Slovo* podporuje revolučnosť veršov.
- * že báseň má štyri pravidelné verše, ktoré sa skladajú z ôsmich slabík a doplnené sú dvojveršovým refrénom.
- * že myšlienka revolučnosti burcujúca do boja za slobodu je účinnejšia v podobe básne.

JÁN FRANCISCI BRATISLAVSKÝM BRATOM

K básnickej generácii Janka Kráľa patrí aj Ján Francisci. Básnici mali rovnaké ideály, ciele a najčastejšie sa vyjadrovali cez poéziu. Začítajte sa do nasledujúcich veršov a hľadajte v nich myšlienku slobody, spolupatričnosti.

Rimava, Rimava,
Rimavôčka moja,
už mi je maličká
tá vodička tvoja.

Lebo nemáš, milá,
pláne, ani splavu,
čo by ma zanesol
do môjho prístavu.

Ta ja idem, ta ja,
do lepšieho kraja,
do lepšieho kraja,
veľkého Dunaja.

A keď ja ta prídem,
k veľkému Dunaju,
tam ma hodní bratia
bratsky privítajú.

Hej, bratia, na Dunaj
veľký sa pustíme,
vedno sa k prístavu
slávne poplavíme.

Veď sa poplavíme
cez búrky, krútnavy,
ej, lebo cez búrky
vedie cesta slávy.

Z cyklu *Mojim vrstovníkom*

Čítame, pracujeme s textom

1. Pri práci s textom básne vychádzajte z vašich doterajších skúseností. Posúďte básne z hľadiska vonkajšej kompozície, teda z hľadiska výstavby verša a strofy. Porovnajte s ukázkami tvorby ostatných básnikov v tejto kapitole. Zamyslite sa, analyzujte a zistenia si zaznamenajte do zošita.

2. Aké myšlienky vyvolala vo vás básneň? Skúste na základe osobných pocitov sformulovať hlavnú myšlienku básne, dajte do súvislosti s básňou Janka Kráľa. Čo majú básnici spoločné, v čom sa odlišujú?

3. Aký význam má opakovanie niektorých slov, používanie zdobnenín?

4. *Ta ja idem, ta ja, / do lepšieho kraja, / do lepšieho kraja, / veľkého Dunaja.* / Zamyslite sa nad týmito veršami a povedzte, prečo považuje autor kraj okolo Dunaja za lepší. Načrite do vedomostí z dejepisu.

5. Považujete básneň za rovnako revolučnú ako básneň *Slovo*, alebo je skôr výzvou, vyjadrením túžby po slobode. Svoj názor komentujte a dokladajte citovaním konkrétnych veršov.

Pátrame, riešime úlohy

Vyhľadajte na internete (v encyklopédii) informácie o Jankovi Franciscim. Pripravte si referát alebo powerpointovú prezentáciu, v ktorej oboznámite aj svojich spolužiakov so životom a dielom tohto básnika. Odporúčame vám využiť aj oficiálnu webovú stránku mesta Hnúšťa, kde sa dozviete veľa zaujímavého.

Zistili ste,

- * že autor využíva pravidelný dvanásťslabičný verš, ktorý zoskupuje do štvorveršových strof.
- * že na zdôraznenie svojich myšlienok opakuje niektoré slová a celé verše.
- * že dodržiavaním rytmu, rýmu, veršovej výstavby má celá básneň charakter ponášky na ľudovú pieseň.

JANKO MATÚŠKA LÚČENIE

Janko Matúška sa nielen svojou poéziou, pôsobením, ale aj zmyslaním a životnou filozofiou radí ku generácii predchádzajúcich autorov – teda ku generácii štyrovských básnikov. Bol spisovateľom, publicistom a pre slovenský národ určite nezabudnuteľný autor. Viete, aký je jeho prínos, prečo je stále súčasťou nášho života?

Preletel sokolík nad tichým Dunajom,
Zaplakalo dievča za svojim šuhajom.
Vyšvihla sa rybka nad tichou vodičkou,
Smutno šuhajkovi za svojou Aničkou.
Dve srdiečka plačú, v slzách sa kúpajú,
Bolestne sa lúčia, že sa neshliadajú¹.
Tri rôčky minuli, čo sme sa poznali,
Ako matka s deťmi sme sa milovali.
Či čuješ tie hlasy aj zhora, aj zdola?
To mňa vlast' strápená do tábora volá.
Milo vernô² dievča čisto je milovať,
Ale ešte milšie za národ bojovať.
Srdce je do smrti, ale potom zhnije,
A vlast' život hodný večným vencom zviže.
Ty si len samotná, a tam národ celý –
Vidíš, jak lietajú nad ním divé strely!
Keď sa z boja vrátim, vlasti muky stenčím,
Potom ťa svadobným venčekom ovenčím.
Šuhaj sa odbiera, sadne na koníka,
A milá len plače a boľno si fiká.
Jej plač sa ozieva³ temno po doline,
Až medzi jedľami docela zahynie.

Piesne a rečnovanky

¹ že sa neuvidia

² verné

³ ozýva sa

Čítame, pracujeme s textom

1. Čítajte básnický text s dôrazom na jeho rytmus a rytmickú usporiadanosť veršov. Dbajte na správne dýchanie a artikuláciu. Moduláciou hlasu vyjadrite svoje pocity.
2. Vyhľadajte kľúčové slová, zapíšte si ich a povedzte, čo je ich prvotným významom. Na základe vlastných pocitov a pochopenia básne sformulujte hlavnú myšlienku.
3. V ktorých veršoch sa stretnete s hrdinom básne? Vyhľadajte ich, dôrazne prečítajte a povedzte, či prežíva hrdina básne vnútorný konflikt. Čím je spôsobený, ako ho rieši? Komu dáva prednosť, prečo, ako to zdôvodňuje? Svoje úvahy dokumentujte prečítaním konkrétnych veršov.

Pátrame, riešime úlohy

1. Zamerajte sa na vonkajšiu kompozíciu, určte verš – počet slabík vo verši, označte a pomenujte rým. Ako súvisí názov básne s jej obsahom?
2. Autor využíva v básni veľa zdobnenín. Aký cieľ tým sleduje?
3. *Dve srdiečka plačú, v slzách sa kúpajú...* Pomenujte tento umelecký prostriedok.
4. Vyhľadajte v básni ďalšie umelecké jazykové prostriedky, pomenujte ich správnou terminológiou. Ktorý má najvyššiu frekvenciu a prečo?
5. Vysvetlite význam veršov:
*To mňa vlast' strápená do tábora volá,
Milo vernô dievča čisto je milovať,
Ale ešte milšie za národ bojovať.*
***
Keď sa z boja vrátim, vlasti muky stencím,
6. Vyhľadajte ďalšie informácie o Jankovi Matúškovi a povedzte, čím je nám blízky aj v súčasnosti.

Tvoríme

Vyberte z textu kľúčové slová, tvorte k nim nové, vlastné rýmy. Potom z nich utvorte niekoľko vlastných veršov, predneste pred triedou. Ohodnoťte svoje úsilie navzájom, najvydarenejšie zapíšte do zošita.

Zistili ste,

- * že zdobneniny autor využíva ako štylistický prostriedok, ktorý zjemňuje význam a vyjadruje kladný vzťah k vlasti a národu.
- * že autor využíva verš, ktorý je založený na pravidelnom počte slabík.

Budeme si pamätať

Verš, ktorý je založený na pravidelnom počte slabík, sa nazýva *sylabický verš*. Umelecké jazykové prostriedky, ktoré sú nositeľmi estetickej textu v téme i v jazyku, ozvlášťujú ho, ako napríklad metafora, prirôvanie, epiteton a ďalšie (spoznáte ich neskôr), označujeme spoločným názvom *trópy*.

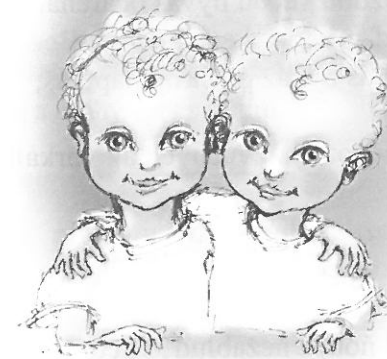
JÁN SMREK

NAJČISTEJŠIA LÁSKA

Z lások je najčistejšia láska k deťom.
To hovorím vo veku múdrosti.
Človek len zriedka vie o niečom svätom.
Dieťa má gloriolu milosti.

Mám synkov dvoch. Ich kožka číry hodváb.
Kvôli nej rád som hore, nejdem spať.
Chcem hladiť ju, keď spia. Dňa bludný koráb
nechávam v prístav tento vetrom hnať.

Pohládzam ručičky, čo neporania.
Ešte sú kvetiny to, čo len tešia.
Tu pravá záhrada je milovania.
Tu zabúdam, že veľkí ľudia hrešia.

ZAKLADNÁ ŠKOLA
931 04 Bratislava, Kollárova 11

Čítame, pracujeme s textom

Prečítajte si báseň najprv potichu, zamyslite sa nad jej obsahom. Potom čítajte nahlas, zamerajte na moduláciu hlasu, aby ste ňou vedeli vyjadriť aj svoje pocity, dodržali rytmus a zachovali rytmickú usporiadanosť básnického textu.

Pátrame, riešime úlohy

1. Povedzte, akú tému si autor vybral a akou formou ju spracoval. Vyslovte vlastný názor na to, či ide o tému všednú, obyčajnú, alebo sa básnik vyjadruje k niečomu mimoriadne osobitému.
2. Pokúste sa sformulovať a vysloviť hlavnú myšlienku ukážky.
3. Označte písmenami a, b rým a pomenujte ho.
4. Vyhľadajte v básni neobyčajné, nevšedné slovné spojenia, umelecké básnické prostriedky a pomenujte ich.

Tvoríme

Vyhľadajte v básni kľúčové slová, tvorte k nim vlastné rýmy. Pospájajte do veršov a vytvorte vlastnú báseň.

JÚLIUS LENKO DCÉRKE

Toľko lásky a nehy v očiach máš,
že každou vecou bývaš očarená.
A keď mi hráš, keď hudbou Beethovena
celý náš byt až po strop napĺňaš,

keď v notách, zvučných ako hrkálky,
i tvoje malé detské srdce bije,
ja spoza záclon každej melódie
na tvoju cestu hľadím do diaľky.

Chod ňou, a nezablúď, i keď cesta tá
raz bude priama a raz kľukatá,
raz pôjde slncom a raz cez víchricu.

Život neplynie ako sladký sen,
má víry, blesky ako Beethoven.
Len majster zvládne jeho klávesnicu.

Čítame, pracujeme s textom

1. Niekoľkými slovami skúste tlmočiť vlastné pocity, ktoré ste mali pri čítaní básne. Ak boli vaše pocity príjemné, vyhľadajte a nahlas prečítajte slová, slovné spojenia, ktoré najviac ovplyvnili vašu náladu.
2. Zamyslite sa nad básňami Jána Smreka a Júliusa Lenka. Porovnajte obe básne a povedzte, k čomu sa autori vyjadrujú, ktorá myšlienka je pre obe básne spoločná.

Pátrame, riešime úlohy

1. Pomenujte literárnovedným termínom spojenie: *v notách, zvučných ako hrkálky*. Vyhľadajte ďalšie obdobné slovné spojenia, zamieňajte v nich slová, tvorte nové umelecké prostriedky rovnakého druhu.
2. Novovzniknuté slovné spojenia vložte do pôvodných veršov. Zmenili ste význam a hlavnú myšlienku básne?
3. V prvej strofe označte rým a zaznačte ho graficky. Ktoré verše sa rýmujú?

Tvoríme

Zistili ste, že básnik využíva v básni nevšedné slovné spojenia, napríklad: *spoza záclon každej melódie...* Vyjadrite toto slovné spojenie opisne a porovnajte, aký majú účinok na čitateľa obe podoby. Svoj názor komentujte, zdôvodňujte, argumentujte ďalšími nevšednými slovnými spojeniami, ktoré ste našli v básni.

Zistili ste,

- * že v básni sa rýmuje prvý verš so štvrtým a druhý verš s tretím.

Budeme si pamätať

Ak sa v strofe rýmuje prvý verš so štvrtým a druhý verš s tretím (a, b, b, a), ide o **obkročný rým**.

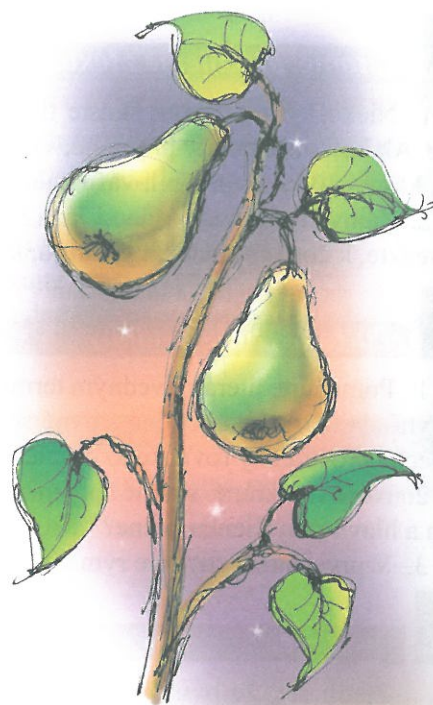
VOJTECH MIHÁLIK
BOHÁČKA

Na hrušky som dostal chuť.
Zas ťa jazyk páli?
Dovoľ mi pár odtrhnúť.
Mamka zakázali.

Však ty mamke nepovieš.
Aj tak sú len plané...
Nie sú plané.
Ako vieš?
Viem, veď chodím na ne.

ZA RÚČKY

Tak bežme.
Počkaj, len si zapnem kabát.
Ďaleko je to?
Triatridsať míľ.
A čo tam budeš robiť?
Jarky hrabať.
A ja?
Ty trúsiť zemnicový pyl.
Zapadne slnko.
Tam ti večer vstáva.
Jaj, musí to byť krásne!
Hviezdy tiež...
Tak bežme.
Čuješ, ako šušťí tráva?
Šušťí? Kde šušťí?
Ty ju nečuješ?
Nie... a sa bojím.
Čo ťa zasa straší?
Mám len päť rokov.
A či ja mám viac?

Tak bežme.

Chyť sa.
Nenájdu nás naši?
Veď nevedia, že šli sme na mesiac.

Čítame, pracujeme s textom

1. Čím vás zaujali, prekvapili texty básní pri prvom čítaní? Vyhľadajte známe trópy a pomenujte ich. Ktoré sa vám najviac páčia a prečo?
2. Porovnajcie texty s básňami predchádzajúcich autorov. Hľadajte spoločné a odlišné znaky v hlavnej myšlienke, téme, obsahu. Zamerajte sa hlavne na formu básne. Povedzte, čo ste odhalili a pokúste sa sami vysloviť niektoré názory.

Pátrame, riešime úlohy

1. Zamyslite sa nad vonkajšou kompozíciou. Na základe čoho sú vystavané strofy, v čom spočíva ich osobitosť?
2. Porovnajcie stavbu veršov a strof s básňami Janka Kráľa, Jána Bottu. Kde ste našli základné odlišnosti?

Zistili ste,

- * že básnik vyslovuje svoju myšlienku prostredníctvom témy, ktorú spracuje osobitným spôsobom.
- * že myšlienka, téma, obsah sú vždy úzko prepojené.
- * že básnik (spisovateľ) realizuje obsah prostredníctvom formy.
- * že verše básní *Boháčka* a *Za rúčky* sú vystavané na základe dialógu.
- * že verše nemajú pravidelný rým a rytmus, majú rôznu dĺžku a umiestnenie, odlišujú sa aj typom písma.
- * že ide o voľný verš, ktorého opakom je viazaný verš.

Budeme si pamätať

Voľný verš je opakom viazaného verša, nemá pravidelný rým a rytmus, má rôznu dĺžku a umiestnenie v básni.

Piesne

Nie je náhoda, že pieseň ľudová, zľudovená a umelá tvorí v klenotnici národnej kultúry vari najväčší a nevyčerpatelný hodnotový fond. Pieseň je dostupná pre každého. Je to umelecký žáner, ktorému netreba vždy rozumieť, zavše stačí cítiť. Inými slovami: kde sa končia hranice rozumového vnímania, tam nastupujú zmysly, naopak, kde nejde len o vyjavenie zmyslových vnemov, silného citu a nálady, prehovorí ľudský intelekt – textová zložka piesne.

Karol Wlachovský v doslove ku knihe *Bosá láska*

Kamil Peteraj na otázku, čo treba, aby vznikla dobrá báseň alebo text, odpovedá:
„Schopnosť ukradnúť chvíľu to, čo chceta navždy uniesť do zabudnutia. Zastaviť chvíľu, ktorá je krásna. Je to také jednoduché, až to bolí. A sieť slov je taká deravá.“

KAMIL PETERAJ BOSÁ LÁSKA

Vždy budú padať hviezdy a rosa
A láska pôjde za láskou bosá

Posledné prvé. Všetky sa stretnú
Sú také cesty navždy sa pretnú
Ó vlčie maky! Dievčenské sukne!
Zostali slzy? Vietor ich sfúkne

Zas budú padať hviezdy a rosa
A láska pôjde za láskou bosá

MINCE NA DNE FONTÁN

Máme iba to čo máme
V očiach veľké more slané

Vieme nájsť čo iní stratia
Čistej lásky mladší bratia

Naše krásne tajné kontá
Mince skryté na dne fontán
Nemusíme čo sa musí
Sú nás plné autobusy

Svet je hotel s ulicami
Veľký hotel žiarivý
Svet je hotel s ulicami
Bývame v ňom ja i vy

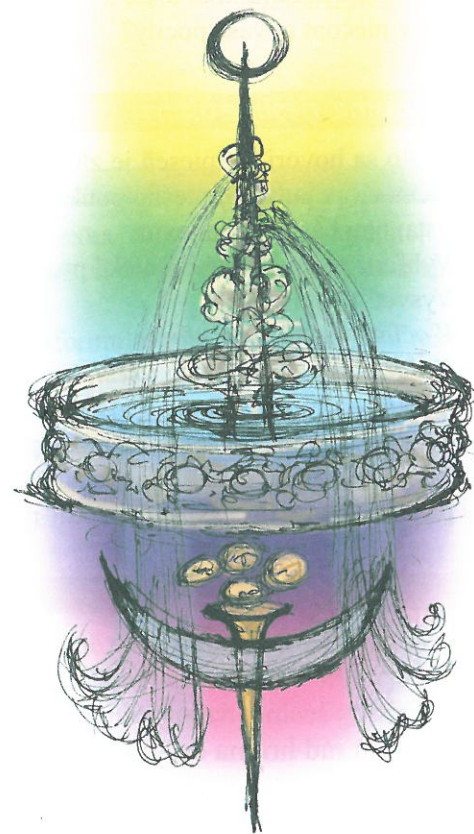
Bol by to len márný zákaz
Zobrať nám smiech plný nákaz

Veď náš smiech sa ledva zmestí
Do ulíc a do námestí

Okrídlené električky
A konečná žiackej knižky

Naše krásne tajné kontá
Mince skryté na dne fontán

Svet je hotel s ulicami
Veľký hotel žiarivý
Mať tak izbu
kde sme sami
Ty a ja
a
dolu
vy

Čítame, pracujeme s textom

1. Zaraďte literárne ukážky k príslušnému literárnemu žánru, zdôvodnite svoj rozhodnutie.
2. Stotožňujete sa s tvrdením v úvode kapitoly, že piesni nemusíme rozumieť, stačí ju cítiť? Ak áno, povedzte, ktorý z textov vás viac upútal. Zdôvodnite svoj výber a skúste sformulovať svoje pocity do výpovede.
3. Vypíšte epitetá, vyberte z nich jedno, ktoré je podľa vás typické len pre poéziu, porovnajte ho s takým, o ktorom si myslíte, že je odrazom jedinečnosti autorovho videnia a cítenia v konkrétnom texte a v daných významových súvislostiach textu. Vyjadril autor v niečom aj vaše pocity?

Pátrame, riešime úlohy

1. Často sa hovorí, že pieseň je zhudobnená báseň. Dokumentujte toto tvrdenie tak, že v textoch populárnej piesne poukážete na prítomnosť prvkov a zložiek spojených s výstavbou básnického textu.
2. Vyhľadajte umelecké básnické prostriedky a pomenujte ich.
Vysvetlite opisne:
V očiach veľké more slané...
Veď náš smiech sa ledva zmestí
Do ulíc a do námestí
3. Myslíte si, že autor textu nepozná pravopis alebo porušovaním gramatickej normy sleduje iný cieľ? Na základe vlastných zistení (prípadne porovnaním s ďalšími autormi piesňových textov) skúste vyvodiť poučenie o tomto jave.

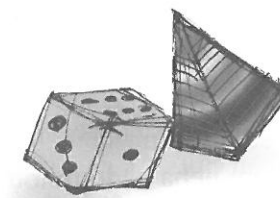
ĽUBOŠ ZEMAN UMENIE ŽIŤ

Vieš, že nemám rád hru na cestu hore schodmi,
radšej budem stáť na koncertoch svojich rodných.
Vždy sám seba nájsť, to je to umenie žiť.
Vieš, že nechcem mať to, čo chcú mať všetci snobi,
stačí malý skrat, ten aj z mála zázrak robí.

Vždy sám seba nájsť, to je to umenie žiť,
dívať sa priamo do očí zlým aj dobrým,
dobrým aj zlým.

V životných búrkach stáť vie len správny chlap,
to je môj nepokoj, tak ma stále cháp,
zabudni na drobné mince hriechov v nás.
Vieš, že nemám rád frajerov, čo všetko vedia,
v pózach drieme had, klamať telom nie je veda.

Vždy sám seba nájsť, to je to umenie žiť,
dívať sa priamo do očí zlým aj dobrým,
dobrým aj zlým.

Slávne texty slávnych piesní

Čítame, pracujeme s textom

1. Vyhľadajte informácie o autorovi textu. Prečítajte si, naštudujte, zreferujte o jeho tvorbe. Na základe získaných informácií zaraďte umelecký text k správne literárnemu žánru.
2. Nájdite a vypíšte kľúčové slová, sformulujte hlavnú myšlienku textu podľa toho, ako ju vnímate z ukážky.
3. Prečítajte verše, ktoré vyjadrujú autorovu predstavu o tom, čo je umenie žiť.
4. Ak si myslíte, že text je aj nositeľom určitého etického posolstva, doplňte ním hlavnú myšlienku, prípadne ho rozveďte do súvislého rozprávania, v ktorom vyslovíte aj svoj názor na niektoré životné postoje.

Pátrame, riešime úlohy

1. Na základe ktorých znakov zaraďujeme tento umelecký text k piesni, prečo ho považujeme za populárnu pieseň? Vyhľadajte a prečítajte verše, ktoré sú jedným z charakteristických znakov piesne. Na dokumentovanie svojich tvrdení využite aj iné piesňové texty.
2. Vysvetlite slovné spojenia: *zabudni na drobné mince hriechov v nás, v pózach drieme had.*
3. Vyhľadajte ďalšie umelecké básnické prostriedky. Pomenujte ich. Tie, ktoré vás oslovili, páčia sa vám najviac, vysvetlite opisne.
4. Viete, ktorý slovenský spevák je interpretom tejto piesne, pre ktorú hudobnú skupinu napísal Ľuboš Zeman najviac piesňových textov? Zistite si informácie na príslušnej webovej stránke, pripravte krátky referát, v ktorom sa zameriate na podiel Ľuboša Zemana na rozvoji slovenskej populárnej piesne.

JOZEF URBAN
VODA ČO MA DRŽÍ NAD VODOU

Keby bolo niečo
Čo sa ti dá zniest'
Okrem neba nado mnou a miliónov hviezd
Tak by som to zniesol
Vždy znova a rád
K tvojim nohám dobré veci ako vodopád

Keby som mal kráčať
Sám a zranený
Šiel by som až tam kde tvoja duša pramení
Keby som ten prameň
Našiel náhodou
Bola by to voda čo ma drží nad vodou

Môžeš zabudnúť
Stačí kým tu si
Iba ďalej buď
Nič viac nemusíš

Chcem sa z teba napiť
Šaty odhod' preč
Čo má byť sa stane
Tak cez moje dlane
Ako čistý prameň teč

Ak ťa ešte trápi
Smútok z rozchodov
Ono sa to poddá
Ty si predsa voda
Čo ma drží nad vodou

Z knihy *Voda čo ma drží nad vodou*

Čítame, pracujeme s textom

1. Vyjadrite slovami pocity, ktoré sa vás zmocnili pri čítaní textu piesne (smútok, nádej...).
2. Pomenujte umelecký básnický prostriedok, ktorý autor použil v názve piesne. Vyhľadajte ďalšie, pomenujte ich.
3. Posúďte, či si autor na vyjadrenie svojich myšlienok vybral všednú, každodennú alebo výnimočnú tému. Skúste sformulovať hlavnú myšlienku piesňového textu.

Pátrame, riešime úlohy

Pri pozornom čítaní textu ste určite objavili rozdiely od zaužívanej jazykovej normy. Ktoré rozdiely ste zistili? Vysvetlite ich na Urbanovom texte, porovnajte s textami ďalších piesní.

Tvoríme

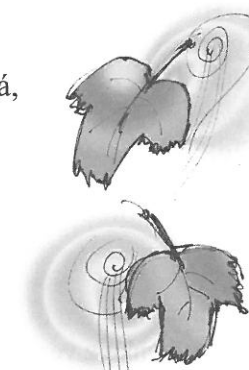
Aplikujte myšlienku z textu na vašu skúsenosť. Vo voľnom rozprávaní sa vyjadrite k tomu, či máte aj vy niekoho, niečo, čo je pre vás vodou, čo vás drží nad vodou.

MIROSLAV VÁLEK
JESENNÁ LÁSKA

Miroslav Válek prostredníctvom svojej poézie vyjadril pocity niekoľkých generácií. Keď sa krásny básnický text spojil s pôvabnou hudbou a vynikajúcim interpretom, vznikne pieseň, ktorá niekoľko desaťročí oslovuje mladších aj dospelých čitateľov a poslucháčov. Hľadajte posolstvo, múdrosť a skúsenosť vyslovenú vo veršoch.

Láska je strašne bohatá, láska, tá všetko sľúbi,
no ten čo ľúbil, sklamal sa a ten, čo sklamal, ľúbi.
Prach dlhých smutných letných dní na staré lístie padá,
poznala príliš neskoro, ako ho mala rada.

Tak každoročne v jeseni svetlá sa tratia z duše
a človek, koník túlavý, od srdca k srdcu kluše.
Pre každé chce zomierať, žiť nechce pre nijaké,
chcel by mať jedno pre seba, je mu jedno aké.
Možno, že iba obrázok, možno tóňu iba.

No pred cieľom sa zastaví. Komu zas srdce chýba?
Zo všetkých mojich obrázkov mámivý ošial' stúpa.
Bola to láska? Sklamanie? Aj láska bola hlúpa,
že chcela všetko naraz mať a všetko naraz stráca.

Koľko ráz v noci májovej hľadeli do mesiaca.
No máj im málo šťastia dal a krátke bolo leto,
len jeseň, tá vie o všetkom a jeseň nepovie to.
Šla zima dolu údolím a niesla odkaz máju.
Túžieval, čakal, dočkal sa. Odišla. Nepozná ju.

Láska je strašne bohatá, láska, tá všetko sľúbi,
no ten čo ľúbil, sklamal sa a ten, čo sklamal, ľúbi.
Prach dlhých smutných letných dní na staré lístie padá,
poznala príliš neskoro, ako ho mala rada.

Čítame, pracujeme s textom

Vychádzajte zo svojich bezprostredných pocitov po prečítaní básne a povedzte, ako sa vám páčila, čo nové vám ponúkla pri poznávaní poézie. Svoje vnímanie sformulujte ako hlavnú myšlienku. Sú vaše výpovede totožné, v čom sa odlišujú? Pokúste sa z týchto faktov (rozdielnosť vnímania) vyvodit' určité závery.

Pátrame, riešime úlohy

1. Všimajte si vonkajšiu kompozíciu básne. Našli ste určité odchýlky od tradičnej kompozície? Čoho sa dotýkajú predovšetkým?

2. Hľadajte rýmy, pomenujte ich. Ktoré verše tvoria refrén? Prečítajte, poznačte si trópy, ktoré vás zaujali, pomenujte ich, niektoré vysvetlite opisne, zist'ujte, kedy je vyjadrenie určitej skutočnosti výstižnejšie. Aké pocity vo vás vyvoláva verš: *Túžieval, čakal, dočkal sa. Odišla. Nepozná ju?*

Cítite v ňom napätie alebo stupňovanie určitej skutočnosti? Vysvetlite a obhájte svoj názor.

Tvoríme

Napište krátku úvahu o potrebe lásky a pochopenia medzi ľuďmi tak, že budete rozvíjať myšlienku z verša: *a človek, koník túlavý, od srdca k srdcu kluše.*

Zistili ste,

- * že vnímanie poézie je veľmi individuálne, každý čitateľ (poslucháč) vníma text na základe momentálnej nálady, svojich postojov, názorov, skúseností.
- * že autor nedodríava pravidelnosť vo výstavbe strof, pretože strofy nemajú rovnaký počet veršov.
- * že rôznym počtom veršov v strofách sa mení aj použitie rýmov.

ZUZANA SMATANOVÁ MIESTO KDE SA NEUMIERA

Podaj mi ruku, chcem mať kontakt so životom,
už nejde o to, čo bolo, ale čo bude potom,
obzri sa okolo, ten svet, kde sa umiera,
je hore nohami a pripomína netopiera.

Hľadám to miesto,
tam, kde sa dnes už neumiera,
hľadám...

Podaj mi ruku, odíď so mnou z tohto sveta,
ďaleko od ľudí, na miesto, kde sa iba lieta,
obzri sa okolo, ten svet, kde sa umiera,
tam človek žije a zomrie ako zviera.

Hľadám to miesto,
tam, kde sa dnes už neumiera,
hľadám...

Chyťme sa za ruky a podme svietiť,
niekam tam, kde sa dnes neumiera,
spolu sa vznietiť, roztopiť ľadom,
a vzájomne sa podopierať.

Odhodiť obleky, piť z jednej rieky,
z tej, čo z každého z nás vyviera,
vymyslieť lieky, dokopať prázdnotu
a nech si v kúte odumiera.

Hľadám to miesto,
tam, kde sa dnes už neumiera,
hľadám...

<http://www.supermusic.sk>

Čítame, pracujeme s textom

1. Vymenujte znaky, na základe ktorých sa ukážka dostala medzi texty populárnej piesne.
2. Vo veršoch sa často používa slovo umierať (neumierať). Pôsobí na vás to smutne, deprimujúco, beznádejne? Zdôvodnite svoj názor aj v opačnom prípade.
3. Zamyslite sa nad vyjadreniami v nasledujúcich veršoch a sformulujte hlavnú myšlienku tak, aby bola určitým posolstvom a výzvou pre vašich spolužiakov a kamarátov.

a vzájomne sa podopierať.

*Odhodiť obleky, piť z jednej rieky,
z tej, čo z každého z nás vyviera,
vymyslieť lieky, dokopať prázdnotu
a nech si v kúte odumiera.*

Pátrame, riešime úlohy

1. Všímajte si stavbu veršov, zaznamenajte odlišnosť od veršov, ktoré sú refrénom.
2. Určte rým, pomenujte ho. Využila autorka v celom texte rovnaký rým? Kde ste našli odchýlky?
3. Našli ste v texte také umelecké prostriedky, ktoré vás zaujali svojou výnimočnosťou? Vypíšte si ich, povedzte význam opisne. V ktorej podobe je umelecký prostriedok originálnejší, viac ozvlášťuje text? Zdôvodnite.

Tvoríme

Pridajte sa k autorke textu a opíšte miesto, ktoré by spĺňalo vaše predstavy o ideálnom mieste na život. Kto a čo tam nesmie chýbať?

NO NAME ČÍM TO JE

Čím to je, čím to je,
že rieka do mora sa vlieva,
a ten čo nevie spievať, spieva.
Čím to je, čím to je,
že mladí netúžia byť múdri,
a ženy ukryté sú v púdrí.

Refrén

Možno zlodej a možno mních,
spísal knihu kníh,
čo raz a navždy vysvetlí,
prečo sú veci tak jak sú,
život má chuť zápasu,
a človek ním len preletí.

Čím to je, čím to je,
že Mesiac so Slnkom sa strieda,
na Zemi blahobyť a bieda.
Čím to je, čím to je,
že leto nenávidí jeseň,
a kritik nenapíše pieseň.
Tá otázka je možno hlúpa,
no ja chcem vedieť, čím to je,
že dym z cigarety stúpa,
že husle rozozvučia iba sláky,
a lietieť nedokážu ľudia,
ale vtáky.

Refrén

Snáď sa raz odpovedí dočkám,
nemusím všetko, stačí niečo,
otázok má každý plný zoznam.
Čím to je a vôbec prečo.
Čím to je, čím to je,

že neúspešní
chcú byť z krvi
tých, čo úspešne sú prví.
Čím to je, čím to je,
že maliar uznania sa dočká,
až keď zavrie svoje oči.

Refrén

<http://www.supermusic.sk>

Čítame, pracujeme s textom

1. Všímajte si vonkajšiu kompozíciu literárnej ukážky, zaradte ju k príslušnému literárnemu žánru. Porovnajte s ďalšími ukážkami básňových a piesňových textov, vyvodte poučenie o podobnosti a odlišnosti žánrov.
2. Čo je stredobodom záujmu autora textu? Ako vnímate verše vy?

Pátrame, riešime úlohy

Zamyslite sa nad slovami: *život má chuť zápasu, a človek ním len prele...* Objasnite z hľadiska osobných pocitov (jedna skupina), druhá skupina sa zamyslí nad slovami z hľadiska vedeckých poznatkov (biológia). Urobte si poznámky k jednotlivým úlohám, konfrontujte a porovnajte svoje postrehy, zistíte, či sa v niektorých bodoch dokážete stretnúť, alebo sú vaše úvahy úplne odlišné. Vysvetlite a zdôvodnite zhodnosť a rozdielnosť myšlienok, ku ktorým ste dospeli.

Tvoríme

Pokúste sa utvoriť súvislú výpoveď, v ktorej dáte autorovi piesne odpoveď na otázky, ktoré ho trápia.

Zistili ste,

- * že na vyjadrenie a zdôraznenie osobných pocitov básnik (textár) využíva ne tradičné formy vyjadrovania, napríklad nepoužíva interpunkciu.
- * že autori na vyjadrenie svojich myšlienok a pocitov vyberajú výnimočné témy
- * že pri tvorbe piesňových textov sa rovnako ako pri poézii autori vyjadrujú obrazne, využívajú umelecké jazykové prostriedky, rôzne druhy rýmu.
- * že autormi piesňových textov sú nielen básnici, ale aj autori, ktorí sa venujú výlučne tvorbe piesňových textov (textári).

Čo už vieme, čo sme sa naučili

Poézia

Označuje stupeň textovej viazanosti (grafické členenie básne, rytmus, verš, rým, strofa). Pod pojmom poézia chápeme predovšetkým usporiadanie textu v jeho tvarovej podobe – vzťahuje sa skôr na formu než na obsah diela.

Vonkajšiu kompozíciu básne, piesne tvorí nadpis, verše, strofy.

Rytmus, rým sú charakteristickým znakom poézie.

Verš je základnou rytmickou jednotkou.

Sylabický verš je založený na pravidelnom počte slabík.

Rým poznáme združený, striedavý, obkročný.

Pieseň je najrozšírenejší typ básne, spravidla spájajúci poéziu s hudbou. Je základným útvarom ľudovej poézie a zároveň najjednoduchšou formou umeleckej poézie.

Populárna pieseň je spojenie poézie s hudbou, zhudobnená báseň alebo text určený na zhudobnenie, je v určitom období známa a obľúbená.

Trópy sú umelecké jazykové prostriedky, ktoré sú nositeľmi estetickej textu v téme i v jazyku (metafora, prirovnanie, epiteton).

Umelecká literatúra v próze

Detský hrdina v literatúre
Dobrodružstvo v literatúre

Fantasy literatúra

Detektívka

Western

Robinsonáda

S pomocou kníh sa mnohí stávajú učeními i mimo školy.
Bez kníh potom nebýva učený nikto ani v škole.

Ján Amos Komenský

Detský hrdina v literatúre

JOZEF GREGOR TAJOVSKÝ
DO KONCA

Šťastné detstvo, ktoré spisovateľ prežil u svojich starých rodičov, sa stalo námietkou niekoľkých poviedok, ktoré zvykneme označovať ako starootcovský cyklus.

V poviedke Do konca uvádza čitateľa do prostredia, v ktorom vyrástol a prežil svoju mladosť. Zoznámime sa so starým otcom, starou matkou a v postave rozprávača príbehov aj spisovateľom.

„Keď som si starú mater bral, mal som práve osemnásť rokov a šesť mesiacov...“ Týmito slovami začínal sto, ba tisíc ráz všelijaké rozprávky svojho života môj starý otec, pánboh mu daj radosť večnú! Kým som bol mladý, púšťal som sa s ním do hádky, že ako by to mohlo byť, že keď takto o päť-šesť rokov by už teda i mne prichodilo sa ženiť. „Veď ťa ja ožením s nejakou metlou, len sa neber po tú vodu, – alebo po olej, soľ a už čo jej práve bolo treba,“ ohlásila sa stará mať od sporáka.

***

Neskoršie, keď som už bol väčší a starý otec zasa začínal: „Keď som starú mater bral...“ skočil som mu do reči s vtipom: „Či ste si starú mater bral? Hádam boli vtedy ešte mladá, keď nie sú ešte ani teraz taká stará ako vy.“

„Ech, papľuh, ešte ma bude vykrúcať. To ťa tak v tej škole...“

Rád mal smiech, i on často smiešne veci rozprával, ale podobnému vtipu nerozumel. To už keď malo byť na smiech, muselo zato stáť, nielen slovo prehodiť. Lebo to bola jedna z hlavných jeho vlastností, že s každým hovoril priamo, skrátka a vždy vážne, lebo vždy mal plnú hlavu starostí, plánov a rukoplných prác. Len keď sa cítil medzi svojimi, počúval, alebo hovoril i sám do smiechu, nezaháľajúc ešte ani vtedy. On sa pritom nikdy nesmial; jeho myseľ pracovala ešte i vtedy na vážnych veciach, lebo nás obyčajne v najväčšom smiechu zarazil otázkou:

„Čože na ráno? Akože si to spravíme? Kdeže začneme?“

A stará mať mu mnoho ráz dohovárala:

„Ešte nevieš, či do rána dožiješ, a už sa staráš na pol roka napredok, čo budeme robiť.“

– Dobrý gazda má si myslieť, že bude sto rokov žiť, – odpovedal na to starý otec a rúk nikdy krížom nezaložil.

Ak bolo v zime a nebolo von čo robiť, doniesol si čo-to do izby. Už buď

šindle strúhal, alebo zápory dlabal na dvere po záhradách, alebo hrable, kosiská opravoval, varešky vystruhoval, a keby už vonkoncom nebol mal čo robiť, vytkal zo sekier a motýk staré poriská a osádzal nové. Keď sa bravce chovali, tri týždne pred zabíjačkou strúhal papeky do jaterníc, sušil a tĺkol korenie do klobás.

V neobyčajných dňoch konal i neobyčajné práce. Tak na Štedrý deň predpoludním sieval mak. Popoludní, keď stará mať piekla koláče a ja som nádievku potajme ochutnával, vzal hrču cesta opekancového a – či bolo snehu do pásu alebo vyše – prebrodil všetky záhrady a natieral cestou stromy, aby dobre rodili.

Ako sa ukázala jar, ba ešte sotva sneh zišiel, čo by ste ho boli uviazali, nebol by už doma vydržal. Ak som ja nemohol alebo nechcel ísť s ním, keď vše i stará mať odhovárala, že nemáme ešte v poli čo robiť, nadal mi do „pilných, starostlivých gazdov“ povalačov a šiel sám. Kústik chleba do kapsy, sekerku do ruky, a už šiel. Povedľa neho verný jeho strážca – pes, s ním sa zhováral, alebo, ak zle robil, napríklad trávnik pre krticu driapal, vadil sa ako s rozumným tvorom.

***

Po záhradách štepil, presádzal, opíľoval, a ak som ja nemal trpezlivosti vydržať do konca, pustil sa mi skoro do plaču, že vyjdú jeho mozole navnivoč u takého gazdu, čo vraj iba na to čaká, aby čím skôr slnko zašlo.

V lete – oj, a leto, to bol jeho svet, ani nespával. O deviatej sa prišlo z poľa, do desiatej riadil sa statok, potom sa šlo ľahnúť, ale plánom nebolo konca-kraja a starý otec pred polnocou málokedy dal nám zaspáť. O tretej ráno už vstal a budil starú mater:

„Nože hore, stará, mati, mati! Päť bude,“ zacigánil si nalačno. Stará mať vše na rovné nohy skočila z postele od ľaku, či by už ozaj toľko bolo hodín. Ale keď sa rozhládla, dostal starý otec za baláchanie jazykovej...

A to bolo dobre, lebo keby i stará mať bola bývala taká, ja by sám bol musel iste oblečený, s kapsou na boku, s kosou na pleci a i tak ešte s otvorenými očami spávať, lebo sotvaže vstal, už mi privolával:

„Gazda, gazda, rosa uschne; už si mal mať deväť riadkov vyťatých.“
„Nepočúvaj, len ty ešte spi, iba tri budú,“ líhala si stará mať. „I ty si ešte ľahni, kdeže už poletíš?“ durdila sa na starého otca.

***

So starobou ubývalo i síl. A ako by to azda i cítili a chceli sa ubrániť? Žiacemu sa koncu, čo len slabnúce žily mohli, konali svoje práce vytrvale, v ne až do konca.

Konečne začal i v ľahšej práci vystávať, lebo počalo ho už zadúšať. Neme sme mu už dávno bránili, ale on, až kým ho smrť nezmorila, nemohol sa na botníkov dívať, že by sa nebol púšťal do práce, ktorú vládala alebo nie.

Poldruha roka bránil sa smrti, a keď sme mu lekára chceli volať, pus sa do plaču, že čo, načo mu ho chceme, že či je on chorý. Ak sa šlo na pole, v myšľali sme všeličo, aby ostal „dom opatrovať, žeby niekto neobkradol, ale nepodpálil“ atď.

„Spravíme i bez teba, len ostaň,“ prosila ho stará mať, lebo večer potom domov bolo s ním ťažko.

Ale či sa zdržal? Azda sa ani nemohol. Ak nie pri raňajkách, napolu nie už bol iste medzi nami, a nebolo konca-kraja spomienkam, ako on keď v noci šichta v hute a odtiaľ rovno, iba zásteru zhodil a kapsu prevesil – šiel kosiť, hrabať, drevo voziť. Rozprával, ako gazdoval pri salaši, ako v obci, a že sa veru ešte ani teraz nezahanbil nikoho, len keby nohy vládali, neletela hla dopredku a dalo dýchať!

„Ale aby ste vedeli, že som ešte nie na zakopanie, daj sem tú kosu!“ pľul si dlane, vzal druhému kosu z ruky, ale sotva vyt'al na kosisko, ustal a m sel si sadnúť a oddychovať. No ani vtedy si ešte nepriznal, že je vina na ňom ale „kosa je tupá“.

Širšiu, širšiu že založ tú kopu; čože je to a – počkaj, ja potlačím, – a m sel som ho chcej-nechcej na kopu vyložiť a on tlačil – padaním. Potom od jes ne do jari polihoval, ale len tak za pecou, nedajbože ho do posteľe vpraviť.

„Potom by som už nevstal, a ja chcem ešte robiť, čože ma nútite? Či u chcete, aby som umrel?“ Do posteľe ľahol až potom v lete.

***

Práca v poli na neodloženie, k tomu svitol pekný deň. Vstali sme a, od chádzajúc, tíško sme sa odberali od starého otca. Ale plač žien a detí ho prebra a my ledva sme ho mohli prehovoriť, že sa len „nazatiaľ“ odberáme, „kým sa zas v poli zídeme“. On sa nám sľúbil naisto, hoci ho už veľmi zadúšalo.

„Zapálenie pľúc schytili...“

Ostala s ním stará mať, a keď videla, ako je, poslala po kňaza.

„Tak len predsa už umriem, a ja som sa ešte na lúku sľúbil.“

„Bude vám to posilnenie na cestu,“ lúčil sa kňaz a stará mať ho prevadila. Starý otec uspokojil sa s odpoveďou a zdal sa tíško ležať, len ťažké vlny prs hovorili vrátivšej sa starej materi, že je ešte život v nich. Sadla si ticho k jeho posteli a modlila sa. Potom vstala a vyšla za dom do záhrady, že ho po chvíli zas príde kuknúť.

Ale tiež nemohla minúty bez práce vydržať, i dala sa plieť hriadku. V myšlienkach pozabudla sa chvíľu dlhšie v záhrade, až keď behom vrátila sa do izby, našla už starého otca v posledných ťahoch naprostred izby padnutého, len v spodných šatách, ale s kapsou na pleci a pri ňom sekerka.

Už dokonával, a kým stará mať zavolala najbližších susedov, starý otec umrel.

A ešte nenarástla druhá tráva na jeho hrobe, už ho rozkopávali a položili k nebožkému tiež tak pre dobro detí svojich len smrťou od práce vyrvanú, srdcom pravú, druhú matku našu.

Pre nás žili, pre nás pracovali a trpeli bez oddychu až do konca, i nechže je obom ľahká slovenská zem!

Čítame, pracujeme s textom

1. Charakterizujte starého otca podľa toho, čo ste sa o ňom dozvedeli v poviedke. Vyjadrite jeho základné vlastnosti jedným slovom.
2. Aký bol vzťah vnuka a starého otca? Svoje úvahy dokumentujte prečítaním príslušnej časti ukážky.
3. Čo bolo neobyčajné na prácach, ktoré starý otec vykonával vo sviatočné dni?
4. Vysvetlite v súvislosti s textom: *a ja som sa ešte na lúku sľúbil; len ťažké v*

pís...

Pátrame, riešime úlohy

1. Do ktorého obdobia by ste zaradili literárnu ukážku? Podľa čoho budete práci postupovať?
2. Vyhládajte v ukážke vety, slová, ktoré sa dnes bežne nepoužívajú, znejú starane. „Preložte“ ich do súčasného jazyka. Uvažujte nad tým, ktorá podoba jazyka prirodzenejšia vzhľadom na tému, prostredie, osoby a udalosti opísané v poviedke.
3. Ako súvisí názov poviedky s vlastnosťami starého otca?

Tvoríme

Zamyslite sa nad svojím vzťahom k starým rodičom. Sú pre vás príkladom, ktoré vlastnosti, zručnosti by ste chceli od nich prevziať? Napíšte niekoľko pozitívnych vlastností, ktoré sa vám v predstavách spájajú s vašimi starými rodičmi, dopíšte k nim vhodné slovesá (napr. vyniká usilovnosťou, vyžaduje presnosť, obľubuje vtipnosť a pod.). Slovné spojenia využite pri krátkej charakteristike svojho starého otca či staromamy.

Zistili ste,

- * že rozprávačom udalostí je autor, v poviedke sa využíva ja-rozprávanie.
- * že téma, prostredie, dej, postavy literárneho diela tvoria jednotu a čitateľovi približujú dobu, v ktorej vznikli.

JOZEF CÍGER HRONSKÝ DO ŠKOLY

Jozef Ciger Hronský sa zapísal do slovenskej literatúry ako autor mnohých rozprávkových kníh pre deti i ako autor povestí a románov. V úryvku sa dozvieme, ako si spomína na svoje detské a školské roky. Skúste porovnať autorove skúsenosti, ktoré opísal v príbehu, s vašimi doterajšími skúsenosťami.

Na michalský jarmok, keď prišiel otec domov, rovno do nás:

– No, dobre ste ma potiahli, vy lotri!

My, totiž ja a brat Mišo, nerozumeli sme hneď jeho slovám, len keď mať začala rozkrúcať z voza poznášané batohy a vyložila na truhlu dva zimníky, dvoje šiat, dvoje číziem, dva klobúky a dve kapsy. My sme iba kukli jeden na druhého, i takto dorozumení, že toto všetko je ešte nič, len ďalej pozor, skadiaľ vyťahne mať nejaký medovník alebo oloveného kohútika s pišťalkou.

To o tých kabátoch sme už dávno vedeli, že prídu, sľubovali nám to celé leto, ale popritom i všeličo iné, čo nijak nemohlo vzbudiť v nás túžbu dosiahnuť to.

Bývalo to takto:

– Ale ideš ho dolu z tej jablone, ty lotor naničhodný! Chceš si krk vy-lomit? Počkaj len, príde jeseň, naučia ťa na móres. – Inokedy zasa Mišo učil kurence lietat', a vtedy takto: – Hjuj, ty naničhodník! Čo to stváraš? Ach, že sa nevie dotárat' tá jeseň, donesú ma o rozum zatiaľ. Ale veď už rastie brezovec i na teba... len dočkaj! –

Keď ma v lete Mišo do potoka strčil a šiel som sa požalovať, nuž i vtedy ma zasa len tým tešila mať: – Neplač, syn môj, dostane, keď príde dnu, a pán učiteľ už tiež majú prúty v kúte za tabuľou prihotovené. –

Uhm, prúty! Zaraz som prestal plakať, chytrý si premysliac: či náhodou v tom kúte nebude i pre mňa niečo, a – pravda, neuspokojený takýmto výrokom – strčil som o chvíľu zasa ja jeho, aby sme boli „kvit“.

Ani náš Náco, ktorý bol u nás tovarišom, nesľuboval nám nič dobrého o škole. Takto nám veru prezradil, že tam uši upotrebia často i na iné, nie vždy na počúvanie, a nohavice nederú sa len od samého sedenia.

A teraz nám donesené nové čizmy pripomínali, že to všeličo, cez celé leto nasľubované, teraz sa naozaj splní. Prídu skutky: brezovec pána učiteľa, ostré polená, somárske uši na motúziku, móres a poriadok. Ale konečne vytiahla mať i oloveného kohúta a zabudli sme na ťažkosti života, aspoň na chvíľu, pokiaľ sme sa nepobili s Mišom, no otec prisúdil napochytne každému po „jednej“ a skríkol:

– No, veď zajtra! Teda už zajtra! Nechodil som viac ani o pišťalku. Najradšej by som sa pustil do plaču, ale že som sa pozrel na Miša a on ne-

plakal, nuž nezačal som ani ja. Možno on neprecítil veľký význam týchto slo-
Pravda, z nášho strachu si doma mnoho nerobili, ba tým väčšmi sa
lovali, aby ho pribudlo, keď už v druhé ráno včas museli sme sa brať, lebo
otec pôjde nás zapísať do školy. Na naše biele gatky a košele prišli nové no-
vice a kabáty, na nohy nové čižmy, na hlavu nový klobúk, kapsa cez plece,
tom matkine príkazy, a boli sme hotoví do cesty.

Totíž otec bol mlynárom a bývali sme dolu na Doline, dobrú polhodinu
cesty od dediny, nuž zato sme sa museli takto včas poberať.

Otec vzal z kúta palicu, zapálil si fajku a pohli sme sa.

Ale len po dvere.

Ani čo by sme boli uzhovorení s Miškom, pri dverách sme naraz spu-
li v sprievode hromady slz i svoju mienku, že my veru na nijaký zápis a do-
jakej školy nemáme ani chuti ani vôle a že nejdeme, ani nepôjdeme.

Hm, lenže otec mal pomoc blízko – v ruke, nuž nám pomohol. Matka
plakala, ale i ona pomáhala otcovi vystrkať nás von z izby.

A už čože si pomôžeš?

Išli sme.

Tieto tri hviezdičky znamenajú tri horko prežité mesiace, preplnené
zami, trápením a mučením, lebo v škole bol horší poriadok ako u nás vo m-
ne. Vždy len sed' a sed' a ticho sed' a rovno sed'; olovený kohút vo vrecku,
sa ho neopováž vytriahnuť, vo veste nožík, ale ani len kuknúť naň. Mišovi sa
mucha na nos, ale zasmiať sa nemôžeš, lebo... lebo v kúte je celá viazanica b-
zovcov.

A poludnia nedajbože sa dočkať!

No čože i potom?

Druhí vybehnú von dverami a letia s' a vietor chodníkmi do snehu v-
dlávenými, ale ľahko je im – bosí sú do jedného a ani takých nepodarených m-
havíc nemajú ako my. Kdeže ty môžeš utekať? Čižmy neprikrojené, v nich tro-
onuciek, a zimník až po samé päty. A niektorí šarvanci ešte i takto začnú: „Pe-
mlynári, hu, hu, hu – čo zamrznú v kožuchu“ a tak ďalej, alebo: „Väčšia čižma
ako pán, viacej váži ako sám!“ Možno to zniest'?

Ja a Miško sme sa tiež nazdávali, že – nie, vynikať sa ti nijako neopl-
tí, a najmä nie vynikať nepristrihnutým dlhým zimníkom a čižmou, do ktorej
sused zmetie celý. Darmo sme sa vyhovárali, že doma i my chodíme v gatkách
ba i teraz sú na nás, len sú nohavicami ukryté – neosožilo to. Jednako len sme
boli predmetom všeobecného posmechu.

Mišovi prišlo raz na um, že si môžeme pomôcť i sami, keď prehovára-
nie rodičov nemá výsledku. Teda hneď na druhé ráno – práve bol napadol čer-
stvý sneh – keď nás vypravili do školy, zabočili sme krížom záhradou. Za chrb-
tom mlyna stál včelín, išli sme ta. Post'ahovali sme si čižmy, pozvliekali šaty
ale keďže kožúškov sme nemali, zimník ostal len zimníkom. Však sa zasa po-

obliekame, keď prideme domov, aby zle nebolo – utešovali sme sa navzájom.
Mysleli sme ešte i na všeličo iné, keď sa nám začali vydierať do očí
slzy od zimy a celí zmrznutí došli sme do školy. Šťastie, že sme nenechali vo
včelíne aj zimníky, a keďže boli také dlhé, mali sme sa aspoň v čom triasť, po-
sťahujúc pod seba preziabnuté nohy. Hlavne, že „čižmy, väčšie ako pán“ ostali
doma, nohavice tiež vo včelíne, a keď sa zhodí zimník, budeme i my v bielom
ako všetci ostatní.

Ledva sme sa trochu ohriali, Mišo už navrhoval, aby sme odložili i ka-
báty, a pochválil sa, že dnes nás už nedohoní hoci kto a i my budeme skákať po
laviciach bez nebezpečenstva, nebudú sa nám šmýkať podkovice.

Kabáty poskladať áno, ale na lavicu vyliezť už nebolo času. Otvorili
sa dvere a vkročil dnu učiteľ, prebehnúc okom po nás všetkých. A hrozné mal
oči! Kde si oprel zrak, tam uštiplo väčšmi ako najhybkejší brezovec a zatrias-
lo, s'aby ťa mykal niekto za plece. A ak sa dobre pamätám, v tento deň upustil
od svojho zvyku a jedine mňa s Mišom vzal si na mušku, možno len preto, lebo
pred nami už nesedel nik a nemali sme sa komu do chrbta dívať, ako to robili
iní. Možno, hoci ktohovie, lebo aký to bol človek; hneď ti nazrel do žalúdka.

– Podťeže sem, vy dvaja! – kývol na nás razom.

Mišo hodil okom ku mne na znak, že toto sa zaiste dobre nezačína a čo
robiť: ísť, či nejst'?

– Nerozumiete, čo vám hovorím? – Vyšli sme. – Takto vás poslali do školy?

Mišo zacigánil najprv.

– Aha, takto.

Učiteľ pokrútil hlavou, trochu si počúchal bradu, prešiel pred lavicami
a zasa pozrel po nás. Dlho zato nerozmýšľal.

– Tam si zastanete obaja za pec, – rozkázal, a my sme sa potešili, že všetkému koniec. Ved' za pecou je lepšie ako v lavici, môžeš sa voľne usmievať na druhých, lebo pán učiteľ iba náhodou obracajú tvár proti peci. Tento tresť vždy najpríjemnejší, hoci za pecou sa obyčajne vypriadlo vždy čosi horšie, ak si si nedal pozor na seba a učiteľ zbadal nejaký tvoj nenáležitý posunok.

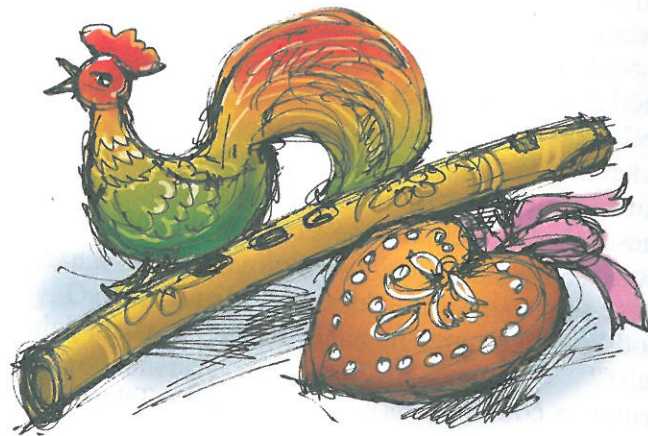
My – nedarmo sme chodili do školy už tretí mesiac – sme vedeli, koľko sa čo môže, aby z toho zle nebolo. Začalo sa vyučovanie. Totiž tí v laviciach čakali sa učiť a my sa usmievať spoza pece.

Učiteľ medzitým napísal čosi na akúsi kartičku, vyvolal zvonáča, Ďuro a poslal ho s ňou niekam. Nás to nezaujímalo: Ďuro často chodieval, keď každý deň, v posolstve pána učiteľa, a to sme nepočuli, keď mu kázal ísť do mlyna. Iba vtedy sme sa to dozvedeli, keď sa Ďuro dostavil naspäť – s širším Náčom, a ten pod pazuchou nič iné ako naše kapce, ktoré sme nosievali doma, a dva staré otcove kabáty.

Až vtedy nás začala naozaj drviť zima, hoci sme stáli za pecou. Pravda, hneď vysvitlo všetko.

Otec vyprášil z nás túžbu po rovnosti a mat' navarila lipového kvetu a popratala nás do postele. A ja som nevedel prečo, len dobre neskôr som sa dozvedel, že to som vtedy prvý raz dostal – za demokraciu.

Z knihy *Vo voze šťastia*

Čítame, pracujeme s textom

1. Zaraďte literárnu ukážku k starším alebo súčasným literárnym dielam. Zdôvodnite, na základe čoho ste dospeli k záveru. Vlastnými slovami porozprávajte, kde sa dej odohráva a aké sú jednotlivé postavy, s ktorými ste sa stretli.
2. Čo vyvoláva v čitateľovi pobavenie a smiech – dej, postavy alebo prostredie? Svoje tvrdenie dokážte prečítaním konkrétneho úryvku.
3. Povedzte, ako vnímate vzťahy otec – synovia, matka – synovia, učiteľ – žiaci, chlapi – spolužiaci. Predstavte si, že by ste obdobné situácie preniesli do súčasnosti, našli by ste medzi nimi svoje miesto? Ak áno, zdôvodnite, vysvetlite, ak nie, povedzte, v čom konkrétne sa doba zmenila a prečo nenachádzate v súčasnosti podobu s minulosťou.
4. Čo (okrem slovnej zásoby) sa zmenilo od čias, keď autor prežíval svoje prvé školské skúsenosti.
5. Čo na vás pôsobí staršie – jazyk literárnej ukážky, dej alebo prostredie?

Pátrame, riešime úlohy

1. Čo nútilo chlapcov, aby sa prispôbili spolužiakom?
2. Vysvetlite: *A ja som nevedel prečo, len dobre neskôr som sa dozvedel, že to som vtedy prvý raz dostal – za demokraciu.*
3. Kniha, z ktorej ste čítali ukážku, sa volá *Vo voze šťastia*. Pomenujte slovné spojenie odborným literárnovedným termínom a povedzte, či súvisí viac s obsahom, dejom alebo časťou života, ktorú autor opisuje.

Tvoríme

Zmeňte záver poviedky tak, aby vyhovoval vašim predstavám, aby odrážal súčasnosť. Potom s ním oboznámte svojich spolužakov a zdôvodnite svoje rozhodnutie.

Zistili ste,

- * že udalosti, ktoré autor opisuje, alebo o ktorých rozpráva, tvoria dej literárneho diela.
- * že dej je hlavným znakom prozaického literárneho diela.
- * že miesto, kde sa dej príbehu odohráva, sa v literárnom diele nazýva prostredie.

MARTIN KUKUČÍN
Z TEPLÉHO HNIEZDA

Martin Kukučín prežil veľkú časť svojho života v cudzine, a predsa ostal verný jazyku, z ktorých vyrástol. Z jeho románov, poviedok, noviel dýcha Slovensko také, ako ho poznal. Aj vy máte možnosť spoznať tohto spisovateľa prostredníctvom poviedky Z teplého hniezda. Predstaví vám mládenca, ktorého život sa začína meniť v čase, keď si má začať pečť svoju budúcnosť.

No, umučenie je už skončené, úbohá obeť si konečne oddychuje. A čo sa natrápil ten Maťko Rafikovie, nebožiatko, kým vykonali na ňom túto menu! Veru by mu dobre padlo pochodiť si tak trochu po izbe, keby mu i to išlo tak akosi naopak, nemotorne, ale darmo je: chodí len po veľkej biede a kohút, keď sa mu nasnuje chl p vlasov na ostrohy. Toto všetko pochodí s diaľ, že Maťka obliekli do nových šiat. Všetka táto novota by sa ešte len dala vystáť, ale čižmy, tie čižmy! Nie že by azda boli malé, to božechráň, lebo starý Juro Rafika a jeho žena Katrena na Michala na jarmoku kúpili, nuž a tí raz kúpia, to už len vari nebude tesné! Čižmy teda nie sú tesné, ba priam voľné, že by sa do každej i po dve také nohy, ako sú Maťkove, zmestili. A prasa robia oštaru, ako je to? Nuž ale, panebože, ako by aj nerobili, keď sú na také vysoké opätky ako klátiky, že Matej musí v nich tak stúpať ani na štuliaci. A čo horšie: nohy sa mu v nich sem a tam mykajú, vzdor tomu, že je v nich hodnom vechti slamy; v čižmách zavreté povetrie valí sa von a dnu hore sára a opätkovou dierkou, z čoho vzniká asi taký hlas, akoby prasa v kutici krokovalo. Nuž či potom div, že Matej banuje za krpcami a nemôže sa nijako spriahliť s touto, predtým nevidanou obuvou, keď ho ťaží na nohách ako väzňa pu. A je to aj celkom prirodzené. Veď len pozrime, aký je rozdiel medzi čižmami a to ešte takými čižmami, a ľahkými krpečkami. Krpec veru netlačí nikomu nohu, ale ako samorastlý prilieha na ňu. A potom ako ľahko je na krpce vyknúť tomu, kto predtým chodieval bosý. Na krpci veru niet opätka, aby pätu neprirodzene dvíhal, krpec je rovný, takže človek v krpcoch práve tak prirodzene chodí, akoby bol bosý.

Maťko Rafikovie je teda preto ako umučení, že prvý raz vo svojom živote dostal čižmy. Nuž toto bolo by ešte len ešte, dalo by sa i to nejako zmôcť ale – čo horšie – zvliekli mu predošlé, sedliacke šaty a obliekli ho do nových panských. Hja, veru tak. Matej Rafikovie nie je už sedliacky synak: veď, aby biele nohavičky, zelenou šnúrou cifrované, sú hen pod pecou, čierna halienka pekne vyšitá, červeným saténom vrúbená, prevesená je na žrdke, široký klobúk s dvojitou stužkou a dvanástimi novými špendlíkmi, čo si bol túto Trojicu za dovážil, visí tam v kúte pri lampáši na kline. Za predošlé, skvelé šaty dostal po černé pantalóny² a kabát z lacnej, tenkej látky. A ako sú ušité! Aspoň kabát pa-

tril by vlastne do múzea; je krátky, ale široký, že by mohol ešte i druhý Matej vojsť doň; na chrbte zvyšuje veľká kukla, miesto toho zase pod pazuchou reže, lebo tam je tesný. Na chlapcovej hlave sedí malý klobúčik, ľahký ani pavučina, ani ho necítiť. Ale naostatok i toto by len prešlo, keby mu boli aspoň staré košele ponechali. Nie, vzali mu i tie s bielymi, širokými tkanicami a dlhými širokými rukávami a dali mu miesto nich mušelínové, na ktorých niet ani širokých tkaníc – len plátenné gombičky, ani rukáv nevisí na nich naširoko, lebo je za pásťou sfercovaný a úzkym obalčekom zošitý.

Nuž takto pochodil neborák Matej Rafikovie. Z pekného, štíhleho chlapca, ktorý včera bol taký driečny ako tá jedlica, za hodinu urobili strašidlo do konopi. Svetlé, mäkké vlasy, ktoré ešte len včera si bol pekne za uši začesával, sú dolu: obstrihal mu ich mlynár, jediný barbier³ v celej dedine, ponechal mu len nad čelom šticu. Hja, najnovšia móda!

A Matej veru plače, ale ako by aj neplakal, keď ho takto spotvorili; no neplače len on, ale aj stará Katrena, jeho mať. Ale ako by neplakala, keď najmladšie dieťa jej dnes ide preč. Dnes pred večerom jej ho zavezú na železnicu a tá ho zanesie pánbohvie kam za hory za doly, až hen do Nired'házy. Kdeže je tá dedina a či mesto? Ó, to je veru d'aleko-d'aleko!

„Ach, moje dieťa, už mi nedonesieš trávy, ani nenaškrabeš švábky⁴, keď ja pôjdem v lete do poľa. Moje ručičky zlaté!“ A mať, nechajúc háby hábami, šla naprostred izby a oblapila chlapca, ktorý začal ešte väčšmi plakať.

„Nemazniže sa, stará, maj aspoň ty rozum!“ napomenul ju starý a otvoril malú armarijku⁵, ktorá je za stolom v samom kútiku. Dlho sa tam prehŕňal, aby mu tvár nevideli, aj to, čo z nej tu i tu ukradomky utrel.

„Akože by som neplakala, keď som si všetky deti doma zariadila, len toto sa nemohlo tu zmestiť. Jano i Ondráš budú doma, len Maťko sa mi musí pomedzi svet túlať.“

„Keď sa trochu potrápi, bude mu ešte lepšie ako nám: aspoň nemusí tak hrdlačiť. Ja viem, že keď sa vyučí a vstúpi do človečenstva, bude rád, že sme ho poslali preč.“

Izba sa začala plniť. Prišli razom traja, a to – veru nie blázni – všetko kudelianski remeselníci. Jeden je čižmár, volá sa Ondrej Zápotočný, pochodí z Kudelian, jeho brat je gazda. On sa nemohol v dedine zmestiť, musel ísť na remeslo. Pohnevkáva sa on trochu na týchto Rafikovcov, že ho obišli, keď nedali chlapcovi šit' u neho čižmy, ale radšej kúpili od ktoviekoho na jarmoku.

„Na aké remeslo ideš?“ spýtal sa chlapca.

„Na krajčírstvo,“ odpovedal za syna Rafika.

„Mohli by ste ho dať na šusterstvo, bol by sa vám aj u mňa vyučil.“

„Krpce plátať by sa aj pri otcovi naučil,“ poznamenal druhý remeselník, krajčír, Matej Hryzok, ktorý rád podával tromfy slabému čižmárovi.

„A ty var kabáty šiješ tak, ako ťa učili! Dajmibože šit' ženské kabátiky!“

Matej Hryzok v povedomí mravnej prevahy vypál prsia a šiel k malému Maťkovi: „Ondrej, pozriže, čože je toto? To je ženský kabátik?“ A ukázal na chlapcove šaty.

***

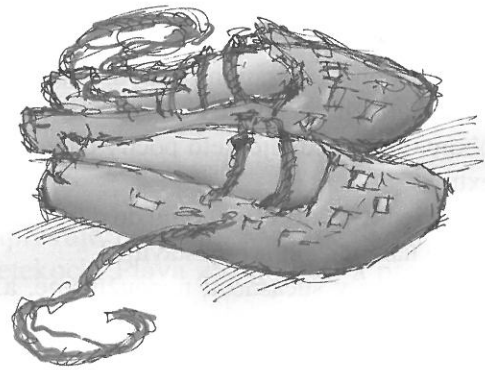
Každá žena vedela predsa nielen niečo dať, ale aj pekne napomenutie pripojiť k darčeku.

„Syn môj, buď poslušný, veru ti nebude tak ako doma, ešte ani nevypovedia rozkaz, a ty už skoč! Tak ťa budú radi vidieť.“

Druhá prišla k nemu a riekla:

„Matejko, v jedení nepreberaj; čo ti dajú, zjedz. Ak ťa od stola odlúčia a dajú ti pod pecou jesť, vieš, že sluha nie je pán.“

Tretia suseda mu povedala: „Tak urob vše, môj syn drahý, ako si uro-

bil mne: odraz i susedom kravu, keď nebudú doma, potom ťa i u susedov budú radi vidieť.“

Zas iná mu riekla:

„Buď i k deťom prívetivý a trizňavý⁶. Keď to vidí tvoj majster, bude i on k tebe milý.“

Nasledujúca nadhodila:

„Peniažky si varuj, keď dostaneš diškréciu,“ nemiň že si ju. Každý grajciar si odlož: lebo kto si málo neváži, mnohého nie je hoden.“

„Na ceste si pozoruj, aby ťa neobrali,“ vravela iná. „Ľudia sú takí i takí; nie každý, kto je prívetivý, je i dobrý. Dakto má na jazyku med, a v srdci jed.“

Druhá suseda ho zase napomínala:

„Zlého kamarátstva sa vystríhaj, lebo to mnoho ľudí už skazilo. Ľaľa, i môj Matej prišiel medzi zlých kamarátov, tí ho skazili, takže majstra nechal a šiel za paholka.“

Stará Katrena povedala zakaždým: „Veru tak, veru tak!“

A otec Rafika tiež prisviedčal: „Tak-tak, tak-tak!“

Chudák Matej plakal tak, že sotva rozumel desatinu týchto dobrých rád, ktorými ho ženy obsypali. Jemu len to stalo jasno pred očami, že musí dnes odísť z Kudelian, že zanechá rodičovský dom, ktorý mu je navždy zatvorený.

(Skrátené)

¹ chodúle

² nohavice

³ holič

⁴ zemiaky

⁵ skrinka

⁶ zhovievavý

Čítame, pracujeme s textom

1. Ktorá postava je stredobodom záujmu autora, kedy a ako vstupuje do deja?
2. Ako sa autor dokázal vžiť do pocitov chlapca, ktorý sa pripravuje na odchod z domu? Akým spôsobom sprostredkuje tieto pocity čitateľovi? Prečítajte a komentujte príslušné časti textu.
3. Prečítajte časť poviedky, v ktorej vstupujú do deja Matškovi rodičia. Aká je ich úloha v deji poviedky, ako nám ich autor predstavuje?
4. Vyhľadajte slová, ktoré v súčasnosti nepoužívame, a vysvetlite ich význam v súvislosti s textom. Svoje zistenia si overte vo vysvetlivkách za literárnou ukážkou.

Pátrame, riešime úlohy

1. Matško má problémy s novým oblečením a obutím, ktoré sú zdrojom jeho „mučenia“. Zamyslite sa nad spôsobom, ako autor opisuje toto trápenie a hľadajte preň vhodné pomenovanie.
2. Akú úlohu majú v poviedke susedia z dediny? O čom svedčia takéto vzťahy?
3. Vyhľadajte v úryvku príslovia a vysvetlite ich v súvislosti s ostatnými ponaučeniami, ktoré dostal Matško.
4. Vysvetlite spojenie slov *teplé hniezdo* z názvu poviedky a pomenujte ho správnym literárnovedným termínom.
5. Vysvetlite slovné spojenie vstúpiť do človečenstva tak, ako mu rozumiete vo vete: „Ja viem, že keď sa vyučí a vstúpi do človečenstva, bude rád, že sme ho poslali preč.“
6. Aplikujte túto myšlienku na súčasnosť a povedzte, ako si predstavujete svoj vlastný vstup do človečenstva.

Tvoríme

Spôsobuje aj vám „umučenie“ niektoré oblečenie, hoci je podľa vašich rodičov pre vás primerané? Skúste svoje pocity opísať podobne, ako to robí autor pri Matškovi.

Zistili ste,

* že aj nepríjemné pocity dokáže autor sprostredkovať čitateľovi nenásilne, ak pri tom využije určitú dávku humoru.

LUBICA SUBALLYOVÁ O MEDAILÁCH A POMARANČI

Spisovateľka, žurnalistka Ľubica Suballyová prináša v knihe My, deti z Trávníkov príbehy bratislavských detí. Tri trojice poviedok rozprávajú o detských túžbach, o tom, aké je dôležité vzájomné pochopenie v rodine i medzi priateľmi.

Anetka sa pripravuje na preteky. Pláva. Trénuje až trikrát do týždňa a darí sa jej aj na pretekoch. Pláva znak, kraul a prsia. Motýlika vie tiež, ale v tom ešte neprekala. Včera na pretekoch dievčat získala dve medaily. Striebornú za druhé miesto v znaku a bronzovú za tretie v krauli. Tešila sa, no predsa si povedala, aká škoda, že nezískala zlatú.

Z medailí sa teší aj mamička, to ona ju priviedla do plaveckého oddielu. Najskôr chodievala na tréningy s ňou, tento rok ju už nesprevádza, Aneta cestuje električkou celkom sama. A po pretekoch mama vždy pozve Anetku do cukrárne alebo doma upečie jej obľúbený jablkový koláč. A ešte radšej ako koláče má Anetka rada olivy. Slané, niekedy trpké. Dáva si ich aj na špagety.

No dnes je veľmi smutná. Niektorým jej spolužiakom v škole pripadajú jej úspechy ako vyťahovanie sa. No keď sa rozprávajú s kamarátkami, čo robia, nemá hovoriť o tom, ako trénuje? A kto má už dosť natrénované, chodí aj na preteky... Veľmi ju to mrzí, lebo dnes, keď sa v šatni obúvala, v topánke mala natlačený popučený pomaranč. Tak takto jej spolužiaci chceli osladiť úspech? Bola medzi nimi aj Kamilka, jej najlepšia kamoška. Bud' o tom nevedela, alebo vedela a nič nepovedala. Anetka sa rozplakala, a preto nešla za Kamilkou. Rýchlo išla domov. Hútala, prečo to urobili a kto to bol?

Anetke sa ešte nikdy nič také nestalo. Aj keď sa s kamoškami povadili, nikdy si neubližovali. A nikdy sa neposmievala ani dvojčatám, že nevedia plávať alebo že sú krpci. Fňukala doma do vankúša, kým neprišla z práce mama.

„Nepôjdem do školy,“ bolo prvé, čo povedala.

Mamu to veľmi prekvapilo, až sa zľakla. Ved' Anetka nikdy nehovorila nič zlé...

„Čo sa stalo?“ sadla si k dcére. Už sa dlho nestalo, že by fňukala. Stískala svojho plyšového psa, toho bieleho s dlhými ušami, čo sa trochu podobá na zajaca. Je to psík, ktorého dostala od babičky Ľudmilky ako celkom malá. Keď sa stalo, že pre niečo plakala, slzy si utierala do psích uší. Najskôr sa volal Bojar, ale Anetka ho, ani si už nepamätá kedy, premenovala na Bojka. No teraz... aj teraz je tu s ňou, máva ho v posteli, hoci je už siedmačka.

„Anetka, vieš, že nemôžeš len tak nejst' do školy?“

„Ale to nie je len tak, mami,“ ešte stále fňukala a všetko jej rozpovedala.

„Idem ráno s tebou a zjdem za pani učiteľkou. Opýtam sa, či si všimla čosi zvláštne, čo sa medzi deťmi deje...“

„To budem vyzerat' ako malá, že mama ide do školy, ešte by sa mi posmievali,“ namietala.

„Nemáš napísané na čele, čo ťa trápi. Ak všetci vedeli, čo je vo veci, a ty jediná nie, bolo by to naozaj vážne. Možno to len jeden alebo jedna spolužiačka vyviedla... Nejakto musíme zistiť, čo sa stalo. Isté je, že je to veľmi nepríjemné, no chodiť s krivdou a hnevom na všetkých, to by tiež nebolo dobre. A nechodiť celkom do školy, to nejde, to vieš,“ mama rozprávala dlho.

Potom vzala Anetkinho psíka a chcela ju rozveseliť tak, ako sa s ním kedysi hrávali. Anetka sa len slabo pousmiala, oči mala stále smutné.

„Aha, aj ten psík je už taký zafúl'aný, ale ja už nie som dečko.“

Aj dvojčatá sa pohádajú, aj sa pobijú. A nakričia si, že sa nebudú spolu hrať. Ale už o celkom krátku chvíľu sa zasa hrajú, akoby tá zveda predtým ani nebola. Anetka dumá: a ja sa nemám ani s kým pohádať, keď som sama...

Neháda sa s kamarátkami. Keď ju niečo veľmi nahnevá, odíde do inej izby. Stalo sa jej už, že sa nezhodla s kamarátkou Kamilkou, ale nehádali sa preto. No Anetka predsa len mala slzy na krajíčku a nechcela, aby ju celá trieda videla, že reve. Vybehla z triedy na chodbu k školskému bazénu a bola tam schovaná, aj keď už zvonilo po prestávke. Nevedela, či má prečkať celú hodinu a prísť až na ďalšie zvonenie, no bála sa aj toho, že si spolužiaci a učiteľka všimnú, že nie je v triede. Prišla počas hodiny a pani učiteľka sa spýtala, prečo mešká, no Anetka len zvesila hlavu. Našťastie, učiteľka sa nedožadovala odpovede pred všetkými. Po hodine sa porozprávali len ony dve. Ale s Kamilkou sa ešte dlho nerozprávala. Anetka akosi nevie rýchlo zabudnúť na hádku či neprávosť.

A možno keby mamička predsa len zašla za pani učiteľkou, možno by to bolo dobre. Ktovie, čo by na to povedal ocko? Určite mu zavolá.

Telefón zdvihla Sabinka. Ocko ešte nebol doma. Povedala, že zavolá neskôr, no Sabinka hneď zvesela čvirikala:

„Anetka, požičala by si mi tvojho psíka Bojka?“ hneď vyhrkla.

„Prečo, Sabi?“ zdalo sa jej zvláštne, že si naň práve teraz spomenula. Len pred chvíľočkou ho Anetka ešte stískala...

„Aj Grétka má skoro takého istého, chcem jej ho ukázať. Neverila, že vie plávať...“

Anetka sa zasmiala. Jasné, že plyšový pes nevie plávať, ale Bojko, ten to skúšal. Vtedy v lete, keď boli s babičkou Ľudmilkou všetky tri deti na kúpalisku.

Dvojčatá plávať nevedia, Sabina sa vody navyše aj bojí. Tak Anetka vzala do bazéna aj Bojka a potom vošla aj Sabinka. Bojka si hádzali ako loptu, a keď ho nechytí, čľupol do vody a pomaly sa začal ponárať. No Anetka ho vždy vytiahla skôr, než klesol na dno. A Sabinka odvtedy hovorí, že Bojko vie plávať. Asi tak ako Sabinka, keď si dala rukávniky a ako-tak sa držala na vode,

už vyhlasovala, že vie plávať... No to sa bude musieť ešte len naučiť. A nielen urobiť dve-tri tempá, kým jej vydrží nádyh, ale poriadne, ako to vie Anetka. Riadne dýchať do vody medzi tempami – nádyh nad hladinou a z plných pľúc vyfúknuť vzduch do vody.

„Požičiam,“ povedala Anetka.

V sobotu príde ocko po Anetku a zoberie aj Bojka.

Anetka v ten večer išla skoro spať. Bola ešte unavená zo včerajších pretekov alebo ju tak trápila tá nepríjemnosť s pomarančom v topánke?

Ráno sa zobudila s horúčkou. Mama si to všimla pri raňajkách. Veru, takto nemôže ísť do školy.

Ale mama do školy predsa len zašla. Povedala, že problém treba riešiť hneď, keď sa stal, a nie až potom, keď sa naň zabudne a niekomu zostane len bôľ. Možno z neho má Anetka horúčku. A možno z tej námahy po pretekoch. Alebo z virózy.

Mama sa porozprávala s pani učiteľkou a tá prisľúbila, že kým príde Anetka do školy, istotne sa všetko vysvetlí a urovná. Ona na to určite dohliadne.

A odkázala Anetke, že ju pekne pozdravuje a želá jej rýchle uzdravenie. Poslala jej aj knižku zo školského dramatického klubu. Nech si zatiaľ číta, veď úlohy doženie aj neskôr. Je predsa šikulka.

„To mi hovorí každý, mami,“ povedala Anetka. „Aj ocko mi včera do telefónu povedal presne toto: „Ty si šikulka, určite všetko dobre dopadne.““

„No hej, ale nedopadlo to dobre – s pomarančom rozplesknutým v topánke...“

„Pani učiteľka sľúbila, že si s deťmi pohovorí a nedopustí, aby jeden druhého len tak prenasledovali. Aj deti sa musia naučiť rešpektovať sa navzájom. Každé je iné, mohla to byť aj márnivá zlomyseľnosť. A povedala, že je dobre, že sme na to upozornili,“ dopovedala mama.

„Zostaneš dnes so mnou, mami? Však nepôjdeš do práce...“ prosila Anetka.

„Už som volala, že nie, lebo si ochorela. A už teraz môžeme rozmýšľať, ako tento rok oslávíš narodeniny. Ktoré kamarátky pozveš?“

„To si ešte premyslím.“ A po chvíľke dodala:

„No, asi všetky dobré kamošky.“

Z knihy *My deti z Trávníkov*¹

¹ sídlisko v Bratislave

Čítame, pracujeme s textom

1. Čo spôsobil, že sa spolužiaci voči Anetke zachovali tak, ako ste sa dozvedeli z príbehu? Rozhodla sa Anetka správne, keď pre konflikt so spolužiakmi nechcela ísť do školy?
2. Stretli ste sa s podobným problémom, aký musí riešiť Anetka? Ako by ste ho vyriešili vy?
3. Pouvažujte o vzťahoch Anetka – spolužiaci; Anetka – kamarátky; Anetka – nevlastní súrodenci; Anetka – mama. Ktorý zo vzťahov je nezdravý a prečo?
4. Na otázku: Ktoré kamarátky pozveš na oslavu narodenín, Anetka odpovedala: „No, asi všetky dobré kamošky.“ O akej povahovej čрте svedčí Anetkina odpoveď?

Pátrame, riešime úlohy

1. Rozdeľte príbeh na tri časti: dôvod, prečo vznikol konflikt; dôsledok konfliktu na vzťahy, riešenie konfliktu. Rozprávajte príbeh a snažte sa v každej časti vyjadriť svoj názor, použite argumenty a príklady zo života a z vlastnej skúsenosti.
2. Vyhľadajte slová, slovné spojenia, prípadne celé vety, ktoré svedčia o tom, že príbeh je napísaný pre deti a čerpá z prostredia detí.

Tvoríme

Máte aj vy svojho koníčka, ktorému sa venujete viac ako ostatným činnostiam? Porozprávajte o ňom a povedzte, čo vás na tejto činnosti teší, čím vás naplňa.

Ak ste sa stretli s obdobnou situáciou, keď vám niekto krivdil, zamyslite sa nad tým, aké pocity to vo vás vyvolalo, ako ste riešili problém, koho ste žiadali o pomoc. Napíšte o tom kamarátovi list.

GABRIELA FUTOVÁ POŠKOLÁCI

Bola raz jedna škola. Mala zvláštnosť – poškolácku triedu. V nej sa stretávali žiaci. Takí, ktorí večne provokujú učiteľov svojim výzorom, správaním a prístupom ku školským povinnostiam. A tak nečudo, že sú stálym inventárom v poškoláckej triede.

Jedného dňa sa medzi nimi ocitne Šárka, triedna jednotka. V poškoláckej triede razom nudu vystrieda neskutočné napätie. Šárka zúrivo obhajuje svoju pozíciu najlepšej žiačky. Noto- rickí poškoláci Šárku provokujú a ona zrazu začína robiť veci, z ktorých sú zhrození nielen jej rodičia, ale aj učitelia. Ako sa vymotá z tejto situácie?

„Akože ťa balí?“ Silva na mňa mrkla sprisahaneckým pohľadom.

„No teda...“

„Nikoho nebalím,“ zavrčala som.

„Tvrdí, že sa nebojí učiteľov. Ale ja som presvedčený, že je z nich úplne zlepená.“

„Toto nebudem počúvať!“ vykrikla som, schmatla tašku a pobrala sa preč.

„Dokáž, že sa nebojíš, a ja prestanem.“

Ksichtove slová ma zastavili vo dverách. Neviem, prečo ma to celé vôbec takto bralo. Mohla som sa vykašľať na túto bandu mizerných frajerov, ale myšlienka, že ma považujú za slabocha, ma hnevala. Nebola som žiadnym slabingerom, v živote som sa učiteľom ani nikomu inému nepodlizovala. Navážanie Ksichta ma urážalo. Provokovalo a hnevalo.

„Ako to mám podľa teba dokázať?“ obrátila som sa k nemu a pozrela mu rovno do očí. „Hádam si nemyslíš, že kvôli tebe vypichnem Machovej oko alebo čo.“

Ksicht sa rozosmial. „To nie je zlý nápad. Ale pochybujem, že by si niečo také zvládla. Lebo si padavka. Možno by mi stačilo, keby...“

Mastniak a Silva ani necekli.

„Keby si v priebehu jedného týždňa inkasovala tri päťky.“

„To je teda riadna blbosť,“ ozvala sa Silva.

„Myslíš?“ Ksicht zo mňa nespúšťal zrak. „Kedy si naposledy dostala päťku?“

„V treťom ročníku. Za zabudnutú domácu.“

„A odvtedy?“

„Nebudem sa tu spondať.“

„Akú najhoršiu známku si odvtedy dostala?“

Mlčala som. Hľadela som na neho a hnev sa vo mne zhromažďoval, aj keď som nechápala, prečo sa nebránim. Mať dobré známky predsa nie je hanba. Teda, doteraz som z nich mala výborný pocit, ale tu, medzi týmito tupcami,

som začínala podliehať dojmu, že nedostať horšiu známku ako dvojku za celé tie roky je niečo neprípustné. Niečo zahanbujúce a nepatričné.

„No?“

„Dvojky. Moje najhoršie známky sú dvojky,“ vetu som zo seba vyplula s pocitom nenávisťi k sebe samej. Naozaj sa mám za toto hanbiť? Povedať to za iných okolností, pred inými ľuďmi, rástla by som od hrdosti.

„Ty kokso,“ vybehlo zo Silvy. „To sa fakt niečo také dá? Musíš byť riadna biffa.“

„Nemám pocit, že som biff'oška,“ musela som sa obhájiť. Aj keď už vo chvíli, keď som to vyriekla, bolo jasné, že každá obhajoba je zbytočná. Títo tu by ma aj tak v živote nepochopili.

„Počuj, keď máš také známky, znamená to, že si dobrá aj v matike, že?“

Mastniakovu otázku som považovala za ďalšiu provokáciu. Mala som chuť zrevať na neho, nech sa na to vybodne, ale nestihla som.

„Ja len, že keby si mi dala doučku, možno by som nemusel opakovať ročník.“

„Riki, toto si vybavíš inokedy,“ zahriakol ho Ksicht. „Tak čo? Ideš do toho?“

„Akože do čoho? Toto má byť nejaká stávka?“ Silva si nahlas kýchla.

„Teoreticky by to mohla byť aj stávka. V skutočnosti to má byť dôkaz, že nie je posera.“

Prvým pocitom bolo radikálne odmietnutie. Nie, ja predsa nepotrebujem dokazovať nič. Nemusím. A nechcem. Nie týmto tu. Nepokazím si priemer len preto, aby som niekomu ukazovala, že sa nebojím.

„Fajn, nechaj to tak. A povedz doma mame, nech ťa prebalí.“ Ksicht to ukončil a to ma zas naštartovalo.

„Veď si ma ani nenechal vyjadriť sa!“ skríkla som.

„Ja nepotrebujem poznať tvoje vyjadrenie, stačí ti pozeráť do očí. Si celá prestrašená a to o tom máš len premýšľať.“

„Mám podmienku,“ vyhrkla som skôr, ako som si to stačila premyslieť. Silva s Mastniakom opäť zbystrili.

„Dobre, schytám päťku v priebehu týždňa, ale ty musíš dostať tri jednotky.“

„To je dobrééé,“ zatlieskal Mastný vlas.

„Nie, to nie je dobre,“ odvrkol Ksicht. „Bavili sme sa o troch päťkách.“

„Počúvaj, buď berieš jednu, alebo sa daj vypchať. Nie som ochotná pokaziť si celý priemer len preto, aby si si o mne nemyslel, že som zbabelá.“

„Noro, mal by si to vziať. Aj tá jedna päťka je od nej obeť,“ zastala sa ma Silva. Vďaka som na ňu pozrela.

„Ale o jednotkách reč nebola, je to somarina!“

„Je to presne taká somarina, ako tá moja päťka. Akurát, že tebe jednot-

ky neublížia a mne tá päťka áno,“ bránila som svoj nápad zubami-nechtami.

„Tri päťky za tri jednotky.“

Moje sebavedomie z ničoho nič narástlo.

„S tromi päťkami by som súhlasila len vtedy, ak by si ty za každú moju päťku chytil tri jednotky. Inak sa nedohodneme.“

Ksicht sa nadýchol, že namietne, ale nepovedal nič. Ja som rýchlo rozmýšľala, ako tie päťky znulujem. Ako zariadim, aby som si nezhoršila známky celkovo. Vedela som, že jednu si môžem dovoliť zo slovenčiny, jednotiek som tam mala ako maku. Jedna päťka by mi priemer až tak nezhoršila. Ale čo ďalšie dve...

„Dobre,“ prikývol Ksicht.

Bola som taká zamestnaná vlastnými myšlienkami, že som jeho súhlas takmer nepostrehla.

„Čo?“

„Že beriem. Máš na to týždeň.“

„Ty tiež,“ uškrnula som sa. „Máme na to svedkov.“

„Ruky si nepodáte?“ Mastniak to prežíval, zdalo sa, najviac.

„Na znak dohody...“

„Nie,“ vyslovili sme s Ksichtom naraz. Prvý raz sme mali na niečo rovnaký názor.

„Toto poškoláctvo začína byť celkom zaujímavé,“ poznamenala Silva.

***

Ja som strašná Dora, prebleslo mi hlavou. Normálne sa ľudia trápia, keď nevedia, ako si známky opraviť, a ja sa tu od rána stresujem kvôli problému, ako si všetko pokaziť. Fakt som totálne sprostá. Muselo mi preskočiť, že som sa na to dala, veď je to celé nezmysel!

Odrazu som sa cítila, akoby ma niekto ovalil po hlave. Účinok bol však opačný. Hmla, ktorou som zrejme mala zastretý mozog, zrazu zmizla a mne bolo jasné, že...

Zamyslite sa nad postavou Šárky. Aké boli jej pohnútky, keď prijala stávku? Urobte charakteristiku postavy. Zamyslite sa nad situáciou, ktorá vznikla prijatím stávky. Máte predstavu, ako bude Šárka postupovať ďalej? Dopovedzte príbeh podľa vlastných predstáv.

O tom, či boli vaše predpoklady správne, sa presvedčíte, keď dočítate ukážku.

Do triedy som vošla s malou dušičkou. V ústach som mala sucho ako pred nejakou vážnou skúškou. Darmo mi rozum vravel, že o nič nejde, že nemusím nikomu nič dokazovať. Organizmus ma zrádzal a to sa mi vôbec nepáčilo.

„Tak na toto sa fakt teším!“ pomädľil si Mastniak ruky, akoby vážne neexistovalo nič zaujímavejšie, čo by mohlo potešiť jeho mastnú hlavu.

„Ahojte,“ pozdravila som cez zuby.

„Hovor, hovor!“ Mastniak bol nedočkavejší ako malé decko pri vianočnom stromčeku.

„Nemali by sme počkať na...“

„Čaute,“ do triedy sebavedome vstúpil Ksicht.

Nemohla som na neho ani pozrieť. Mala som pocit, že si na mojej tvári okamžite prečíta, aký som zbabelec.

„No! Tak kto z vás začne?“ Mastniakovi od nadšenia asi tiekli aj sliny.

„Akože s čím?“ pozrel na neho Ksicht nechápavo.

V hlave mi zablikala nádej. Žeby sa na našu dohodu vykašľal aj on? To by bolo super, vyšla by som z toho menej zbabelo.

„Nachytal si tie jednotky alebo nie? Hovor, lebo ma rozdrapí od zvedavosti.“

„Hm, toto? Pohoda.“

„Pohoda, akože si fakt nachytal toľko jednotiek? Nekeckaj, kokso...“

„A čo ty?“ Ksicht na mňa hľadel prižmúrenými očami. Videla som na ňom, že mi už vopred neverí.

„Podrobnosti,“ riekla som odvážnejšie, ako som sa cítila. „Chcem počuť podrobnosti. To môže povedať rovno aj Mastniak, že ho posielajú na matematickú olympiádu.“

„Kto?“

Do kelu. Začervenala som sa až po uši. Nechtiac som sa preriekla. Mastniaka tak nazývam len v duchu.

„Sorry,“ pozrela som na neho. Tiež sa začervenal a mimochodom sa chytil za vlasy.

„Tak som to nemyslela, ja...“

„Ty ma voláš Mastniak?“

Nemo som prikývla.

„Kokso, lepšiu prezývku by som mu nevymyslela ani ja!“ vykrikla Silva.

„Nehnevaj sa, ale vlasy máš otrasné.“

Mastniak si zmätene obchytával vlasy. Nevravel nič.

„Takže podrobnosti? Dobre. Nebolo to ľahké, ale zaťal som sa. Dve jednotky zo slovinu, jedna z prďáku, jedna z matiky, dve z telesnej, jedna z fyziky a dve z angliny. Stačí? Žiakku ti ukazovať nebudem. Mal som z toho celkom komédiu. Učiteľia boli totiž mierne zmätení. Triedna je presvedčená, že som si vstúpil do svedomia. Bude sa ešte čudovať, lebo na takúto kravinu sa už v živote nedám nahovoriť.“

„Tebe to pripadá hlúpe? Veď si práve ukázal, že nie si tupec.“

„Nekomentuj a spušť ty.“

Zhlboka som sa nadýchla. Tušila som, že keď poviem to, čo sa chystám povedať, naštvie sa. Uvažovala som, že zaklamem, že budem tvrdiť, že som sa fakt snažila, ale vzápätí som si uvedomila, že na luhanie nemám dôvod.

„Ja som sa na to vykašľala.“

Silve aj Mastniakovi vyleteli oči, Ksicht sa však ani nepohol.

„Pripadalo mi nezmyselné...“

„Vedel som to. Vedel som, že si zbabelá. Uхни.“

Ksicht ma odstrčil a viac si ma nevšimol. Obrátil sa k Mastniakovi, akoby som sa náhle zmenila na paru.

„Nebolo pre mňa jednoduché za týždeň pokaziť to, čo...“

„Povedz jej, nech nehučí. Mňa jej dristy vôbec nezaujímajú.“

Mastniak zmätene hľadel na mňa a na neho.

„Počula si.“

Hej, počula. A keby som nemala zábrany, tak na neho skočím a nechťami mu rozdrapem ten jeho arogantný ksicht. Ako dobre, že som sa do toho nepustila! Aj keď, štvlo ma, že ma ignoruje. Ale nech. Jeho pozornosť mi nechýbala predtým, ako som sa dostala do tejto triedy plnej pakov, nebude mi chýbať ani potom. Nahnevane som si sadla do lavice a vytiahla si knihu. Ešte mám čo robiť.

Čítame, pracujeme s textom

1. Rozdeľte literárnu ukážku do častí podľa vnútornej kompozície. V čom spočíva zápleтка literárnej ukážky, kedy dosahuje vrchol, kedy nastáva obrat, v čom spočíva...

va rozuzlenie? Venuje autorka všetkým častiam vnútornej kompozície rovnaký priestor? Svoje zistenia konkretizujte na vybraných častiach.

2. Na základe čoho môžete charakterizovať jednotlivé postavy? Rozdeľte si úlohy a prečítajte ako dialogizovanú reč. Čo vám pomôže pri správnom čítaní?

3. Prizrite sa lepšie Norovi. Z úryvku môžete usúdiť, že je denným návštevníkom poškolskej triedy. Ako hodnotíte túto skutočnosť? Je to póza alebo naozaj potrebuje denné vysedávanie v poškolskej triede? O čom svedčí fakt, že dokázal za týždeň získať deväť výborných známok? Prečo nechce pokračovať v úlohe vzorného žiaka? Komentujte jeho správanie, dokazujte prečítaním konkrétnych úryvkov.

Pátrame, riešime úlohy

1. Autorka vo svojom rozprávaní využíva veľmi dôležitý charakterizačný prostriedok – dialóg. Povedzte, čo konkrétne z dialógu charakterizuje jednotlivé postavy.

2. Pomenujte odbornou terminológiou slovník, ktorý využívajú hrdinovia príbehu.

3. Pri čítaní literárnych ukážok sa stretávate s postavami, ktorým autori prideli rôznu dôležitosť. Hlavné postavy niekedy pomenujeme aj slovom hrdina. Objasňujte viacvýznamovosť tohto slova. Na pomoc si vezmite hlavné postavy z predchádzajúcich literárnych ukážok.

4. V kapitole ste sa stretli s literárnymi ukážkami zo staršej aj súčasnej pôvodnej slovenskej literatúry. Niektoré mali spoločné prostredie, z ktorého autor čerpal námet na svoje dielo. Uvažujte o tom, ako sa menil dej, hlavné postavy, ich konanie, postoje, jazyk. Čo zostáva nezmenené a prečo? Komentujte, dokazujte parafrázovaním, prečítaním konkrétnych úryvkov.

Tvoríme

Ste spokojní s tým, ako riešila autorka Šárkinu dilemu? Vymyslíte také riešenie, ktoré by vyhovovalo vašim vlastným predstavám o tom, čo mala (prípadne nemala) Šárka urobiť.

Zistili ste,

- * že hlavnú postavu nazývame hlavným hrdinom literárneho diela bez ohľadu na to, či ide o kladnú alebo zápornú postavu.
- * že dialóg je charakterizačný prostriedok literárnych postáv.
- * že významným charakterizačným prvkom je slang, ktorý používajú literárni hrdinovia.

KALO UHRÍK MACHOVA SVORKA

Poviedka je obľúbený literárny žáner nielen pre autorov, ale aj pre čitateľov. Na pomerne malom priestore prináša príbehy, ktoré zaujmú, pobavia, poučia. S poviedkovou tvorbou súčasných slovenských autorov ste sa stretli aj v minulom školskom roku. Spomínate si na zbierku Izba snov? Čítali ste poviedku Mój brat a ja. Poviedka, ktorú vám predstavíme, je z knihy, ktorá vyšla pod názvom Všetky pekné baby sú blondínky. Aj keď naša poviedka nie je o pekných babách, určite vás zaujme svojím obsahom a hlavnými postavami.

Búrka sa prihnala, akoby sa odrazu nebo roztrhlo. Nečakane. Nehrmelo, nedvíhal sa vietor, len sa spustil príval vody, až sa zošerilo. Búrka rovnako náhle ukončila svoje vyčíňanie a dovolila slnku potešiť krajinu. Timko banoval, že sa toľko šuchtal v šatni po plaveckom tréningu. Stačilo trochu pridať a už mohol byť doma. Mamka má určite obavy, že ho lejak prepadol cestou a teraz sa mokrý do nitky niekde trasie. Poriadne sa ochladilo a určite sa vyliala riečka Cítenka, lebo tej stačí slabá búrka a už ju majú v záhrade. Utešovala sa, že syn je určite v poriadku, však je to už veľký chlapec. Poradí si. Čo tam po záhrade, voda ako prišla, tak aj odtečie. Bolo to však horšie, ako by človek po takom krátkom lejaku čakal. Cítenka stúpila ako nikdy a Timko zostal v rozpakoch stáť pred lávkou. Za ňou na druhom brehu sa črtal ich domček. Voda sa prelievala cez mostík, čo si nepamätali starí ľudia, nieto šiestak Timotej.

Nuž veru, nebudem obchádzať tri kilometre až cez dedinský most, povedal si Timo hrdinsky. Vyzul si kopačky, pribalil ich do uzlíka, v ktorom niesol oblečenie, podkasal tepláky a s malou dušičkou stúpil na dosky mostíka. Kyvotal sa, ale držal. Timo sa ustavične povzbudzoval: Však som plavec! Opatrne, pridržiavajúc sa chatrného zábradlia, rúčkoval k druhému brehu. Nikdy si neuvedomil, ako je to ďaleko. Občas hodil okom do valiacej sa vody a zrazu sa mu tam mihlo niečo zvláštne. Prizrel sa lepšie. Samozrejme, že je nekaždodenné, aby z vody vytrčala psia hlava. Nejaký čierny pes bojuje o život a už mu očividne dochádzajú sily. Timko si zopakoval svoje plavecké heslo, uviazal uzlík so šatstvom na zábradlie, zhodil tepláky a šup po nohách – hlavíčku nie, ktovie, čo môže byť pod hladinou – skočil do vody. Zamrazilo ho, voda bola ako ľad. Asi prítiekla z hôr, pomyslel si, ale nebol čas na uvažovanie. Usilovne krauloval k psovi. Bolo to iné ako v bazéne s pokojnou vodou, ale predsa, i keď len po centimetroch, sa blížil k zvieraťu. Havkáč vycítil, že chlapec smeruje k nemu, možno to bude záchrana. Obrátil sa, plával k mládenčovi. To, čo držal v papuli, však nepustil. Na veľké prekvapenie Timka držal v zuboch maličkú šteňa.

To je situácia! pomyslel si Timo. Zachraňujem záchrancu! Konečne boli na dosah. Ozaj konečne, lebo aj Timko strácal sily. Rozvodnená Cítenka

mala nebývalo prudký tok. – No, pod! – vystrel ruku a nahmatal psiu labu. Na začudovanie, s plávacími blanami. Nebol čas na skúmanie, čo je to za labu, váhanie mohlo byť pre psa osudné. Nepustil podivnú labku a pomaly-pomaličky dotiahol psa k brehu. Tam sa medzitým nakopila fúra kukáčov, obsmrďáčov a zvedavcov, akých je vždy dostatok. Našťastie tam bol aj starý horár Macho a podal Timovi svoju známú hrčovitú palicu.

– Kým ťa naviedol kúpať sa v takej vode?! – povedal horár viac žartom ako vyčítavo.

– Topil sa! – ukázal na psa, čo sa otriasal z vody a lízal zachránené uzímené psíča. Pomaly sa pod teplým jazykom prebúdzalo do života.

– Zachránil si labradora retrievera, – začudovane povedal Timkovi starý Macho. – Jeho fajta má povest' vodných záchranárov. Možno ťa psy prijmu do svojich radov, len ti musí narásť – srst', usmial sa.

Tieto dramatické udalosti mali predohru niekoľko kilometrov vyššie, proti toku Cítenky. Konča blízkej dediny býval taký prišelec, skaderuka-skadenoha, a ten choval sučku Barku na kšeft. Jedny šteniatka ani poriadne neodchovala, hneď ich rozpredal, lebo už čakala ďalšie. Viac ako štyri by nebola vládala uživiť, nuž tie, čo boli nad štyri, jednoducho topil. Ľudia to brali s nevôľou, ale kto si s takým začne? Už aj pre krivý pohľad sa púšťal do hádky, pričom nemal ďaleko k nožu, čo večne nosil na chrbte za opaskom. K inventáru dediny patrili aj mohutný čierny retriever, dobrácky pes, ktorého vyhodili z auta nejakí páni, lebo sa im zunoval. Dedinčania ho nazvali po svojom Dunčo a zavše mu niektorý gazda podhodil dačo na zjedenie. Pes by mal rád stáleho gazdu, ale nenašiel, nuž sa najčastejšie obšmietal okolo dvora, kde sa trápila sučka Barka so svojim ustavične početným krdlikom šteniat. Nečudo, že Dunčovi neušla poprava piateho šteniatka. Hneď, ako sa potopilo v mútnej Cítenke, prebudil sa v Dunčovi zdedený pud zachraňovať topiacich sa a už aj vletel do riečky za psíčaťom. Chytil ho včas a plával s ním v papuli čím ďalej od surového gazdu. Po prúde riečky, lebo tak to šlo najľahšie. Plával, moril sa, strácal nádej, ale šteniatko nepustil. Doplahočil sa k lávke, kde mu pomohol z vody ten neznámy chlapec.

– Aj tak skape! – vyslovil chmúrnú predpoveď jeden z obsmrďáčov.

– To teda nie! Ber ho! Moja Lejdy v sobotu vrhla dvoch potomkov, možno prijme aj tohto utopenca... – povedal hlasne horár Macho.

– Strč ho pod tepláky, ideme!

Timo sa preobliekol do suchého, skryl psie dečko v mokrom kožuchu pod košeľu a vykročil za ujom Machom. Zanedlho boli pri horárni. Lejdy prirastok do rodiny dôkladne poovoniavala, poobližovala, čo Dunčo nestihol dokončiť, natiahla sa do slnkom vysušenej zohriatej trávy a ponúkla Panfrkovi, lebo také meno dostal od horára, svoje mliečko. Skadial'si prikvitli jej dvaja vlastní synovia. Horár Macho, ako vždy, toho veľa nenavravel. Len pohladkal

Lejdy po múdrej hlave a spokojne si popravil svoje mohutné fúzy. Zbytočne, mal ich vždy vo vzornom poriadku.

– Prijala ho, môžeš utekať domov. Nech sa mamka netrápi!

Timko poďakoval a vyrazil na spiatočnú cestu. Na veľké prekvapenie v päťach s Dunčom. Zvolil si Timka za svojho pána. Cítenka do rána skutočne opadla a vrátila sa do koryta.

Prešlo pár mesiacov. Listnáče v hore zahýrili neuveriteľnými farbami, Panfrk podrástol a občas z horárne odbehol za priateľmi z vody: za Dunčom a Timkom. Zakaždým sa búrlivo zvalili a Panfrk strávil veselé chvíle s oboma. Ba s Dunčom si našiel čas na kus reči. Psovskej reči. Galiba nastala, keď raz Timko pri hre zabudol, že mal byť už dávno na tréningu. Chytil sa za hlavu, povedal psom ahoj, a bez zvyčajnej obradnej rozlúčky utekal.

– Čo je to ten tréning? – opýtal sa Panfrk, ale Dunčo nevedel. Nič to, pôjdeme sa pozrieť! – rozhodol Dunčo, a tak šli. Panfrk ľahko chytil Timkovou stopu, veď jeho rod slúžil aj policajtom, a tá ich dovedla až na kúpalisko. Dôležito sa usadili – jeden mohutný a druhý ešte len taký fafnok a sledovali dianie na kúpalisku.

– Veď sa ide utopiť! – štekol piskľavo Panfrk. Štartér vystrelil a plavci poskákali do vody. Timko sa ponoril hlboko pod hladinu.

Panfrk zaplakal a drgol Dunča nosom do boku, nech dačo robí. Veď ten človek strieľa! Dunčo neváhal a nádhernou hlavičkou skočil za Timkom. Netr-

valo ani minútku a už vliekol Timka napriek jeho odporu na breh. Potom povytáhoval aj ostatných plavcov. Panfrk zasa, aby bol užitočný, tak šikovne podrazil štartéra, že spadol aj s pištoľou do bazéna. Toho Dunčo nezachraňoval. S pocitom dobre vykonanej práce psy obskakovali „zachráneného“ Timka a náramne sa čudovali, prečo ich nehľadá, ale naopak – hnevá sa.

– Viete, čo ste urobili?! Toto boli klubové nominačné preteky a ja pravdepodobne na majstrovstvá nepocestujem!

Psy zvesili hlavy a po chvíli sa Panfrk spýtal Dunča:

– Čo sú to tie majstrovstvá?

– Plávanie o preteky a kto dopláva prvý, tomu zavesia na krk metál!

– No, je tam toho! My obaja máme akési metále na hrdlách a nikto nás preto neoslavuje! – odfrkol si Panfrk. – Timko je aj tak najlepší. My psy to vieme a tí múdri ľudia to nevedia?! Treba ich nútiť, aby skákali do vody?

Odvtedy Panfrk, z ktorého vyrástol pekný bradáč, spolu s Dunčom mohli ísť s Timkom takmer všade, ale k bazénu sa nesmeli ani priblížiť.

Zo zbierky Všetky pekné baby sú blondinky

Čítame, pracujeme s textom

1. Ako na vás pôsobila prvá časť poviedky? Je pre vás hlavná postava hrdinom? Prečo? Ku ktorej postave sa viaže názov poviedky, akú úlohu zohrá v príbehu? Našli ste v tejto časti aj negatívnu postavu? Ktorá postava to je, prečo sa vám nepáči?

2. Sledujte výstavbu vnútornej kompozície prvej časti poviedky. Do zošita si napíšte jej jednotlivé časti (úvod, zápleтка, vrchol, obrat, rozuzlenie), ku každej dopíšete vetu, ktorou sa táto časť začína.

3. Kto je rozprávačom príbehu? Odborne pomenujte tento spôsob rozprávania.

Pátrame, riešime úlohy

1. Sledujte opis prírody v úvode poviedky. Povedzte, akú atmosféru navodzuje a akým spôsobom naznačuje dramatické napätie.

2. Ako pôsobí využitie umeleckého prostriedku: ... *dovolila slnku potešiť krajinu...* v prozaickom texte? Vyhľadajte ďalšie, povedzte, či tieto prostriedky spomaľujú tempo deja, alebo dej dokresľujú.

3. V čom sa odlišuje druhá časť poviedky od prvej? Povedzte, okolo ktorých postáv sa dej sústreďuje, ktoré postavy vstupujú do dialógu. Ako sa vám pozdáva meno šteniatka vzhľadom na charakter tejto časti poviedky?

4. Charakterizujte túto časť výstižným pomenovaním.

Tvoríme

Máte aj vy nejakú úsmevnú skúsenosť so štvornohým priateľom? Ak áno, napíšte krátku poviedku, v ktorej rozpoviete svoj príbeh. Dbajte na využitie všetkých častí vnútornej kompozície.

Zistili ste,

* že využívanie umeleckých jazykových prostriedkov v prozaickom texte pomáha čitateľovi predstaviť si situáciu, dej, prostredie, ozvlášťňuje opis, rozprávanie.

* že autor využíva humor, a to nielen vytvorením humorných postáv, ale aj humorných situácií.

MARTA HLUŠÍKOVÁ
SRDCE V OFSAJDE

Telocvikár nás dnes pekne mučí. Stojí s píšťalkou v strede ihriska, rytmicky popiskuje a vykrikuje:

– Be-žím, be-žím, pisk-pisk-pisk-pisk! Be-žím, be-žím, pisk-pisk-pisk-pisk! Otrocky beháme po ihrisku ako vystrelené šípy. Hoci je k nám telocvikár niekedy zákerný (raz sme mu nechtiac zničili jeho bylinkovú záhradku v rohu školského ihriska), máme ho celkom radi. Na začiatku školského roka nám totiž povedal, že z nás urobí futbalistov, akých táto škola ešte nevidela. A že musíme poraziť piatu A. Ja si tiež myslím, že by nebolo zlé zvalcovať tých namyslených áčkarov. Na každom telocvikovi sa hráme takú hru – telocvikár zakričí:

– Kto je náš vzor?

A my skríkneme: – Rooney. Spočiatku sa mi to nepáčilo. Ja by som napríklad radšej zakričal Hamšík! Ale potom nám spolužiak Viktor Buchta (on tak aj vyzerá) v šatni prezradil, že Real Madrid Rooneymu ponúka za týždeň vraj 285-tisíc eur!

– A to som si na internete vygúglil, že Rooney pochádza z chudobných pomerov! – pokýval Viktor Buchta svojou veľkou hlavou, aby bolo každému jasné, že zbohatnúť je iba v našich silách. Nevedel som si mohutného Viktora predstaviť ako futbalistu, ale pokiaľ ide o mňa, nebol by som najhorší. Budem večer rozmýšľať, či by bolo lepšie hrať v FC Barcelona, alebo v Interi Miláno. Možno by som bral aj Manchester. Ešte večer v posteli som si rýchlo prepočítal tých 285-tisíc eur na mesiac a vychádzalo mi to vyše milióna eur. To je sila!

Rozmýšľal som, čo by som si kúpil za milión eur. Mohol som každý deň chodiť na zmrzlinu do cukrárne a milióna by sa to ani nedotklo. Mohol by som si dať doviezť z Afriky žravé kobylky, ktoré by som pustil odpornému Paľovi Štrkáčovi zo siedmej C za pulóver. Už dvakrát ma potkol, ale nemohol som mu to dokázať, lebo ten sliziak vždy vystriehne chvíľu, keď na chodbe nikto nie je. A brániť sa proti nemu nemá zmysel, lebo je o hlavu vyšší ako ja. Ale s tými kobylkami by som to dokázal. Za milión eur by som si kúpil naozajstný luk a šípy a možno by som v nejakom westerne mohol hrať Indiána. Naším by som kúpil dom s bazénom a tete Margite cestu okolo sveta, aby bol Tóno rád. Niečo by som dal aj nášmu riaditeľovi, aby dal kúpiť nové futbalové dresy pre našu triedu. Bifľoši áčkari nech si kúpia za svoje. A školníkovi by som kúpil mačku, lebo tú jeho roztrhal zúrivy pitbull. Zvyšné peniaze by som si schoval.

Večer som ani poriadne zaspal nemohol. Len čo som zatvoril oči, videl som pred sebou Viktora Buchtu, ako sa chytá za hlavu a hučí mi do ucha: 285-tisíc eur za týždeň! 285-tisíc eur za týždeň!

Na druhý deň som sa zobudil plný odhodlania stať sa futbalovou hviezdou.

– Čo je s tebou? Čo sa tak hlúpo usmievaš? – spýtal sa ma otec pri raňajkách. Ale ja som sa nedal vyprovokovať, lebo futbalista musí mať pevné nervy. Chcel som mu povedať, že som sa rozhodol vytrhnúť rodinu z biedy a stať sa útočníkom slávneho európskeho klubu (asi to bude tá Barcelona), ale kým by som otcovi vysvetlil, že práve hovorí s budúcim Rooneym, zmeškal by som do školy. Na druhej strane mali moji rodičia vedieť, s kým práve sedia za stolom. A preto som povedal trochu priškrteným hlasom, akým sa niekedy oznamujú dôležité správy, na ktorých nám záleží:

– Budem futbalistom!

Ale otec čítal svoje noviny, mama si maľovala oči a sestra hľadala v mobile akési číslo. Ako keby som ani neotvoril ústa!

– Možno v Barcelone alebo v Interi, – upresnil som a hrdo som sa zdvihol od stola. Ešte oľutujú, že nepočúvali jediného syna!

Cestou do školy som si predstavoval, ako o pár rokov prídem na jeden deň domov, len tak medzi tréningami, a v taške sa mi bude povalovať zopár miliónov.

– Tu máš, otec, – poviem a podám mu tie milióny (šek by bol možno lepší).

– Syn môj, – povie otec a pritúli si ma k sebe. Budem od neho vyšší a zrazu on bude ako dieťa.

– Zostaň s nami aspoň týždeň, – povie mama. Ale ja odídem a neprídem, kým si nespomenú, ako ma dnes ráno urazili. Tie milióny im nechám, aby mali väčšie výčitky svedomia.

V škole máme nového spolužiaka. Volá sa Tomáš a vyzerá ako vysušený fazuľový struk. Teda úplne taký nie, ale skoro. Na prvých hodinách síce vedel všetko, na čo sa ho učitelia pýtali, ale na telocviku bol nemožný. Zabelhol pár metrov a bol hotový. Keby sme tak behali my, telocvikár by nás roztrhal v zuboch. Ale Tomáško je asi chránené zviera alebo čo! Nemôžeme ho ani postaviť do mužstva. Keby ho uvideli áčkari, popadali by od smiechu na trávnik. Navyše Viktor Buchta si včera zlomil nohu a nás je teraz iba desať. To sme teda dopadli! Áčkarom je dobre, lebo ich je v triede trinásť, a tak sa môžu dvaja strieďať. A čo bude s nami?

– Chalani, namiesto Viktora berieme do tímu Marcelu. Riaditeľ to schválil, – oznámil nám telocvikár a my sme neverili vlastným ušiam. To sa môže stať len mám. Všetci sa nám budú smiať, že sme babské pupky. Ale aj tak sme boli zvedaví na popoludňajší tréning a na Marcelu. Nech baba ukáže, čo vie! Musím však uznať, že na ihrisku bola najlepšia. Nebolo to zle vymyslené. Bola medzi nami dokonca najrýchlejšia. Pripomínala mi vevericu. Ryšavé vlasy mala vyčesané do chvosta a keď hodila hlavou, bolo životunebezpečné dostať tým ťažkým ryšavým chvostom medzi oči. Mala by si tú fintu natrénovať na áčkarov.

– Ešte pár tréningov a ukážeme im to! – povzbudzoval nás telocvikár.

Blížil sa zápas s áčkarmi a my sme trénovali každé popoludnie. V jedno popoludnie si ma triedna zavolala:

– Gabo, ty bývaš neďaleko Tomáša, však?

– No áno...

– Odnesieš mu popoludní úlohy. Už som sa dohodla s tvojimi rodičmi.

– Ale ja mám tréning!

– Gabo! – triedna sa na mňa pozrela ako na vraha. Ja sa zbláznim! Nemohla si triedna vybrať niekoho iného? Napríklad bifľu Darinu? Pre istotu som rýchlo vyrazil za Tomášom, aby som sa ho čím skôr zbavil a mohol uháňať na ihrisko. Tomášovi rodičia bývali vo vedľajšej ulici, len nedávno sa nastahovali do vily medzi stromami. Temer ju nebolo vidieť. Zazvonil som a čakal.

– Len poď, Gabko, už ťa čakáme! – otvárala mi bráničku staršia teta. Asi babka.

Oni ma už čakajú a ja som sa to len pred chvíľou dozvedel. Teta ma viedla krásnou záhradou. Tomáš sedel na terase pri počítači a zdal sa mi ešte vysušenejší ako v škole.

– Priniesol som ti slovenčinu a prírodopis. Rýchlo musím ísť. Mám tréning.

– Mhm...

Sadol som si a čakal.

– Máš fajn babku, – povedal som, aby reč nestála.

– To nie je moja babka. To je opatrovatel'ka.

– Opatrovateľka! Mne sa asi sníva! Tento dom, záhrada, perfektný počítač. ... Struk jeden fazuľový! Má, na čo si len pomyslí! Tomáško má angínku? Veď Gabko úlohu prinesie. Bol som napálený na svojich rodičov. Prisľúbili triednej donášku do domu a mňa sa nikto ani nespýtal!

Ja mám len jednu malú izbu, o ktorú sa delím so sestrou, a rodičov, ktorých vôbec, ale vôbec nezaujímam, že žijeme v hnusnom žltom paneláku, nemáme záhradu ani auto a počítač pamätá ešte neandertálcov. Najradšej by som Tomášovi ten jeho luxusný kompík zhodil zo stola.

– Ešte sed', teta Naďa ti prinesie zákusok.

– Nie, už idem.

– Prosím...

Fíha! Maznák ma prosí. Na chvíľu sa nad ním zmilujem. Sadol som si a čakal na zákusok. Vôbec som nevedel, o čom mám s Tomášom hovoriť. Ani jemu sa asi nechcelo. Našťastie prišla teta so zákuskami. Dokonca šľahačkovými! Rýchlo som ich do seba hodil, niečo som zamrmlal akože rýchlo sa uzdrav alebo tak nejako, a bežal som na tréning.

– Ako bolo u Tomáša? – spýtala sa ma večer mama.

– Majú peknú veľkú záhradu, Tomáško má chudáčik opatrovatel'ku, perfektný počítač a oddaného otroka, čo mu nosí úlohy, keď ho zabolí hrdielko, – povedal som.

– Gabo, Gabo... Tomáš nemá všetko. Nemá ani to, čo ty.

– Nerozumiem.

– Tomáša čaká transplantácia srdca.

– Čože?

– Budú mu dávať nové srdce. Ty si myslíš, že ho baví iba sedieť a čakať? On si nemôže zahrať futbal ako ty.

– On má choré srdce? Hocikedy mu môže prestať biť?

– Vieš, to je... ako keby ho mal teraz v ofsajde.

– A... a je tá operácia nebezpečná?

– Dúfajme, že to všetko dobre dopadne.

O mesiac som bol pozrieť Tomáša v nemocnici.

– Vyhrali ste, pravda?

– Jasné! Roznosili sme ich na kopytách, bifľošov! A Marcela im dala tri góly!

– Nabudúce si s vami zahrám aj ja.

Nevedel som si Tomáša predstaviť ako futbalistu. Potľapkal som ho po pleci a povedal som mu:

– Budeš raz mojím manažérom, fazuľa!

Ešte nikdy som nevidel Tomáša tak sa smiať.

Čítame, pracujeme s textom

1. Vymenujte hlavné postavy. Povedzte, či môžete určiť kladných a záporných hrdinov. Zdôvodnite svoj názor.
2. Rozdeľte ukážku do troch častí, z každej vyabstrahujte hlavnú myšlienku. Sledujte Gaba a jeho zmýšľanie. Môžete povedať, že sa výrazne mení jeho povaha a názory?
3. Zistili ste, že Gabo túži byť výborným futbalistom, ba už vie, čo urobí s miliónmi, ktoré zarobí. Čo je sympatické na jeho predstavách, čo kalí jeho veľkorysý zmýšľanie?

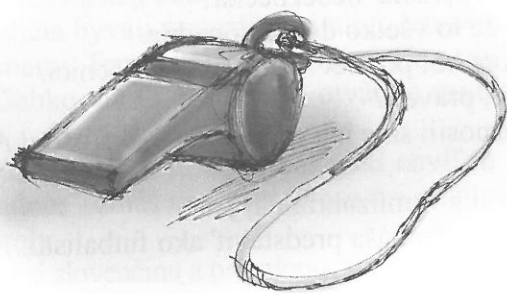
Pátrame, riešime úlohy

1. Zaradíte literárnu ukážku k správne literárnemu žánru. Na základe ktorých znakov budete postupovať?
2. Z ktorej jazykovej roviny čerpá autorka v rozprávaní príbehu? Čo vám pomôže charakterizovať hlavnú postavu okrem vlastností, prípadne opisu osoby?
3. V ktorom momente začína byť Tomáš závistlivý a prečo? Kedy si uvedomí, že hmotné veci nie sú na svete najdôležitejšie?

Tvoríme

Predstavte si, že sa ocitnete v situácii, keď niekto bude potrebovať vašu pomoc. Akú pomoc viete poskytnúť? Vychádzajte z toho, čo je pre vás dôležité, charakteristické, čím sa odlišujete od svojho okolia.

JÁN BABARÍK MOBIL

Samo sa zohol a vybral si stredne veľký plošký kameň.

– A teraz ti ukážem, ako hádžu žabky majstri sveta, povedal. Zaujal profesionálny postoj s naširoko rozkročenými nohami, zatváril sa ako teľa a hodil ploškáč na hladinu. Letel asi desať metrov a potom sa ponoril bez toho, aby sa od hladiny aspoň raz odrazil.

– Toto si sa musel dlho učiť, – podpichol som ho so smiechom.

– Takto sa hádžu žabky, aha!

Naučeným pohybom som hodil okrúhly ploškáč. Preletel vzduchom ako raketa, mätko dosadol na hladinu a šesťkrát (neklamem!) sa od nej odrazil, kým konečne klesol. Takto dobre som ešte asi nikdy nehodil. Bolo to, ako keby sa odrážal od betónu.

– No, ty kokso, – uznanlivo povedal Samo. – Ten sa ti podaril. Teraz počkaj, musím si nájsť poriadnu skalú.

Zohol sa do podrepu a rukami rozhrabával štrk. Tiež som sa pustil do hľadania, ešte stále na svoj hod.

– Pozri! – zvolal Samo a ukazoval mi niečo, čo našiel v štrku.

– Čo to je... Mobil? Aký starý! – prekvapene som na to čumel. Teda takú starinu som dlho nevidel. Čierny, veľký ako vysielaciačka a – to sa podržte – normálne mal aj anténku. Asi desaťcentimetrovú.

– Funguje? – spýtal som sa ako somár. Ako by mohol fungovať, keď tam leží päťsto rokov, nie? Aj Samo sa zasmial, že určite, to som sa rovno mohol spýtať, či sa s ním dá strieľať.

Samo si ho priložil k uchu a povedal prísny hlasom:

– Haló, polícia! Príďte okamžite sem!

V mobile niečo zašumelo a Samo sa tak zľakol, že ho skoro porazilo. Pustil mobil z ruky, akoby bol žeravý.

– Čo je? – spýtal som sa. – Ti šibe alebo čo?

Vývalene čumel raz na mňa, raz na mobil.

– Kokos, to funguje! Normálne sa mi tam ozvalo, že polícia!

Pozrel som na mobil a – displej svietil matným zelenkavým svetlom a akýsi hlas sa tam rozdrapoval. Po chvíli stíchol a displej zhasol.

– No a? – spýtal som sa. – No tak funguje, a čo má byť? Možno nemá vybitú batériu.

– Ale ja som nevytúkal žiadne číslo, len som povedal polícia a ozvala sa polícia, – povedal Samo ešte stále v šoku.

– To fakt?

– Áno, však vyskúšaj!

Opatrne som vzal mobil. Až teraz si uvedomujem, že som ho vtedy bral do ruky, ani čo by to bol odistený granát. Prezrel som si ho. Potentovaný som bol až za ušami, neviem prečo. Normálny starý mobil. Oco má takých doma v šuflíku niekoľko. Je to maniak, odkladá si svoje mobily.

– Normálny mobil, – povedal som. – Síce zo stredoveku, ale normálny.

– Hej? – zatiahol Samo provokatívne. Tak si ho prilož k uchu a povedz polícia. Prečo nie, povedal som si. Zdvihol som mobil k uchu a povedal som:

– Polícia.

A z neho sa ozvalo že prosím, polícia! Ty kokos, skoro ma tam vystrelo. Vravím: – To fakt polícia?

– Áno, polícia! Ak potrebujete pomoc, povedzte, o čo ide, ak nie, neblokuje linku, prosím!

– No, ty koki, – povedal som.

– Prosím?!

Radšej som to vypol. To čo je toto, nejaké kúzlo alebo čo? Nejaká japonská technika, že ti to číta myšlienky?

Samo podišiel ku mne a vzal mi mobil. – Chápeš to? – spýtal sa a priložil si ho k uchu. – Riaditeľ školy, – povedal.

– Riaditeľňa, prosím? – ozvalo sa. Samo ho natočil, aby som počul.

– Povedz dačo, – vyzval som ho pošepky.

– Ktorá škola?

– No, na Družstevnej ulici. Kto volá?

Samo jednou rukou zakryl mikrofónik a potichu mi povedal:

– Kokos, to je naša škola! Čo mám povedať?

Čumeli sme na ten mobil ako dvaja puci. – To je aká sila toto, nie? – povedal Samo. – Povieš, koho chceš, a on ťa spojí. Chceš tvoju mamu?

– Nie, načo? – odmietol som, ale už bolo neskoro. Z telefónu sa ozval hlas mojej mamy:

– Haló?

Samo mi mobil napchal do ruky a pučil sa od smiechu.

– Hlavne jej nepovedz, čo sme našli, – zašepkal.

– Mami?

– Matko, povedala mama. V jej hlase bolo niečo čudné. Neviem čo. Ako keby ma sto rokov nevidela. A že Matko, tak ma už dlho neoslovila. Normálne ma vola Maťo, keď ju naštvem, tak Matej.

– Matko, – zopakovala takým istým tónom.

– Všetko bude dobré, uvidíš.

– Stalo sa niečo, mami?

Niekoľkokrát ťažko vzdychla. Normálne som sa zľakol. Asi sa niečo stalo otcovi, vravel som si v duchu, ale bál som sa to povedať nahlas. Samo tiež zvažnel a mlčky čakal.

– Sľúb mi, že budeš poslúchať ocka a pomáhať mu so Zuzankou. Bez tvojej pomoci to nezvládne.

– Čo sa stalo?

– Sľúb mi to, – naliehala mama.

– Dobre, sľubujem, povedal som, aby bol pokoj a prezradila mi konečne, čo sa stalo.

– A ja ti zase sľubujem, že sa vrátim, – povedala mama. – Neviem kedy, ale vrátim sa, Maťko.

A ticho. Hovor sa prerušil.

Pozrel som na Sama. Pochopil som, že všetko počul.

– Mama, – zavelil som mobilu, aby ma s ňou znova spojil. Nič, ticho.

– Mama! – zopakoval som. – Oco!

Zase nič. Prestalo to fungovať práve teraz?

– Skús políciu, poradil Samo.

– Polícia!

Nič. Už to nefungovalo. Nikdy viac.

Utekal som domov.

Susedia mi povedali, že mama mala ráno nehodu a je v nemocnici. Oco že je pri nej. Starý Obročník, sused, čo býva rovno oproti nám, ma tam odviezol.

Oco sedel na chodbe a mal červené oči.

– Mama mala ráno cestou do práce nehodu a už ju operujú. Je to vážne, – povedal oco. – Možno to neprež... – radšej nedokončil vetu. Triasli sa mu ruky a v očiach mal slzy.

Ja som sa s ňou teda rozprával v čase, keď ležala v bezvedomí na operačke. Sila, čo? Normálne som sa rozklepal, tak ma to vzalo. Rozmýšľal som, či mám otcovi povedať o tom tajomnom rozhovore. Nakoniec som si povedal, že radšej nie. Aj tak by mi neuveril. Ešte by si myslel, že som sa z toho zbláznil a mal by o starosť viac.

– Neboj sa, – utešoval som ho. – Ona sa vráti a dovtedy ti pomôžem aj so Zuzankou.

Čítame, pracujeme s textom

1. Čím vás upútala poviedka, v čom sa odlišuje od ostatných literárnych ukážok?
2. Pokúste sa vysvetliť udalosti, ktoré sa prihodili Maťovi a Samovi.
3. Čo je pre čitateľa potrebné, aby sa vedel stotožniť s nadprirodzenými javmi, prípadne aby vnímal a pochopil nadzmyslovú situáciu ako realitu?

Pátrame, riešime úlohy

1. Všímajte si vnútornú kompozíciu poviedky, rozdeľte ju do jednotlivých častí. V čom je vyvrcholenie zápletky ojedinelé. Aké rozuzlenie ste očakávali?
2. Opíšte hlavného hrdinu. Čo vám najviac pomôže pri vymenúvaní jeho vlastností?
3. Chlapci používajú netradičnú, ba možno povedať, že obmedzenú slovnú zásobu. Vysvetlite: *Ty kokos, skoro ma tam vystrelo*. Pomenujte odbornou terminológiou a povedzte, do ktorej vrstvy slovnej zásoby tieto slová patria. Poznate aj adekvátne pojmy v spisovnom jazyku?

Tvoríme

Stalo sa vám niekedy, že ste sa ocitli v situácii, keď ste nejakú udalosť vycítili skôr, ako ste sa o nej dozvedeli? Podel'te sa o tento zážitok so spolužiakmi. Ak ste nič podobné nezažili, využite svoju fantáziu a napíšte poviedku, v ktorej budete hovoriť o paranormálnom jave (vymyslenom, prípadne na základe vašich pocitov v niektorých nevšedných situáciách).

Zistili ste,

- * že významným prostriedkom na charakteristiku postavy je jej jazykový prejav.
- * že slangové slová mnohokrát nemajú analogickú podobu v spisovnom jazyku a viac sa podobajú časticiam (ty kokso).

HANA KOŠKOVÁ PREKVAPENIE S VRANOU

Mama mi povedala, že mám v krvi málo cukru, preto neviem premýšľať. Možno preto urobím za deň viac hlúposti ako moje kamarátky za celý rok.

– Bude z teba idiotka. Chceš to, chceš?

Ako sa mám sústrediť na učenie, keď mi mama stále podryva autoritu? Najradšej by som sa vopchala do mangľa a vyšla odtiaľ ako placka.

– Aj to, čo v tebe ešte je, premárniš na taľafatky a na kadejaké vymýšľance. Ja v tvojom veku som musela mame i stoličku ofúknuť, keď si chcela sadnúť.

Vedela som hneď, že to nie je pravda. Ako mohla mama z čalúnenej stoličky ofukovať prach? Babka iné ako čalúnené stoličky nikdy nechcela. Radšej som sa už neozvala, lebo v našej kuchyni by opäť bola búrka.

– A s tou vranou, to je naozaj idiotský nápad, – zazrela na mňa Dada, moja sestra staršia o dva roky.

– S akou vranou? Čo zase predo mnou tajíte? – ozvala sa mama z kuchyne.

– Ale nič. To sa len Táňa nevie vpratať do kože.

– Keby ste mali doma otca, to by bolo iné. Keby. Je v zahraničí. Maká ako fretka na stavbách. Keby bol doma ocino, nebola by som stredobodom pozornosti ani ja, ani sestra. Dada si už svoje vypila kvôli jednej jedinkej cigarete, od ktorej skoro umrela. Klebetná Korvaská žalovala mame, že ju videla fajčiť. Viem si ju živo pri tom táraní predstaviť.

– Vieš o tom, že tvoja staršia dcéra fajčí? – Jej zlomyseľné očka utopené vo farebných mláčkach určite žiarili ako reflektory. Bolo zbytočné na ňu žalovať po tejto skúsenosti. Dada nechce mať s fajčením nič spoločné. Od tej jednej jedinej cigarety jej bolo tak zle, že som chcela volať záchranku. Bledá ako smrť, studený pot na čele, triaška.

– A kedy budeš tú vranu mať? – vyzvedali spolužiačky. Najviac sa zaujímal o vranu Timotej. Je strelený ako ja. Odvtedy, ako sme počuli vranu u lesníka Dušana hovoriť, zbláznili sme sa obidvaja naraz do vrán.

V našom meste je ich ako maku v makovici. Vraný sú veľmi múdre a verné. Lesník Dušan vie o nich viac, ako uvádzajú v atlase operencov. Sľúbil, že vranu zoženie a budeme ju učiť rozprávať.

– Ja by som jej mal čo povedať, – vystatoval sa Timotej.

– Ja by som ju naučila nadávať, – prekrikovali sa spolužiaci.

– Ešte ste nám nezaobstarali vranu? – zastavovali sme sa u Dušana s Timotejom skoro každý deň.

– No, ešte si nijaká nezlomila nohu a viete, čo je chytiť vrana? Bosorky a ježibaby sa chytajú ľahšie. A povedz mi, Timotej, prečo chcete práve vrana? Kúpte si v drobnochove čosi iné na šveholenie. Kanárika, papagája...

S vranou sa mi i snívalo. Bol to rozprávkový sen. Nemala čierny zobák, ale biely. A inak bola čiernučká a s dlhými vlasmi zviazanými v gumičke. Veľmi čudný sen. Na druhý deň som na prírodopise schytala druhú nedostatočnú.

Možno chce lesník Dušan za vrana veľa peňazí. Preto sa stále vyhovára, že ju nevie zaobstarať. A možno nás len zavádza, ako to zvykne i mama, keď nám so sestrou sľubuje hory-doly, len aby sme umyli riad, a nikdy sľub nedodrží.

Dnes pôjdem k lesníkovi Dušanovi a budem tam dovtedy, kým nám vrana neprinesie. Nech ju prinesie i spod zeme, ale bez vrany neodídem.

U Dušana už sedel na lavičke pod smutnou vrbou Timotej. K veselosti mal tak ďaleko ako na Aljašku. Včera mal hrdinské reči, ako na toho trpáka pôjde blafákom, teraz má bradu spustenú na pol žrde. Ani mne nebolo do smiechu. Dušanova vrana vykrikovala: – Vitajte a nič nepýtajte. Vitajte a nič nepýtajte. – Nepomýlila sa ani raz. Hlas mala rovnaký ako lesník. Bola taká vážna ako naša učiteľka matematiky, keď hovorila Timotejovi, že mu hrozí prepádák z matiky. Odprisahala by som, že sa na ňu i trochu podobá. Z návštevy sme odišli naštvaní a mne bolo do plaču. Večer sa mama vychystala do mesta. Dada chcela ísť s ňou, ale mama mala stretnutie s dievčatami zo strednej školy. Ani nevieme, kedy sa vráti. Televízor nám to v nočných správach neoznačil. O týždeň mám narodeniny. Mama mi zase kúpi pančuškové a bonboniéru ako vždy. Dada géľ na vlasy a ocino zavolá z Česka.

Timotej sa mi zvykne zavďačiť orieškovou čokoládou, ktorú mu o týždeň vrátim ako pôžičku, pretože presne o týždeň má narodeniny on.

– Vieš čo, Tánička? O vrane už ani slovo. Ocino mi sľúbil papagája, vie hovoriť po anglicky. Aspoň nás niečo naučí. Ja už za lesníkom nepôjdem. Nech si má tú svoju vrana, – rozčuľoval sa po vyučovaní Timotej. Dal mi aj orieškovú čokoládu, o deň skôr.

– Ty brďo, veď mám narodky zajtra. Si zabudol?

– Naozaj? Tak som musel asi zabudnúť. Veď to je jedno, či nie?

Doma som hodila tašku k dverám ako vždy a išla som si umyť ruky. Vonku bolo rozprávково. Orgován od susedov sa zbláznil od vône. Otvorila som chladničku a, a, a... v nej torta ako mlynské koleso. Na torte bol nápis. Ani som dobre nevidela, aké tam boli písmená. Išla som sa predýchať na balkón, a tam bolo niečo pozakryvané dekou. Našou starou kockovanou dekou. Strhla som ju a uhádnite čo! Vrana.

– Vitajte a nič nepýtajte. Vitajte a nič nepýtajte, – ozývala sa.

Moje svedomie bolo poriadne nahľodané. V ústach som mala horkú chuť. Mamina. Moja mamina. Vraj ide na stretnutie s babami, s ktorými maturovala. A zatiaľ... Najradšej by som si obila hlavu o múr. Možno mám v krvi naozaj málo cukru. Preto neviem premýšľať.

Čítame, pracujeme s textom

1. Vymenujte základné znaky vonkajšej a vnútornej kompozície literárnej ukážky, priradte k náležitému literárnemu žánru.
2. Ktoré sú hlavné postavy, čo tvorí zápletku ukážky?
3. Voľne prerozprávajte obsah ukážky, moduláciou hlasu sa zamerajte na vyjadrenie Tániých pocitov v jednotlivých situáciách: keď rozpráva o svojej túžbe mať vrana, o svojej sestre, o klebetnej susede.
4. Nacvičte si v dvojiciach a predneste rozhovor Táne a Timoteja. Na ktoré prostriedky musíte klásť dôraz vo svojom prejave?

Pátrame, riešime úlohy

1. Ako rozumiete vete: *Jej zlomyselné očka utopené vo farebných mláčkach určite žiarili ako reflektory.* Vysvetlite opisne, zamerajte sa na podčiarknuté slovné spojenie, pomenujte ho odborným termínom a zdôvodnite opodstatnenosť takýchto umeleckých prostriedkov v prozaickej tvorbe.
2. Kedy sa Táňa dopustila omylu? Zamyslite sa nad jej slovami v závere (od *Moje svedomie...*), komentujte ich a vysvetľujte tak, že v texte vyhládáte príslušné odseky, myšlienky, na ktoré Táňa reaguje.

3. Z ktorej jazykovej roviny využíva autorka slová na charakteristiku postáv?
 4. Ktorým čitateľom (akej vekovej skupine) sú určené poviedky *Mobil*, *Machova svorka*, *Srdce v ofsajde* a ďalšie ukážky v tejto kapitole? Vymenujte základné znaky týchto prozaických ukážok, na pomoc si zoberte charakteristiku hlavných postáv, prostredie, do ktorého je dej zasadený.

Tvoríme

Ste spokojní so záverom literárnej ukážky alebo ste očakávali iné vyvrcholenie a rozuzlenie? Vyskúšajte svoje spisovateľské a tvorivé vlohy, vytvorte nový záver poviedky, ktorý bude vyhovovať vašim predstavám o oslave narodenín v rodine.

Zistili ste,

* že poviedky, ktoré ste čítali, sa venovali problematike detského hrdinu, alebo boli priamo napísané pre detského čitateľa.

Budeme si pamätať

Literatúra pre deti a mládež je literárny podsystem pozostávajúci zo súboru textov pre osobitný typ príjemcu. Zahŕňa diela zámerne, resp. nezámerne tvorené pre detského príjemcu. Pod nezámernou tvorbou rozumieme texty pôvodne vytvorené pre dospelých, ktoré sa neskôr dostávajú k detskému čitateľovi.

Dobrodružstvo v literatúre

RUDYARD KIPLING

MAUGLÍ

Knihu džunglí napísal anglický spisovateľ Rudyard Kipling, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru v roku 1907. Prvý diel vyšiel v roku 1894 a o rok neskôr aj jej pokračovanie Druhá kniha džunglí. Knihu tvorí 15 poviedok hlavne z prostredia džungle. V príbehoch vystupujú zvieratá, najviac je o chlapcovi Mauglí.

Mauglí bol malý chlapec, ktorého našiel zlý tiger Šer Chán. Chcel ho zožrať, ale našťastie bol na blízku otec Vlk, ktorý ho doniesol k matke Vlčici. Tá ho prijala medzi svoje mláďatá a vychovávala ho s nimi. Mauglího vychovali aj medveď Balu a leopard Bagira.

Kríky v húštine zašuchotali a otec Vlk sa pričupil k zemi, pripravený skočiť. A keby ste sa boli prizerali, mohli ste vzápätí vidieť najčudnejšiu vec na svete – vlka, čo sa zastavil v polovici skoku. Vymrštil sa do vzduchu skôr, než mohol rozoznať, na čo skáče, a potom sa usiloval nedoskočiť. Skončilo sa to tak, že vyletel na pol druhu metra kolmo do výšky a dopadol na to isté miesto, odkiaľ sa odrazil.

– Človek! – zastonal. – Ľudské mláďa. Pozri!

Priamo pred ním, pridŕžajúc sa nízkeho konára, stálo nahé hnedé dieťaťko – najpôvabnejšie chlapiatko s jamkami na líčkach, aké kedy prišlo v noci k vlčiemu brlohu. Pozrelo otcovi Vlkovi rovno do očí a zasmialo sa.

– To že by bolo ľudské mláďa? – čudovala sa matka Vlčica. – Ešte nikdy som ľudské mláďa nevidela. Prines mi ho.

Vlk, zvyknutý prenášať svoje mláďatá, vie odnieť v pysku vajce, a nerozbije ho. A tak ani otec Vlk nezaškrabol dieťa zubami, keď ho čel'ust'ami uchopil za kožu na chrbte, aby ho odniesol medzi svoje mláďatá.

– Aké je malinké! Aké holé a... smelé! – povedala nežne matka Vlčica, keď dieťa odtískalo vlčatá, aby sa dostalo bližšie k teplému kožuchu. – Laľa, už sa aj kŕmi s ostatnými... Toto je teda ľudské mláďa! Ba či sa dajaká vlčica mohla kedy pochváliť, že mala medzi svojimi mláďatami človeča?

– Počul som už o takom niečom, lenže to nebolo v našej svorke, ani za mojich čias, – odvetil otec Vlk. – Nemá to ani chlípika a zadlávil by som to jednou labou. No pozri, díva sa na mňa, a nebojí sa.

Mesačný svit zrazu pohasol, lebo Šer Chán vopchal veľkú hranatú hlavu i s plecami do otvoru brloha. Za nim stál Tabaki a skučal:

– Pán môj, pán môj, sem vošlo!

– Šer Chán nám preukazuje veľkú česť, – vítal ho otec Vlk, no v očiach mu blčal hnev. – Čo si Šer Chán želá?

– Idem si po koristi. Vošlo sem ľudské mláďa, – povedal Šer Chán. Rodičia mu ušli. Dajte mi ho!

Šer Chán naozaj skočil do vatry drevorubačov, ako povedal otec Vlk, a zúrilo, lebo ho popálená laba bolela. Lenže otec Vlk dobre vedel, že otvor jaskyne je priúzký, aby sa ním mohol tiger prepchať. I takto mal Šer Chán v tesnom otvore plecica a predné laby tak stisnuté, že sa nemohol ani pohnúť. Cítil sa ako človek, čo sa pokúša zápasit' v sude.

– Vlci sú slobodný národ, – povedal otec Vlk. – Poslúchajú rozkazy vodcu svorky, a nie kadejakých pruhovaných žrútov dobytká. Človečča je naše a zabijeme ho, ak sa nám zachce.

– Každý pes vybrecháva na svojom dvore! Ved' uvidíme, čo povie na tvoje človečča svorka. Človečča je moje, a vedzte, vy zlodeji s chlpatými chvostmi, že sa mi napokon predsa len dostane pod zuby.

Matka Vlčica fuňala, keď si šla opäť ľahnúť medzi mláďatá, a otec Vlk rozvážne povedal:

– Šer Chán má pravdu. Ľudské mláďa treba ukázať svorke. Chceš si ho naozaj ponechať, matka?

– Pravdaže si ho chcem ponechať! – zvolala. – Prišlo k nám holé, v noci, samo a veľmi hladné. A predsa sa nás nebálo! Pozri, už aj odtislo jedno z našich mláďat. A ten chromý vrah by ho bol zabil a bol by ušiel k Vajngange, a nás by boli dedinčania z pomsty vydurili z brlohov! Že či si ho ponechám? Pravdaže si ho ponechám. Len si pokojne lež, malá Žabka. Ó, Mauglí – lebo Mauglí, Žabkou ťa chcem volať – nadíde čas, keď ty budeš Šer Chána naháňať tak, ako on naháňal dnes teba.

– Ale čo na to povie svorka? – nadhodil otec Vlk.

Zákon džungle jasne hovorí, že každý vlk môže opustiť svorku, keď sa ožení, no len čo si mláďatá odchová natoľko, že vedia chodiť, musí ich priviesť k svorku na poradné zhromaždenie, ktoré sa zvyčajne schádza každý mesiac na splne, aby ich ostatní vlci spoznali. Po prehliadke môžu potom vlčatá voľne behať, kde sa im zápači, a pokým mláďa nezabije prvého srnca, nesmie ho žiaden dospelý vlk svorky zabiť. Pristihnutý vrah by neušiel trestu smrti. A ak sa nad tým na chvíľu zamyslí, uzná, že je to správne.

Otec Vlk teda počkal, kým sa mláďatá naučili trochu behať, a potom, keď nastala noc zhromaždenia svorky, vzal ich s Mauglí a matkou Vlčicou na Poradné skalisko. Bol to vrchovec kopca, na ktorom bolo toľko skál a balvanov, že sa medzi nimi mohlo ukryť aj sto vlkov.

Preložila Ada Kuzmanyová-Bruothová

Čítame, pracujeme s textom

1. Povedzte, či sa vám páči príbeh, ktorý ste čítali, ak áno, čo vás na ňom najviac upútalo z hľadiska estetickej pôsobnosti. Vypíšte kľúčové slová a rozprávajte o konflikte medzi hrdinami príbehu.

2. Nájdite a graficky znázornite vzťahy, ktoré sú v centre pozornosti autora – zvieratá navzájom, zvieratá – človek. Charakterizujte literárne postavy a povedzte, či ide o postavy z reálneho života, alebo sú výsledkom autorovho umeleckého videnia a ponímania sveta. Hodnot'te konanie a myslenie literárnych postáv z vlastného pohľadu, svoje stanovisko podložte argumentmi.

3. Vyhl'adajte a prečítajte z úryvku časti, kde sa prejavuje láska, neha, ochrana života, dôležitosť pocitu slobody. Kto je nositeľom týchto vlastností v prvom rade, ako sa prejavuje u ostatných členov zvieracieho spoločenstva?

4. Vyberte hlavnú myšlienku z predposledného odseku ukážky (*Zákon džungle...*), zamyslite sa nad ním a diskutujte o tom, prečo vládnu určité pravidlá v spoločenstvách zvierat. Rozvíjajte ďalej hlavnú myšlienku o potrebe rešpektovania pravidiel, o treste za ich porušovanie. Hľadajte paralely v spoločenstve ľudí.

5. Pokračujte v dialógu medzi Šer Chánom a otcom Vlkom. Čo by si mohli povedať navzájom, ako by obhájovali svoj záujem o malého chlapca?

Pátrame, riešime úlohy

1. „Vlci sú slobodný národ,“ – povedal otec Vlk. „Poslúchajú rozkazy vodcu svorky, a nie kadejakých pruhovaných žrútov dobytká.“ „... vy zlodeji s chlpatými chvostmi,“ Ako nazvete takúto výmenu názorov medzi hlavnými postavami? Ako vnímate tento spôsob vyjadrovania autora? Pomenujte odborným termínom druh umelec-

kého prostriedku v literatúre, povedzte, v ktorom literárnom žánri sa vyskytuje najviac.
2. Vysvetlite slovné spojenia: vlčí zákon, zvlčilé spôsoby, človek človeku vlkom. Pre ktoré nájdete opodstatnenie v texte, ktoré na základe ukážky vylúčite pri doslovnom chápaní?

3. „Ba či sa dajaká vlčica mohla kedy pochváliť, že mala medzi svojimi mláďatami človeča?“

„Počul som už o takom niečom, lenže to nebolo v našej svorke, ani za mojich čias,“ odvetil otec Vlk. Viete, o čom sa rozprávali matka Vlčica s otcom Vlkom? Vyhľadajte legendu o založení Ríma. Tam nájdete odpoveď na otázku matky Vlčice.

Tvoríme

„Každý pes vybrecháva na svojom dvore!“ Ku ktorému literárnemu žánru zaradíte tento výrok?

Určite ste vyriešili úlohu a viete, v ktorom literárnom žánri sa stretávame s personifikáciou. K výroku vymyslíte bájku, prípadne si na pomoc zoberte ešte starú latinskú frázu *človek človeku vlkom*, ktorú ešte pred našim letopočtom vyslovil starorímsky básnik Plautus.

JACK LONDON SIVÉ VLČA

Hoci knihu Biely tesák napísal Jack London ešte v roku 1905, aj v súčasnosti sa považuje za jednu z najlepších dobrodružných kníh. Ústrednou postavou je vlk. Čitateľ sleduje najprv život jeho rodičov – vlka Jednookého a matky vlčice, neskôr vlčat'a – Bieleho tesáka. Jeho dramatický príbeh sa začína v jaskyni...

V divočine, ktorá má svoje zákonitosti a prísne sa nimi riadi, žije rodina sivých vlkov. Tatko vlk, ktorý sa stará o potravu pre svoju rodinu, vlčica, ktorá je oddanou matkou svojim mláďatám, a malý sivý vlčík, nekonečne zvedavý, ale aj húževnatý v boji o prežitie.

Líšilo sa od svojich bratov a sestier. Ich srst' už prezrádzala červenkastý nádych, ktorý zdedili po matke vlčici; len ono sa v tom podalo na otca. Bolo to jediné sivé vlča z celého vrhu. Zrodilo sa ako pravý člen vlčieho rodu – vlastne bolo celkom po otcovi, s jediným malým rozdielom – malo dve oči, kým otec iba jedno.

Sivému vlčat'u sa ešte len nedávno otvorili oči, ale už videlo celkom zreteľne. A kým ich malo ešte zalepené, používalo hmat, chuť a čuch. Svojich dvoch bratov a dve sestry poznalo veľmi dobre. Začalo s nimi slabo, nemotorne šantíť, ba aj kľbčiť sa, a keď sa plne zabralo do hry, z hrdielka sa mu dral zvláštny rapkavý zvuk, predzvesť vrčania. A dávno predtým, než sa mu rozlepili oči, naučilo sa poznávať podľa hmatu, chuti a zápachu matku – zdroj tepla, tekutej potravy a nehy. Mala chlácholivý, lahodný jazyk, ktorý vlča príjemne hladkal, keď mu ním prechádzala po mäkkom tieľku, a pobádal ho, aby sa k matke tesne privinulo a zaspalo.

Tak sivé vlča najväčšiu časť svojho prvého mesiaca odspalo; no teraz, keď celkom dobre videlo a spávalo menej, začínalo sa rýchle oboznamovať so svojím svetom. Bol to temravý svet; vlča to však nevedelo, lebo iný nepoznalo. Vládlo tam pološero; oči vlčat'a sa však nikdy nemuseli prispôbovať inému svetlu. Bol to maličký svet, ohraničený stenami brloha. Keďže však vlča o šírom svete vonku nič nechýrvalo, úzky priestor ho vôbec netiesnil.

Vlča však čoskoro objavilo, že jedna stena jeho sveta sa líši od ostatných. Bol to vchod do jaskyne a zdroj svetla. Dávno predtým, než nadobudlo vlastné myšlienky a vedomú vôľu, objavilo, že sa táto stena líši od ostatných. Vábila ho neodolateľne ešte prv, než sa mu rozlepili oči a mohlo sa na ňu pozrieť. Jej svetlo mu narážalo na nepriestupne uzavreté viečka a rozochvievalo oči a zrkovité nervy drobnými blyskotavými zábleskami, ktoré boli hrejivo sfarbené a čudne dobre mu padli. Život jeho tela, každá žilka v ňom, život, ktorý bol prapodstatou jeho tela, čímsi celkom iným než jeho vlastný, osobný život, tento život sa dychtivo ťahal za svetlom a hnal telo vlčat'a k nemu práve tak, ako dômyselné chemické pochody pobádajú rastlinu, aby sa obracala za slnkom.

Hneď zo začiatku, ešte kým vlčá začalo vedome žiť, vždy sa ťahalo k východu jaskynky. Jeho bratia a sestry tak isto. Za celý ten čas sa ani jedno z nich neťahalo k tmavým kútom zadnej steny. Svetlo pôsobilo na vlčatá ako na rastliny; chémia života, ktorá ich vytvorila, vyžadovala svetlo ako nevyhnutnú podmienku bytia; a ich malé bábkovité tielka sa slepo a chemicky ťahali za svetlom ani úponky viniča. Neskoršie, keď každé z nich vyvinulo vlastnú individualitu a začalo si svoje popudy a túžby osobne uvedomovať, vábilo ich svetlo ešte väčšmi. Stále sa k nemu ťahali a liezli, a matka ich od neho stále odháňala.

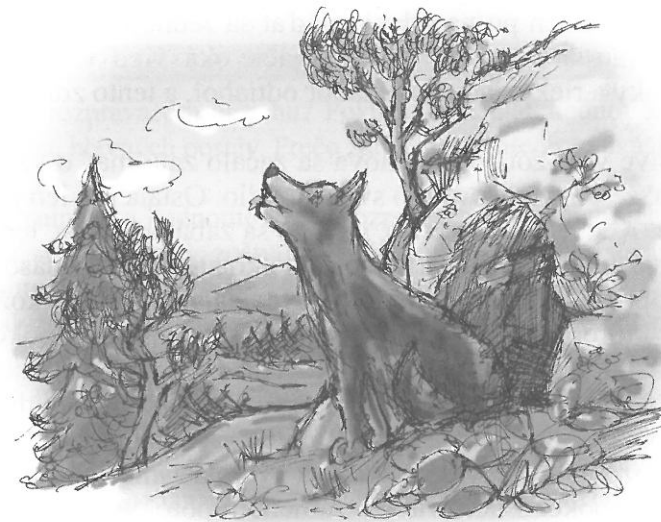
Takto sivé vlčá skúsilo, že jeho matka má aj iné vlastnosti než lahodný, chlácholivý jazyk. Ako sa vlčá neodbytné ťahalo za svetlom, objavilo na matke ňucháč, ktorý za trest riadne buchnútuje, a neskoršie labu, ktorá ho pritisne k zemi alebo kopíca rýchlymi, uváženými údermi. Tak spoznalo bolesť a napokon sa jej naučilo vyhýbať – predovšetkým tým, že sa nevystavovalo možnosti niečo utržiť, a potom tým, že ak sa tejto možnosti už vystavilo, cúvalo a uskakovalo pred údermi. To robilo už celkom vedome ako dôsledok svojich prvých zovšeobecnení o svete. Prv cúvalo pred bolesťou samovoľne, tak ako sa samovoľne ťahalo za svetlom. Teraz pred ňou cúvalo preto, lebo vedelo, že bolí.

Bolo to dravé vlčá. Jeho bratia a sestry tiež. To sa dalo čakať. Veď bolo mäsožravcom. Pochádzalo z rodu zvierat, ktoré zabíjajú živú korisť a žerú jej mäso. Jeho otec a matka žili výhradne o mäse. Mlieko, čo vlčá cicalo s prvým zásvitom života, pochádzalo priamo z mäsa, a teraz, keď vlčá malo asi mesiac a oči sa mu rozlepili sotva pred týždňom, začínalo samo žrať mäso, ktoré vlčica natrávila a vyvracala pre päť rastúcich vlčat, lebo kládli na jej cecky už priveľké nároky.

Sivé vlčá bolo však z celého vrhu najdravšie. Vedelo zavrčať drsnejšie než ostatné vlčence. Jeho hnevíky boli hrozivejšie než ich. Ono sa prvé naučilo zvaliť súrodencu obratným úderom labky. Ono prvé chytilo iné vlčá za ucho a ťahalo a vláčilo ho, vrčiac cez mocne zaťaté zuby. A rozhodne ono pôsobilo matke najviac starostí pri odháňaní drobizgu od východu z jaskynky.

Čarovná príťažlivosť svetla pôsobila na vlčá zo dňa na deň silnejšie. Neprestajne sa vydávalo na metrové vypravy k východu z jaskynky, a matka ho práve tak neprestajne zavracala. Ibaže sivé vlčá nevedelo, že je to východ. Nemalo potuchy o východoch – priechodoch vedúcich z jedného miesta na druhé. Nepoznalo nijaké iné miesto, tobôž nie cestu k nemu. A tak mu bol východ z jaskynky stenou – svetelnou stenou. Čím bolo slnko obyvateľom vonkajšieho sveta, tým bola vlčatú v jeho svete táto stena. Vábila ho, ako svieca vábi moru. Vlčá sa k nej stále usilovalo dostať. Život, ktorý sa v ňom tak rýchle rozmáhal, ho neustále hnal k svetelnej stene. Život v ňom vedel, že je to jediná cesta von, cesta, ktorú mu je súdené nastúpiť. Ono samo však o tom nevedelo. Nevedelo ani, že nejaký vonkajší svet vôbec jestvuje.

Svetelná stena mala jednu zvláštnosť. Otec – vlčá sa už naučilo vidieť

v druhom obyvateľovi svojho sveta otca, tvora, ktorý sa podobá matke, spáva vo svetle a donáša potravu – jeho otec vždy vošiel rovno do tej bielej vzdialenej steny a zmizol. Vlčá to nechápalo. Hoci matka mu nikdy nedovolila priblížiť sa k tejto stene, k ostatným stenám sa približovalo a citlivým končekom nosa vždy narazilo na pevnú prekážku. Bolelo to, a po niekoľkých takých výpravách dalo vlčá stenám pokoj. Nerozmýšľalo o tom a povedalo si, že toto miznutie v stene je otcovou zvláštnosťou, tak ako mlieko a natrávené mäso sú zas matkinou zvláštnosťou.

Vlčatú vlastne ani nebolo dané premýšľať – aspoň nie tak, ako premýšľajú ľudia. Mozog mu pracoval hmlisto. Jeho závery boli však práve také vyhranené a určité ako tie, ku ktorým dospievajú ľudia. Vlčá veci prijímalo, a nekládlo si otázku – prečo, načo? Vlastne tu šlo o triedenie. Nikdy si nelámalo hlavu, *prečo* sa niečo stalo. Stačilo mu vedieť, *ako* sa stalo. A tak, keď niekoľkokrát vrazilo nosom do steny, povedalo si, že ono cez steny nezmizne. Rovnakým spôsobom si povedalo, že otec dokáže cez steny zmiznúť. Ani na chvíľu mu však nezišlo na um pátrať po príčine rozdielu medzi otcom a sebou. Logika a fyzika nepatrili k jeho duševnému založeniu.

Ako väčšina tvorov divočiny, vlčá čoskoro zakúsilo hlad. Nastal čas, keď nielenže zlyhalo zásobovanie mäsom, ale aj mlieko vyschlo matke v cecdoch. Sprvu vlčence mraučali a skuvíňali, ale zväčša spali. Netrvalo dlho, a upadli z hladu do chorobného spánku. Bolo po zapáraní a klbčení, po hnevíkoch a pokusoch zavrčať; a výpravy k vzdialenej bielej stene celkom prestali. Vlčence spali a život v nich blikal a hasol.

Jednooký bol zúfalý. Brúsil široko-d'aleko a len málo spával v brlohu, kde teraz vládla chmúrna bezútešnosť. Aj vlčica opustila mladé a vydala sa za

potravou. V prvých dňoch po narodení mláďat sa Jednooký niekoľkokrát vypravil k indiánskemu tábora a povyberal zajačie oká. Keď však zem skopnela a rozmrzli potoky a rieky, indiánsky tábor odtiahol, a tento zdroj potravy vyschol.

Keď sa sivé vlčica zotavilo a znova sa začalo zaujímať o vzdialenú bielu stenu, zbadalo, že obyvateľov jeho sveta ubudlo. Ostala mu len jedna sestra. Ostatní boli preč. Keď vlčica zmocnelo, muselo sa zabávať samo, lebo sestrička už nedvíhala hlavu ani sa nehýbala. Jemu sa tielko zaoľbovalo mäsom, čo teraz žralo, ale pre ňu prišla potrava už neskoro. Neprestajne spala – kožou obtiahnutá kostrička, v ktorej plamienok blikal slabšie a slabšie, až napokon zhasol.

Potom nastal čas, keď vlčica prestalo vídať otca, ako sa zjavuje a zamizne v stene alebo si líha spať v chodbičke. To sa stalo koncom druhého, menej krutého obdobia hladu. Vlčica vedela, prečo sa Jednooký nevrátil, ale nemohla vlčiatu porozprávať, čo videla. Keď sa vybrala sama na lov, pustila sa po včerajšej stope Jednookého hore ľavým ramenom potoka, kde žila rysica. Na konci stopy ho našla – a či skôr to, čo z neho zostalo. Našla veľa známok boja, ktorý sa tu odohral, ako aj stopu rysice, keď sa po dobytom víťazstve vydala k svojmu brlohu. Vlčica sa hneď nevrátila – zašla až k brlohu, ale rysica bola podľa všetkého vnútri, a vlčica sa neodvážila dnu.

Keď potom vlčica chodievala na lov, vyhýbala sa ľavému ramenu. Vedela, že rysica má v brlohu mladé, a vedela aj, aká je rysica zúrivá, prchká šelma a ako strašne vie bojovať. Isteže, je to pekne, keď zopár vlkov zaženie prskajúceho a ježiaceho sa rysa na strom. Ale je niečo celkom iné, keď sa rysovi má postaviť osamelý vlk – najmä keď vie, že ide o rysicu, ktorá má za chrbtom hladné mladé.

Ale divočina je divočina a matka je matka; a matka si vždy zúriivo chráni mladé, či už v divočine alebo mimo nej; ešte mal nadísť čas, keď sa vlčica pre svoje sivé vlčica odváži hore ramenom k brlohu v skalách a postaví sa hnevu rysice.

Preložil Pavel Branko

Čítame, pracujeme s textom

1. Vyhľadajte kľúčové slová (prípadne celé vety). Charakterizujte vzťah matky – vlčice k svojim mláďatám všeobecne, k sivému vlčiatu konkrétne.
2. Rozprávajte príbeh vlčích mláďat tak, ako ste ho spoznali v úryvku. Zamerajte sa najprv na radostné obdobie vlčej rodiny, potom obdobie hladu, zamyslite sa nad tým, ako sa správajú rodičia k svojmu potomstvu. Aké vlastnosti umožnili prežiť sivému vlčiatu?
3. Komentujte, vysvetlite: „divočina je divočina a matka je matka...“

Pátrame, riešime úlohy

1. Kto je rozprávačom príbehu? Pokúste sa zaujať hodnotiaci postoj k výberu témy, prostredia, hlavných postáv. Prečo zaradíme literárnu ukážku k dobrodružnej literatúre?
2. Ako vnímate a hodnotíte vzťah rozprávača k predmetu jeho záujmu? Skúste zovšeobecniť svoje postrehy, zoštylizovať hlavnú myšlienku a súčasne vysloviť aj určitý odkaz autora čitateľom.
3. Analyzujte text z lexikálnej stránky, všimajte si výber slov. Povedzte, akými prostriedkami dokázal autor prebudiť v čitateľovi sympatie k takému nebezpečnému a obávanému zvieraťu, ako je vlk? Čo vyvoláva u čitateľa pocit napätia?
4. Vyhľadajte v úryvku časti, ktoré sa týkajú spoznávania a poznania. Zamyslite sa nad nimi, komentujte autorove úvahy, vyjadrite vlastný názor, povedzte, prečo zdôrazňuje úlohu poznania v živote vlčiat. V čom nachádzate paralely so životom „ľudských mláďat“? Uveďte príklady získané vlastnou skúsenosťou, odporované z reálneho života.
5. Ako autor vytvára kontrast, v ktorom zdôrazňuje životaschopnosť sivého vlčiat?
6. Čo symbolizuje svetlá stena pre sivé vlčica, ako túto symboliku vnímate vy?
7. Povedzte, či je pre vás prínosom oboznámenie sa s takýmto druhom literatúry, v čom konkrétne vás obohatila.
8. Vyhľadajte informácie o autorovi, pripravte si referát, v ktorom sa zameriate najmä na tematiku a hlavné postavy, ktoré si Jack London vo svojich knihách vybral.

Tvoríme

Skúste zameniť autorskú reč za ja-rozprávanie, napr. na tému: „*Tá svetlá stena ma nekonečne láka...*“, „*Kde sa podiel Jednooký?*“, prípadne si vyberte inú časť, ktorá sa vám páčila. Rozprávajte personifikovane. Svojej práci dajte primeraný názov.

Zistili ste,

- * že personifikácia ako umelecký prostriedok má svoje opodstatnenie nielen v bájke, ale aj poviedke, prípadne v iných literárnych žánroch.
- * že literárne postavy sú výsledkom autorovho umeleckého videnia a ponímania sveta.

GILL HARVEYOVÁ RIVALI

Kôň odpradáva patri k verným priateľom a spoločníkom človeka, rozprávanie o koňoch prináša atmosféru dobrodružstva na jednej strane, na druhej strane vôňu romantiky. Z dvanástich príbehov od rôznych autorov, z rôznych svetadielov, ba aj z rôznych storočí zostavila Jenny Oldfieldová knihu Čierny blesk, z ktorej je aj táto ukážka.

Všetci zmlkli, keď sa obrovská biela brána jazdeckej školy rozletela do korán. Diváci už videli silu a eleganciu bielych lipických žrebcov, keď tancovali a vykrúcali piruety pod trblietavými lustrami. A videli tiež, akým silným puťom medzi koňom a jazdcom vie byť dôvera a oddanosť. No teraz mali vidieť čosi výnimočné.

Do jazdiarne priklusali traja jazdci na lesklých lipicanoch¹. Pozlátané uzdy a purpurovočervené pokrývky na sedlách, ktoré sa objavovali v predchádzajúcich predstaveniach, zmizli. Tieto kone mali iba čierne uzdy a jednoduché zelené pokrývky pod sedlami, bez strmeňov. Zastavili. Jazdci, vážni a elegantní, si zložili čierne dvojrohé klobúky a poklonili sa portrétu cisára Karola IV., ktorý visel pod klenbou.

Klaus zadržal dych. Už viac ako dva roky bol žiakom Španielskej jazdeckej školy, ale predstavenie Figúry nad zemou ho ešte stále naplňalo úžasom. Sústredil sa na hlavného jazdca Wolfganga, ktorý sedel na Maestosovi Bonavistovi, najlepšom kapriolerovi spomedzi všetkých žrebcov školy. Keď sa kôň vzniesol do vzduchu a vyhodil nohami v perfektnej kapriole², pocítil Klaus štuchnutie laktom. Bol to jeho spolužiak Hans.

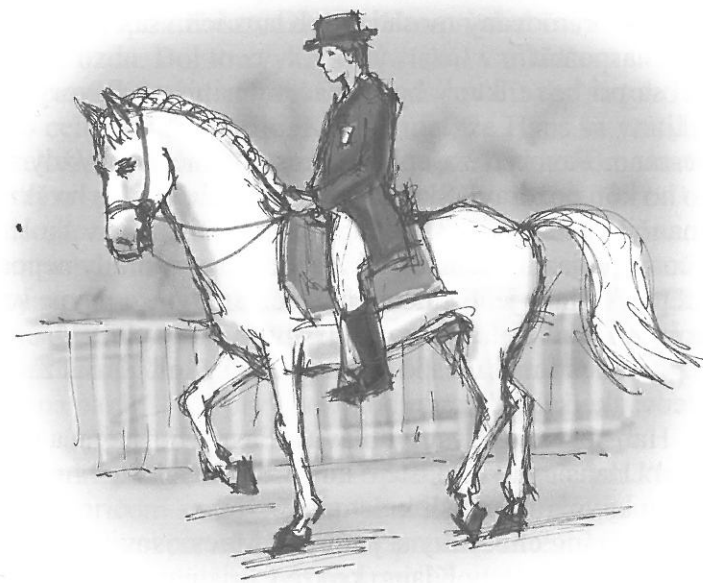
„Jedného dňa to budem ja,“ zašepkal Hans a oči sa mu leskli. „Budem tam v manéži predvádzať kapriolu.“

Klaus mu neodpovedal. Odvrátil pohľad a zadíval sa opäť na Wolfganga, ktorý napriek chýbajúcim strmeňom vyzeral, akoby ho k Maestosovmu chrbtu prilepili. Vždy, keď sa Hans začal vyťahovať, Klaus ho ignoroval.

Hans sa naklonil ku Klausovmu uchu. Tíško zašepkal: „Ktovie, kde vtedy budeš ty?“

Klaus sa v mihu otočil a nahnevane na Hansa zazrel. Presne túto reakciu Hans očakával. Oči mu zlomyseľne zasvietili. Klaus otvoril ústa, aby sa naňho oboril, ale potom si to rozmyslel. Hans mu za to naozaj nestál.

Ale neskoro večer ležal Klaus v posteli a nedokázal ani spať, ani zbaviť sa hnevu. Vedel presne, kde by chcel v budúcnosti byť. Tak ako Hans, aj on chcel byť práve tu, vo Viedni, v Španielskej jazdeckej škole. Aj on túžil stať sa hlavným jazdcom. Hansove poznámky, že to nedokáže, ho naplňali chladnou, bezmocnou zúrivosťou. Svoj cieľ však mohol dosiahnuť iba jediným spôsobom. Musel tvrdo trénovať, počúvať všetko, čo mu povedali, a učiť sa na vlast-

ných chybách. A predovšetkým musel porozumieť každému koňovi, na ktorom jazdil, akoby to bol jeho najlepší priateľ.

Hans si bol istý svojím úspechom hneď od začiatku. Jeho rodina patrila k najbohatším vo Viedni a jazdiť sa naučil ešte skôr, ako vedel chodiť. Klaus vyrástol na vidieku, na vrškoch blízko zrebčina Piber, kde chovali lipicany. Celé hodiny pozoroval, ako žriebätá šantia na lúkach, ale hoci kone miloval, keď ho prijali za žiaka do Španielskej jazdeckej školy, ledva vedel jazdiť. Inštruktori povedali, že to neprekáža – sám Wolfgang mu to povedal. Ale už po niekoľkých dňoch bol Klaus celý stuhnutý a ubolený z nekonečných hodín jazdenia a na tvári sa mu zračilo zúfalstvo.

„Je ľahšie učiť niekoho jazdiť rovno od začiatku, ako opravovať mu chyby,“ utešoval ho hlavný jazdec.

Klaus si tieto slová pripomenul zakaždým, keď sa nad ním Hans škodoradostne vyťahoval. Zdalo sa, že títo mládenci sú predurčení byť rivalmi. Na ďalší stupeň v jazdeckom tréningu sa dostalo málo žiakov a šance, že uspejú obaja, boli slabé. Čas ubiehal, žiaci prichádzali a odchádzali. Klaus vedel, že hlavní jazdci sa musia čoskoro rozhodnúť, ale netušil, kedy to presne bude.

Klaus nakoniec zaspal, no už na svitaní bol hore. Išiel do stajní a začal si plniť každodenné povinnosti. Svetlo šikmo dopadalo na žiarivo biele stehná lipicanov, ešte driemajúcich, alebo už prežúvajúcich seno plnými papuľami. Zmes vôní tu bola upokojujúco známa – teplý, zemitý pach koní, ťažká koža sedla, prenikavé leštadlo na mosadz a jemný prach z čistej slamy.

Klaus kráčal pozdĺž radu boxov. Na každom z nich bola žrdka a hore na nej štítok s menom, orámovaný mosadzou. Klaus ich však nepotreboval čítať. Vedel ich všetky naspamäť.

Zastavil sa pri boxe, ktorý bol označený nápisom Favory Borina. Kôň vnútri zaerdžal.

„Dobre ráno, Favory,“ zašepkal Klaus s úsmevom. Vždy ho potešilo, keď počul, ako ho kôň pozdraví. Skôr ako začal prácu, chvíľu ho škrabal na šiji. Tento kôň ho naučil jazdiť podľa starej tradície: staršie kone v škole učia jazdiť žiakov, zatiaľ čo starší jazdci učia mladé žrebce. Favory nikdy neposlúchal zlého jazdca, a preto sa Klaus jeho zásluhou naučil správne a pevne sedieť v sedle, ako aj veľa iných vecí.

Ranné povinnosti mal už spolovice splnené, keď Klaus začul Floriána, jedného z jazdcov, ako kričí do radu boxov.

„Klaus, Hans.“ Klaus vystrčil hlavu z Favoryho stajne a ozval sa:

„Tu som!“ Hans spravil to isté o kus ďalej.

Florián im kývol, aby prišli k nemu.

„Hans, Wolfgang chce, aby si jazdil na Maestosovi Bonavistovi v jazdiarni po rannom tréningu. A ty Klaus, keďže Christian je chorý a Pluto Ancona potrebuje precvičiť na nedeľné vystúpenie, zajtra ho máš zastúpiť na rannom tréningu.“

Klaus hľadel na Floriána s ústami otvorenými dokorán. Hansova tvár sa rozťahla do triumfálneho úškl'abku. „Maestoso Bonavista!“ zajasal. „No, čo na to hovoríš, Klaus?“

Klaus ešte stále nevedel, ako má novinku prijať. To bude určite nejaký test. Jazdiť na najlepšom kapriolerovi bola obrovská pocta, ale trénovať koňa na vystúpenie bola väčšia zodpovednosť, predovšetkým preto, lebo tam mali povolený vstup diváci.

„Myslím si, že so svojou úlohou som spokojný,“ povedal.

Otočil sa k Favoryho boxu, aby si to premyslel. Pluto Ancona bol šikovný mladý žrebec, ale plachý a nervózny – trošku ako Klaus. Jazdiť na ňom pred publikom znamenalo udržať ho v pokoji a sústredeného, takže aj Klaus bude musieť byť pokojný. Na druhej strane Maestoso Bonavista bol odvážny kôň, plný sily a inteligencie. Bol známy tým, že zahanboval jazdcov, ktorí si o sebe príliš namýšľali. Klaus sa pousmial – ani jeden z nich to nebude mať ľahké.

Novina sa rýchlo rozšírila. Všetci koniari aj žiaci vzrušene rozprávali o tom, že Hans bude jazdiť na Maestosovi. Mnohí z nich sa zhrčili na galériách jazdiarne, aby si pozreli to divadlo – ani Klaus tomu nevedel odolať.

Všetci zmlkli, keď do jazdiarne pešo vstúpili hlavní jazdci. Po nich vošiel Wolfgangov koniar, ktorý viedol Maestosa. Hans, oblečený v žiackej sivej uniforme, vstúpil ako posledný. Zložil si klobúk a hlboko sa poklonil pred portrétom Karola IV. Potom na Wolfgangovo znamenie vysadol a chytil uzdu.

Keď Hans jazdil na majestátnom žrebcovi okolo siene, Klaus sa pozorne díval a všímal si spolužiakove chyby. Hans mal občas ťažké ruky a zbytočne silno priťahoval uzdu. Bol to zvyk, ktorý získal v mladšom veku pri jazdení na tvrdohlavých poníkoch. Inštruktori sa síce usilovali, aby sa toho zbavil, ale ešte stále sa im to celkom nepodarilo. Klaus videl, že Hans sa vrátil k svojmu zlozvyku. Neprekvapovalo ho to – určite sa bál, že nad koňom stratí kontrolu. No Maestoso takýto spôsob jazdenia neznášal.

Zdalo sa, že všetko ide, ako má. Wolfgang žiadal Hansa, aby išiel krokom, klusom a potom cvalom okolo siene do kruhu a do osmičky, aby išiel najprv ľahkým a potom predĺženým klusom. Boli to základy, ktoré sa naučili za posledné dva roky, a Hans vyzeral byť v sedle uvoľnený. Potom, na veľké prekvapenie prítomných, Wolfgang zavola Hansa k sebe a nariadil mu, aby dal koňovi povel na pasáž – na prvý pohyb *haute école*, čiže vysokej školy jazdec-tva.

Žiaci zadržali dych. Pasáž bol spomalený klus, pri ktorom kôň dvíha nohy do vysoka, pričom sa zdá, že sa takmer vznáša nad zemou. Všetci teoreticky vedeli, ako sa ten povel dáva, ale v praxi to ešte nikto z nich nevyskúšal. Bude to Hans naozaj vedieť na takom koni, ako je Maestoso?

Hans zaviedol koňa na koniec jazdiarne. Potom sa otočil a dal povel na pasáž. Ako vo sne Maestoso urobil, čo mu Hans nariadil, v krásnej rovnej čiare smerom do stredu siene.

Proti vlastnej vôli to na Klauša urobilo dojem. Žrebec možno trošku príliš nakláňal hlavu, nepochybne v dôsledku Hansovho tlaku na uzdu, ale inak to vyzeralo presne tak, ako keby v sedle sedel sám Wolfgang. Rovno pred hlavnými jazdcami Maestoso zastavil. Skupinka koniarov a žiakov začala spontánne tlieškať a Hans sa pyšne usmial.

Nebol však pripravený na to, čo nasledovalo. Maestoso totiž tiež mal čo povedať. Bez výstrahy vyskočil do vzduchu a na vrchole výskoku vyhodil zadnými nohami v nádhernej kapriole. Hans nemal šancu sa udržať. Preletel ponad konskú hlavu a nedôstojne pristál pri Wolfgangových nohách.

Potlesk sa zmenil na chichot, ktorý utišil iba prísny Wolfgangov pohľad. Klaus sledoval Hansa, ako sa dvíha na nohy, celý červený a vyvedený z miery, a pocítil, ako mu vyschlo v ústach. Hlavní jazdci si naozaj dobre premysleli, koho ako vyskúšajú.

***

„Chceme, aby si sa držal základov,“ povedal Wolfgang. „Žiadna *haute école*. Iba dobre predved' základne prvky drezúry.“

Klaus pozorne počúval. Aspoň že to nie je naozajstné vystúpenie, ale len ranný tréning, hovoril si. Na rannom tréningu môže jazdiť svojím vlastným spôsobom a sústrediť sa na súzvuk s koňom.

Väčšinu včerajšieho popoludnia strávil v Plutovom boxe, staral sa oň a usiloval sa ho spoznať. Stajne sa ozývali smiechom na adresu Hansovej neho-
dy, ale Klaus sa k ostatným nepridal. Dokonca si zakázal pociťovať akúkoľvek
radosť. Sám bude musieť jazdiť výnimočne dobre, aby na rannom tréningu udr-
žal Pluta na uzde.

A teraz prišla tá chvíľa. S hlbokým nádychom vyviedol Klaus Pluta zo
stajne a pripojil sa k ostatným koňom pred dvorskou jazdiarňou. Počul vravu
divákov, ktorí zaplňali biele balkóny. Zvuky stíchli, keď začala hrať hudba
a otvorila sa biela brána.

Klaus vošiel do jazdiarne zároveň s ostatnými koňmi a jazdcami a po-
klonil sa pred portrétom Karola IV. A potom zostal sám, bez pomoci, jazdiac na
Plutovi pred zrakom zvedavej verejnosti. Nesmie, nesmie ani na chvíľku stratiť
pozornosť. Počas rozcvičky a cvikov, ktoré potom nasledovali, udržiaval upo-
kojujúci kontakt s uzdou, aby Pluto vedel, že je neustále pri ňom.

Ostatné kone pokračovali v tréningu plynulých pohybov *haute école* –
pasáže, potom rytmického klusu na mieste, ktorý sa nazýva piaf, fantastické-
ho vymieňania nôh v letku počas cvalu cez sieň a pevne ovládaných piruet. No
Klaus robil s Plutom cviky na jednoduchšej úrovni a cítil, ako sa žrebec postup-
ne uvoľňuje.

Keď sa blížil koniec tréningu, Klaus prestal byť nervózny. Popchol Plu-
ta do ľahkého klusu pozdĺž siene, a keď kôň zareagoval na povel, tešil sa z lad-
ného oblúka jeho šije.

Boli asi v polovici okruhu, keď Klaus začul preľaknuté kvílenie die-
ťaťa. Pocítil, ako sa kôň pod ním začal triasť. Srdce mu vyskočilo až do hrdla.
Nepozrel sa hore. Ani nemusel, lebo z najvyššieho balkóna mu priamo do ces-
ty trepotavo zletel svetlofialový detský dáždňik.

*Zachovaj pokoj, pomyslel si. Len žiadnu paniku. S nohami silno pritla-
čenými k bokom žrebca, popchol ho dopredu. Som tu, upokojil ho v duchu
a dbal na to, aby mal pevné ruky a isto sedel v sedle. Ničoho sa nemusíš báť.*

Polootvorený dáždňik sa kotúlal rovno pred Plutom, ktorý sa k nemu
približoval. Klaus cítil napätie jeho tela. Dôveruje mu žrebec? Pritisol nohy
k bokom koňa ešte pevnejšie. Pluto zagúľal očami a zaffkal. Ešte tri kroky a bol
pri dáždňiku. Jeden-dva, jeden-dva... precízne zdvíhajúc kopytá, Pluto prekro-
čil dáždňik a klusal ďalej.

Klausovi sa od úľavy zatmelo pred očami. *Teraz to nevzdávaj!* hrešil sa,
keď začínal posledný okruh po sieni. Ale keď vonku zosadal z koňa, potlesk mu
zamieral v ušiach a kolená sa mu podlamovali.

V ten večer boli obaja – Hans aj Klaus – predvolaní pred hlavných jazd-
cov. Keď Hans vychádzal z ich miestnosti, Klaus zazrel na jeho tvári hnev
a sklamanie. Pri vstupe si dodával odvahu, no privítal ho úsmev.

„Napreduješ dobre,“ povedal mu Wolfgang. „Ukazuje sa, že máš

najdôležitejšiu zo všetkých zručností, a tou je umenie učiť sa. Si u nás šťast-
ný, Klaus?“

„Ach, áno, pane!“ odpovedal Klaus so zápalom.

„Tak potom tu smieš zostať,“ povedal mu Wolfgang. „Ešte chvíľu bu-
deš žiakom, ale časom určite postúpiš vyššie.“

„Ďakujem, pane,“ vyjachtal Klaus.

Keď sa vracal do stajní, cítil sa ako v mrákotách. Išiel priamo k boxu,
kde stál Pluto Ancona. Žrebec ho pozdravil zaerdžaním.

Klaus zalovil vo vrecku a vytiahol kocku cukru. „Nie je toho veľa, Plu-
to, čo ti teraz dávam,“ zašepkal, keď mu kôň pyskom zobral cukor z dlane. „Ale
možno jedného dňa sa ti budem môcť dostatočne poďakovať.“

Preložila Dorota Balšinková

¹ plemeno koní, chovajú sa pre Španielsku jazdeckú školu v rakúskom Piberi, na Slovensku
v Topolčiankach

² náročný cvik, pri ktorom kôň vyskočí a v najvyššom bode vysoko vykopne dozadu zadný-
mi nohami

Čítame, pracujeme s textom

1. Ktorým postavám z literárnej ukážky patrí názov príbehu a prečo?
2. Zamerajte sa na vnútornú kompozíciu literárnej ukážky. K jednotlivým častiam prečítajte príslušný text. V ktorej časti vrcholí dramatické napätie a čím je spôsobené?
3. Čo okrem hlavných postáv dotvára atmosféru dramatického napätia a dobrodružstva v príbehu?
4. Pripravte si dejovú osnovu a rozprávajte voľne príbeh Hansa a Klaua, zamerajte sa na vnútorné pohnútky, ktoré ich viedli k túžbe zostať v jazdeckej škole, na rozdielne podmienky pri ich začlenení medzi jazdcov.
5. Čo znamená kôň kaprioler – vysvetlite v súvislosti s textom.

Pátrame, riešime úlohy

1. Akými vlastnosťami sa musel preukázať dobrý jazdec? Vyhľadajte, prečítajte a komentujte časť ukážky, v ktorej Hans aj Klaus musia preukázať svoje schopnosti. Aká vlastnosť chýbala Hansovi na to, aby obstál v teste?
2. Povedzte, aký slohový postup využila autorka pri písaní príbehu, dokážte na konkrétnych príkladoch.

Tvoríme

Predstavte si, že Hans a Klaus nie sú rivalmi, ale, naopak, sú to najlepší kamaráti. Rozdeľte si úlohy, pripravte dialóg, v ktorom si navzájom budete radiť, ako obstáť v náročnej skúške.

Zistili ste,

- * že autorka využila rozprávací slohový postup, čo dokazuje využívanie slovík v minulom čase.
- * že príbeh si zachováva kompozíciu dramatického rozprávania, v ktorom napätie spôsobuje nielen vzťah hlavných postáv, ale rovnakou mierou dej a prostredie, do ktorého je príbeh zasadený.

NA TEN OBRAZ NIKDY NEZABUDNEM

(Úryvky)

Vesmír, život na Zemi, budúcnosť našej planéty, to sú obrazy, ktoré roznečujú fantáziu čitateľov všetkých vekových kategórií. Často sa však aj fantázia musí opierať o zistené a overené poznatky z minulosti človeka a Zeme. Fantáziu spisovateľa nič neobmedzuje, no napriek tomu napísať vierohodný román, ktorý bude hovoriť o minulosti našej planéty a pritom sa opierať aj o overené fakty, nie je jednoduché. To, že túto úlohu majstrovsky zvládol v románe Stratený svet spisovateľ A. C. Doyle, ukazuje skutočnosť, že jeho kniha je nielen obľúbeným čítaním, ale stala sa aj podnetom na filmové spracovanie.

Príbeh rozpráva mladý novinár, ktorý sa s profesorom Challengerom a lordom Johnom Roxtonom vydal na vedecký prieskum, aby potvrdil existenciu predhistorického života na našej planéte. Na namáhavej dobrodružnej ceste našli presvedčivé dôkazy. Čo sa však s nimi troma stane? Ako dopadne ich stretnutie s ľudoopmi? Na tieto otázky nájdete odpoveď pri pozornom čítaní textu.

Bolo už celkom tma, keď som zamieril k nášmu spustošenému tábore. Predtým som ešte raz pozrel na Zambovu vatru, ktorá bola jediným svetlým bodom v šírom svete podo mnou, tak ako prítomnosť verného černoča bola jediným svetielkom v temnote, čo zastrela moju dušu. A jednako som teraz akosi ľahšie znášal ten zdrvivý úder, lebo ma blažila myšlienka, že svet sa dozvie o našich činoch, že naše mená nezaniknú s našimi telami, ale navždy zostanú späť s výsledkami našej expedície. Nebolo príjemné spať v tábore, ktorý postihla taká pohroma, no džungle som sa desil ešte väčšmi. Musel som sa však rozhodnúť pre jedno, alebo druhé. Obozretnosť vyžadovala, aby som bdel, kým vysilené telo sa domáhalo odpočinku.

Na svitaní mi znevrady spočinula na pleci čiási ruka. Stúpol som a chvejúc sa na celom tele, schytil som pušku. No vzápätí som radostne vykrikoval. V rannom šere sa nado mnou skláňal lord John.

Bol to Roxton, no takmer som ho nepoznával. On, ktorý sa vždy správal tak pokojne a triezvo a toľko dbal o svoj zovňajšok, stál tu teraz bledý, s očami blúdiacimi sem a ta a z prs sa mu dral ťažký dych ako po dlhom prudkom behu. Vycivenú tvár mal doškriabanú a zakrvavenú, zo šiat viseli len zdrapy a bol bez klobúka. V údive som naňho vytriešťal oči, no nepustil ma k slovu a dal sa zbierať rozhádzané veci, pričom ma pobádal:

„Chytró, kamarát, chytró! Každá minúta je drahá. Vezmite pušky – obe. Čo najviac nábojov. Napchajte si vrecká. A teraz potraviny. Šesť plechoviek stačí. No dobre. Na nič sa nespýtajte! A teraz bežme, ináč je všetkému koniec!“

„Čo sa stalo?“ opýtal som sa, keď som sa vydýchol. „Kde sú profesori? A kto nás to prenasleduje?“

„Ľudoopi!“ odvetil lord John. „Panebože, také netvory! Hovorte poti-

chu! Majú čujné uši a veľmi bystrý zrak, ale ňuch nanič, pokiaľ som zistil. Nemyslím, že by nás vysledili. Kdeže ste boli, šuhajko? Šťastne vás to obišlo.“

„Ako sa to všetko prihodilo?“ opýtal som sa.

„Stalo sa to včasráno. Naši učení priatelia sa práve prebudili a ešte sa ani nestihli pustiť do škriepky. Odrazu sa prihrnuli opice. Sypali sa na nás zo stromu ako jablká. Domnievam sa, že už v noci obsadili vysoký strom, čo rastie pri tábore. Prestrelil som jednej brucho, no skôr ako sme sa nazdali, zložili nás na chrbát. Volám ich opicami, no mali v rukách čakany a kamene, džavotali medzi sebou svojou rečou a na dovŕšenie všetkého zviazali nám ruky lianami. Sú to ľudoopi, a pokiaľ ide o stupeň vývoja, predstihujú všetky zvieratá, ktoré som na svojich potulkách svetom stretol. Teda je to takzvaný chýbajúci článok.“

„No a čo urobili ľudoopi?“

„Myslel som, že je s nami už koniec. No zrazu sa všetko zvrtilo. Ľudoopi čosi džavotali, trepali. Potom jeden z nich pristúpil k Challengerovi. Zasmejete sa, šuhajko, keď vám poviem, že boli ako príbuzní – tak sa úžasne ponášali. Sám by som neuveril, keby som to nebol videl na vlastné oči. Tento starý ľudoop, podľa všetkého náčelník kmeňa, vyzeral ako Challenger, líšil sa od neho iba červenou pleťou. Inak oplýval všetkými krásami, akými sa vyznačuje náš priateľ, i keď boli trochu hrubšie. Bol územčistý, širokých pliec a vydutej hrude, bez krku, mal veľkú červenú bradu, chlpaté obočie a v očiach ten istý vzdor. Bodaj vás všetkých. Keď si ľudoop zastal k Challengerovi a položil mu labu na plece, podoba bola očividná. Summerleeho trochu pochytila hystéria a prenikavo sa rozchichotal. Aj ľudoopi sa smiali, ak sa to kotkodákanie dá nazvať smiechom, a potom nás vliekli lesom. Pušiek a ostatných vecí sa nedotkli, iste mali strach, no odniesli všetky potraviny vybrané z debničiek. Summerleemu a mne sa cestou všeličo ušlo, veď ma vidíte, aj tie roztrhané šaty. Vliekli nás rovno cez trnité húštie, ktoré ich pokožke tvrdej ako remeň vôbec neublížilo. No Challengerovi bolo hej. Štyria ľudoopi si ho vzali na plecica a niesli ho ako rímskeho vládcu... Čo je to?“

Z diaľky sa ozývalo čudné cvendžavé hrkanie, pripomínajúce kastanety.

„Idú!“ povedal môj druh a vložil náboje do druhej dvojhlavňovej pušky. „Nabite obe, šuhajko, živých nás nedostanú! Ako vreštia! Niečo ich vzrušilo. Doparoma, veď vás privítame, ak sa do nás pustíte! Počujete ich?“

Už sme chceli vyjsť z hústia, keď ma zrazu lord John chytil za ruku.

„Doparoma!“ zašepkal, „tu sú!“

Zo svojej skrýše sme mali výhľad na akúsi chodbu medzi stromami, ktorých vetvy sa splietali do zelenej klenby. A tam sa zjavila skupina ľudoopov. Išli v zástupe, pričom jednodstaj obracali hlavy to napravo, to naľavo a občas sa dotkli zeme dlhými rukami. Keďže mali krivé nohy a ohnuté chrbty, zdali sa nižší, no odhadoval som ich výšku asi na stoosemdesiat centimetrov. Mnohí z nich mávali kyjakmi a zďaleka vyzerali ako chlpatí spotvorení ľudia. Chvilu

som ich videl celkom zreteľne. Potom zmizli v húšti. „V hustom lese sme proti tým potvorám bezmocní,“ riekol. „Môžu nás pozorovať, a my ich nevidíme. Ale v otvorenom teréne je to iné. Tam sme rýchlejší. Preto, pokiaľ možno, ostávajme na otvorených priestranstvách. Na okraji planiny rastie menej vysokých stromov, teda pustime sa tadiaľ. Chodte pomaly, majte oči otvorené a pušku pripravenú. A nedajte sa zajať, bráňte sa do posledného náboja. To je moje posledné slovo.“

„Podťe!“ povedal. „Chytro! Dúfam, že neprídeme neskoro!“

Trasúc sa na celom tele, priplazil som sa k nemu a pozrel som pomedzi krovie na čistinu pred nami.

Na ten obraz jakživ nezabudnem. Bol taký čudesný, taký neuveriteľný, že neviem, ako ho opísať. A možno po niekoľkých rokoch, ak ostanem nažive a budem zasa sedieť v hale Savage Clube a pozerat' oblokom na špinavé nábrevie Temže, sám tomu všetkému nebudem veriť. Také hrozné vidiny, poviem si akiste, plodí len horúčka. Preto opíšem všetko hneď teraz, kým mám každý výjav v čerstvej pamäti a po mojom boku vo vlhkej tráve leží človek, ktorý bude môcť dosvedčiť, že neklamem.

Pred nami sa rozprestieralo rozľahlé, niekoľko sto metrov široké priestranstvo, na ktorom až po okraj útesu rástla bujná zelená tráva a nízke prapradie. Túto čistinu vrúbili v polkruhu stromy, na ktorých sa medzi vetvami krčili chatrčky upletené z haluzia listov. Pri ich vchodoch a na okolitých vetvách husto sedeli ľudoopi, a keďže boli menší, usudzoval som, že sú to samice s mláďatami. Všetky dychtivo hľadeli na scénu, ktorá nás naplňovala priam desom.

Na otvorenom mieste v nevelkej vzdialenosti od okraja planiny zhromaždilo sa niekoľko sto huňatých červených ľudoopov, z ktorých jeden bol hotový obor. Pohľad na nich budil v človeku odpor. Zrejme dbali na určitú disciplínu, lebo boli zoradení v pravidelných útvaroch. Pred nimi stál húfček – nízki, no pekne urastení Indiáni, ktorým červená koža žiarila v slnečnom jase ako bronz. Vedľa nich sa so sklonenou hlavou a rukami skríženými na prsiach ostro odrážal vysoký chudý beloch. V celom jeho výzore zračili sa hrôza a zúfalstvo. Hneď sme v tej chudorľavej postave spoznali profesora Summerleeho.

Skupinku zajatcov bedlivo strážili niekoľkí ľudoopi, teda na útek nebolo pomyslenia. Obďaleč, celkom na okraji planiny, stáli ešte dve postavy, také čudné, že som od nich nemohol odtrhnúť zrak. Za iných okolností by akiste vyzerali komicky. Jedným z dvojice bol náš druh profesor Challenger. Na pleciach mu viseli zdrapy kazajky, košeľu mu zrejme vyzliekli, dlhá brada splývala s čiernymi chlpmi na mohutných prsiach. Bol bez klobúka a vlasy, ktoré mu už značne podrástli, rozvieval vietor. Za jediný deň sa tento vyšší produkt súčasnej civilizácie premenil na najúbohejšieho divocha Južnej Ameriky.

Pri Challengerovi stál jeho pán a veliteľ – vládca ľudoopov. Vo všetkom, ako povedal lord John, bol verným obrazom nášho profesora; odlišoval sa od neho iba červenou farbou kože. Tá istá územčistá postava, rovnaké mohutné plecia a dlhé ruky, rovnaká hustá brada splývajúca na zarastenú hrud'. Zreteľný rozdiel sa javil len v jednom: ľudoopovo nízke sploštené čelo nápadne kontrastovalo so širokým čelom a veľkolepou lebkou Európanovou. V ostatnom bol vládca ľudoopov skvelou karikatúrou profesora.

Všetko, čo tu tak obširne opisujem, obsiahol som pohľadom vo chvíľočke. Ani nebolo kedy dôkladnejšie si obzrieť okolie, lebo pred nami sa odohrávala ozajstná dráma.

Preložil Štefan Kýška

Čítame, pracujeme s textom

1. Čítajte ilustráciu. Zhoduje sa s vašimi predstavami, ktoré ste získali pri čítaní úryvku?
2. Povedzte, ako sa vám páčil úryvok, čo si myslíte o autorovom výbere historického obdobia, do ktorého zasadil dej. Zaujmite vlastné hodnotiace stanovisko, vyjadrite sa k deju, prostrediu a postavám, s ktorými ste sa stretli v ukážke. Pousilujte sa vysvetliť, prečo autor nazval svoje dielo *Stratený svet*.
3. Vyberte kľúčové slová, zapíšte do zošita a vytvorte osnovu, podľa ktorej budete rozprávať obsah literárnej ukážky. Rozprávanie oživte nielen vlastnými slovami,

ale snažte sa doň vniesť aj svoje myšlienky, úvahy o tom, prečo sa ľudia zaujímajú o vývoj spoločnosti od predhistorickej doby.

4. Ako sa opis ľudoopa zhoduje s vašimi doterajšími predstavami? Zamerajte sa najmä na opis jeho výzoru – súhrnu charakteristických vlastností jeho vonkajšej podoby.

5. Podľa toho, čo ste sa dozvedeli od autora o správaní ľudoopa, utvorte ich vnútornú charakteristiku. Využite aj svoje vedomosti z dejepisu.

6. Prečo si ľudoop vyberá za svojho chránenca práve profesora Challengeera?

7. Zaujalo vás rozprávanie o danom vývojovom štádiu ľudstva a Zeme? Rozšírite si svoje vedomosti tak, že v encyklopédii alebo na internete vyhľadáte ďalšie súvisiace informácie, pripravíte si referát (prípadne projekt), v ktorom budete konfrontovať svoje zistenia s autorovými tvrdeniami. Posúďte, pokiaľ autor staval svoj príbeh na vedecky podložených faktoch, pokiaľ je príbeh iba jeho fikciou. Vysvetlite, čo myslel slovami „je to takzvaný chýbajúci článok“ John Roxton.

Pátrame, riešime úlohy

1. Rozdeľte text ukážky na reč autora (rozprávača príbehu) a reč postáv. Všimnite si výrazové prostriedky, ktorými sú postavy charakterizované. Aké vlastnosti postáv sa prostredníctvom nich dostávajú na prvé miesto?
2. Kedy nastáva v dramatickom napätí zlom, čo ho spôsobuje?
3. Oddeľte vážne časti textu od humorných pasáží. Pouvažujte o tom, či cieľom autora bolo čitateľa len pobaviť, alebo sa za humorom skrýva aj niečo vážne alebo dokonca tragické. Zamyslite sa nad konštatovaním novinára: „Za jediný deň sa tento vyšší produkt súčasnej civilizácie premenil na najúbohejšieho divocha Južnej Ameriky.“ Povedzte, o akú premenu ide, v čom táto premena spočíva.
4. Na ukážke prezentujte získané vedomosti o základných znakoch dobrodružnej literatúry.

Tvoríme

Predstavte si, že ste rozprávačom príbehu. V dvojiciach si pripravte dialóg autora a lorda Johna Roxtona. Vo vzájomnom rozhovore charakterizujte hlavné postavy.

Zistili ste,

* že dôležitým kompozičným prostriedkom výstavby prozaického textu je pásmo rozprávača a pásmo postáv.

Fantasy literatúra

IGOR MOLITOR, MUŠKA MOLITOROVÁ
DIEVČATKO Z KRAJINY DRAKOV

Na našej planéte existujú paralelné svety – Krajina Drakov a Krajina Mezzarthys. V Krajine Drakov žili volakedy draky, teraz je to krajina ľudí. V Krajine Mezzarthys žijú čarovné bytosti – čarodejnice, démoni, hovoriace zvieratá. Čas tu plynie pomalšie, a tak niet divu, že jej obyvatelia žijú niekoľko storočí.

Príbeh Dievčatka, ktorého meno nemôžeme prezradiť, sa začína v našom svete, na planéte Zem. Dievčatku hrozí nebezpečenstvo od zlej čarodejnice, ktorá jej zahubila celú rodinu. Babka sa rozhodne poslať Dievčatko k svojim sestram – čarodejniciam do Krajiny Mezzarthys. Po rôznych peripetiách a zásahoch temných síl z iných dimenzií sa Dievčatko ocitne v paralelnom svete, ktorý sa vyvíja inými cestami ako náš, preto v ňom musí zostať utajené a chrániť životy jeho obyvateľov a bojovať o vlastný.

Dievčinka sa konečne zhlboka nadýchla. Na perách pocítila slanú chuť morskej vody. Ocitla sa v prímorskej jaskyni vymytej príbojom. Nebolo tu až tak veľa miesta a nebola tu ani suchá zem, len strmé skalné steny. Hore v nízkom strope zivali diery. Cez ne vystrekuje voda v čase silného prílivu a vtedy je jaskyňa asi úplne zaliata. Lenže bolo tam svetlo. Babka síce vravela, že sa odtiaľ nedá vyliezť a bude musieť podplávať hlboko popod skalú, aby sa dostala von, ale jej sa vonkoncom nechcelo opäť pod vodu. Vari by to predsa len mohla skúsiť, určite by sa pretiahla cez ten veľký, lákavý otvor v prednej stene, cez ktorý sa modrela obloha. Pokúsila sa k nemu vyškrabať, ale steny jaskyne boli vlhké a šmykľavé, pokryté slizkými riasami. Cela dorážaná od ostrých výčnelkov sa nakoniec vzdala márných pokusov, a hoci nerada, ešte raz sa ponorila a podplávala skalú.

Našla sa pri obrovskom útese, ktorý trčal do mora a bol súčasťou vysokého strmého pobrežia.

***

Ktovie, kam som sa to vlastne dostala, pomyslela si. Z našej jaskyne k moru je to dobrých dvesto kilometrov. Nuž, v tom tuneli som letela strašne rýchlo, a tu je teplo ako v Afrike. Vzduch bol nasýtený vôňami, slnko viselo nízko nad obzorom a jeho poloha nasvedčovala, že je už neskoré popoludnie, no dievčinka bola príliš utáhaná, aby sa nad tým trápila. Veď ktovie, ako dlho bola v jaskyni. V tme človek ľahko stratí pojem o čase. Vtáčik ju viedol ďalej. Odlietal smerom k lesu a potom sa vracal, krúžil okolo a obracal malú hlavičku, akoby ju volal. Keď už nevládala, sadol jej na plece. Aj dievčinka si sadla a konečne si vydýchla. Nikde ani stopy po ľud'och, budovách, ba ani len po vy-

šliapaných cestičkách. Našťastie okolie pôsobilo príjemne. Slnko žiarilo a pomalý, pokojne klesalo k zalesneným kopcom a ona sa začala spamätávať z nepríjemného zážitku. Keď si odpočinula, vstala a šla za vtáčikom dolu stráňou cez lúku.

***

Viedol ju k tmavému pruhu lesa na druhej strane. Stromy, tráva i kvety boli nádherné. Všetko tu prekypovalo bujnosťou, životom, vôňami a farbami. Navôkol štebotali vtáky, no podaktoré hlasy zneli veru čudne – ak to teda vôbec spievali vtáky. Dievčatko sa radšej nad tým nezamýšľalo a postupovalo za malým oprencom.

„Je drobučký ako kolibrík,“ vravela si, „ale nie je to kolibrík, lieta ako si inak.“ Vnorili sa medzi stromy a začali zostupovať do údolia. Vône oťáželi, pripomínali arómu v skleníkoch s tropickými rastlinami. Čoskoro narazili na úzky chodníček. Z jednej strany ho lemovali malé kríčky s bielymi kvetmi a veľkým žltým piestikom uprostred. To tie tak rozvoniavali. Dievčatko cítilo zmätok v hlave a strašnú únavu. Celé telo malo v jednom ohni, ale zvedavosť a strach ho poháňali vpred. Chcelo čím prv prísť k domu babkiných sestier, i vtáčik ako keby ho súril, ale tie kvety mu nedali pokoj. Boli zvláštne, podobné nikdy nevidelo. Naklonilo sa ku kríčku, že si ich lepšie obzrie. Zazdalo sa mu, že jeden kvietok sa naklonil. Malú ovanula sýta vôňa, hlava sa jej z ničoho nič zamotala, oči zahmlili a zdalo sa, že zamdlie. Vtáčik vystrašene zatrepotal krídelkami a preletel popri nej tak blízko, že jej skoro vrazil do čela. Rýchlo sa spamätala, a keď sa jej podarilo zaostriť zrak, všimla si, že kvietok sa na ňu pozerá. Ustrnula. Zrazu kvietok žmurkol a oblizol sa. Dievčinka sa od ľaku rozbehla a zastala až na okraji lesa. Rozprestrela sa pred ňou údolie orámované hustými lesmi, zaliata svetlom podvečerného slnka. Dole pod sebou konečne zbadala cestu a v diaľke sa črtala nejaká stavba. Dovidela len na strmú strechu a komíny medzi stromami, no srdiečko jej podskočilo od vzrušenia.

***

Zaklopala a zľahka položila ruku na kľučku. Dvere sa vzápätí roztvorili dokorán, až vyľakane podskočila. Ocitla sa, ako očakávala, vo veľkej hale, ale táto bola ešte o čosi väčšia ako tá doma. Kozub, čo tu trónil, bol obrovský, i päťkrát väčší ako babkin, a bol celý ovešaný kuchynským náčiním. Pri schodoch na ďalšom podlaží sa objavila postava. Bola to vysoká bledá žena v dlhých bielych šatách. Oči sa im stretli a dievčinka v pohľade ženy cítila chlad a nemilé prekvapenie. Tvár neznámej sa zrazu pretiahla a prudko zväčšila. Dievčatko zdúpnelo. Žena sa z výšky asi šiestich metrov v zlomku sekundy ocitla priamo pred ňou. Chytila ju za bradu a jej oči sa do nej opäť zapichli, tentoraz už z bezprostrednej blízkosti. Bolo to nepríjemné a inému by sa podlomili kolená, ale Dievčatko ten pohľad poznalo: bol to uprený, tvrdý pohľad, pre-

nikajúci hlboko do duše, ktorý azda odhalil každú, aj tú najtajnejšiu myšlienku. Bol to babkin pohľad. Portrét tejto panej mohol pokojne visieť medzi babkinými portrétmi z čias, keď bola mladá... *a táto je mladá...* užaslo Dievčatko.

Zrazu sa zozadu ozval radostný výkrik. Z najbližších dverí vyletela tmavovlasá žena a v behu si oprašovala ruky od múky. Jej rozžiarená tvár hned' vliala do Dievčatka nádej. Bála sa, ako ju tu privítajú. Ale kde je Seelia a Nanet?

Toto predsa nemôžu byť ony, veď' pratety majú byť oveľa staršie ako babka. Toto sú asi ich dcéry, alebo skôr vnučky.

„Hľadám Nanet a Seeliu. Môžete ma k nim zaviesť?“

Žena sa na ňu natešene pozrela a usmiala sa: „Nanet?“ opýtala sa. „Seelia?“ Dievčatko prikývlo. Tmavovláska ukázala na blondínu a riekla: „Nanet,“ potom ukázala na seba: „Seelia.“ Dievčatko na ňu zarazene hľadelo, nuž ho žena vzala za ruku a viedla za sebou krížom cez halu do ďalšej miestnosti.

V babkinom dome toto bola obývacia izba, ale ony tu očividne mali jedáleň. Zastali pred obrazom, čo visel nad veľkým jedálenským stolom. Boli na ňom namaľované dve dámy a dieťa. Plavovlasá žena s chladným úsmevom sa opierala o kreslo, v ktorom sedela druhá, tmavovlasá, a držala za ruku malé dievčatko. To, aspoň tak sa to nášmu Dievčatku zdalo, sa z obrazu trochu otrávene mračilo. Tmavovláska podišla k maľbe. Najprv ukázala na plavovlasú krásavicu a potom na blondínu, čo ich sprevádzala, a povedala: „Nanet.“ Potom ukázala na tmavovlásku na obraze a na seba a s úsmevom riekla: „Seelia.“ A nakoniec ukázala na dievčatko na obraze: „Attanai.“

Malej však už aj tak bolo všetko jasné. Bol to veľmi dobre namaľovaný obraz a ona postavy hned' spoznala. Bola zahanbená, lebo si spomenula na babkin uškrň, keď sa jej vypytovala na dve starenky. Seelia a Nanet stáli pri nej s očakávaním a tentoraz sa na ňu usmievali obe. Seelia milo a Nanet pobavene. Dievčatko sa zamračilo – asi im pripadá poriadne hlúpe. No čo už, hlavne, že ich našlo. Aspoň im môže odovzdať odkaz a presne, ako ho to babka naučila, začalo odriekať správu v tej cudzej, neznámej reči. Keď skončilo, obe ženy naň strnulo hodnú chvíľu ticho civeli.

„Dúfam, že som nič nepoplietla,“ zháčila sa malá, „alebo som povedala niečo zle?!“

Chcela im pre istotu odkaz povedať ešte raz, ale zrazu si naň nevedela spomenúť. Každúcke slovo jej vyšumelo z hlavy a nevedela by to zopakovať ani za nič na svete. Uvedomila si, že to bolo nejaké kúzlo, a ani trochu sa jej to nepáčilo. Rozhodne si tu bude musieť dávať pozor a zabrániť tomu, aby na nej kadečo skúšali.

Ktovie, čo im to babka odkázala... Nanet sa vrátila až po dobrej štvrt' hodine s pohárom pariaceho sa čaju. Naznačili malej, aby sa napila. Poslúchla. Po strastiplnom dlhom pochode od pobrežných skál už bola náramne smädná. Lenže v pohári ako keby vôbec nebol čaj, len studený dym a para. Vdychovala,

v hlave sa jej rozjasňovalo a postupne vnímala Seeliine slová: „Vitaj, moja milá, vitaj! Ani som nedúfala, že ťa niekedy uvidím. Pod', nech ťa ešte raz objímam...“

Dievčatko bolo ohromené. Kúzelný nápoj! Nuž, ako sa zdá, niektoré kúzla môžu byť užitočné! Ale aj tak chce v budúcnosti vždy vedieť, čo jej ponúkajú!

„Už mi rozumiete?“ opýtala sa opatrne.

„Pravdaže,“ odvetila s úsmevom Seelia a tuho ju k sebe pritisla.

„Ja som...“ chcelo sa predstaviť Dievčatko, ale obe ženy mu naraz skočili do reči.

„Vieme, kto si a ako sa voláš, ale nebudeme to tu hovoriť a ani ty to nesmíš nikomu prezradiť.“

„Ako to myslíte?“

„Vieš, podľa toho, čo nám spomínala vo svojom odkaze Attanai,“ vysvetľovala Seelia, „musíš sa tu u nás nejaký čas skrývať. Nikto nesmíš prísť na to, kto si, a najmä, odkiaľ si. Tvoje meno je s tebou pevne spojené a prezradza o tebe, o tvojom predchádzajúcom živote a pôvode veľmi veľa. Ver mi, niektoré bytosti majú neuveriteľnú schopnosť i z takej nepatrnej informácie, ako je meno, vypátrať o tebe takmer všetko. Alebo aspoň dost' na to, aby ťa to ohrozilo, a Sabatas Hissatam má donášačov vo svojich službách veľa. Hovorila ti Attanai o Hlavnej čarodejnici?“

Dievčatko prikývlo. Akosi si nemohlo zvyknúť na to, že babku volali Attanai, ale ony ju vlastne inak nepoznali.

„Tak ako sa tu budem volať?“

„Nemôžeš sa volať nijako,“ povedala tvrdo Nanet, „pre všetkých budeš jednoducho Dievča.“

„Alebo Dievčatko,“ doložila Seelia, „viem, je to ťažké pochopiť, ale keby sme ti dali nejaké meno, bolo by to nakoniec také isté, ako keby sme používali tvoje pravé meno. Dávaj si pozor aj na to, aby ťa nezačali prezývať. Každé meno a každá prezývka ťa rýchlo prezradí. Prezývky môžu byť dokonca ešte nebezpečnejšie, lebo sú osobnejšie.“

***

„Pod, táto izba patrila At..., teda tvojej babke. Predpokladám, že by si v nej asi chcela stráviť prvú noc.“ Nanet otvorila dvere a Dievčatko videlo, že tam, kde babka mala pracovňu, je naozajstná detská izba pre malé dievčatko, s postieľkou a hračkami na policiach.

„Popozeraš si to tu, môžeš otvoriť aj skrine a zásuvky a pohrať sa s bá-bikami, rob, čo sa ti len zachce,“ nabádala ju Seelia. „Odkedy Attanai odišla, takmer s ničím sme tu nehýbali.“

„Keď sa vrátim domov, poviem jej to. Určite bude rada,“ šeplo zúbože-né dieťa a sadlo si na kraj postele.

„Drahá, si už poriadne unavená, nebudeme ťa zdržiavať, radšej sa prezleč do košielky a šup do postele,“ riekla nežne Seelia. Nanet sa na ňu ako-si smutne pousmiala a podišla k oknu.

Keď malá konečne ležala v perinách, obe ženy jej zaželali dobrú noc, zhasli lampu a odišli. Dievčinka osamela. Hoci bola neveriteľne ukonaná, vôbec nemohla zaspáť. Zrazu na ňu všetko doľahlo. Uvedomila si, čo sa udialo, a kam sa to vlastne dostala. Hučalo jej v sluchách, ako keby mala namiesto krvi burácajúci vodopád. Došlo jej, že ani babku, ani Lauru, ani Nanuku, ba ani len mestečko, školu a svojich priateľov tak skoro neuvidí. Pochytil ju taký hrozný smútok, až sa začala báť... a hoci sa veľmi snažila nepoddať sa mu, nakoniec sa neudržala a rozplakala sa. Pred dverami sa zatiaľ Seelia a Nanet dohadovali, či ju ísť utíšiť. Nanet bola proti. „Zdá sa mi, že si sa rozhodla, že budeš to dieťa hneď od začiatku preháňať, však?“ vyčítala sestre Seelia. Bolo jej Attanainej vnučky ľúto. Nepočúvala Nanet, ktorá vykladala, že spartánska výchova je pre Dievčatko najvhodnejšia, lebo si rýchlejšie zvykne na tvrdosť okolitého sveta, a šla ju utíšiť. Vstúpila opatrne do izby, chvíľu tam stála a nevedela, čo robiť.

„Chcela by som ťa objasniť, ale neviem, či smiem?“ privravela sa vlúdne malej. Dievčatko prikývlo. Seelia si ju jemne k sebe privinula a ona si zhlboka vzdychla:

„Nanet je ako babka, asi si s ňou nikdy nebudem rozumieť.“

„Och, začula si jej výchovné názory? Nesmieš ju brať vážne, nemali sme tu dieťa už celé veku. A čo sa týka Attanai, máš pravdu,“ zasmiala sa Seelia, „boli si naozaj podobné, ale ani jedna nie je zlá. Nanet je len veľmi tvrdohlavá, no určite si ju oblúbiš. Bývam s ňou už stovky rokov...“

Čítame, pracujeme s textom

1. Ku ktorému známemu literárnemu žánru by ste zaradili úryvok? Zdôvodnite svoj výber, použite citáty z úryvku ako argument.
2. Sformulujte hlavnú myšlienku textu podľa toho, ako ste ho pochopili.
3. Kto je hlavnou postavou literárnej ukážky, ktoré sú vedľajšie postavy? Vyhľadajte časť textu, v ktorej zhodnotíte konanie hlavných postáv na základe dialógov. Aká je vaša predstava o napredovaní deja a konania postáv? Vytvorte dialógy, v ktorých by prehovory jednotlivých postáv vyhovovali vášmu pohľadu.
4. Čo z príbehu Dievčatka môže existovať v reálnom svete, čo patrí do sveta fantázie?
5. Voľne porozprávajte, prečo hlavná hrdinka môže mať len meno Dievčatko.
6. Dokončite výpoveď: „*Bývam s ňou už stovky rokov...*“
7. Čo si predstavujete pod slovným spojením *spartánska výchova*?

Pátrame, riešime úlohy

1. Nájdite prostriedky, ktorými autori realizujú svoj umelecký cieľ. Povedzte, bude sa hlavná hrdinka – dievčatko – ako literárna postava meniť? Na základe čoho ste dospeli k svojmu názoru? Ktoré postavy zostanú, podľa vás, nezmenené a prečo?
2. V ktorých miestach úryvku nachádzate nevšedný sled udalostí? V čom je pre vás príbeh nezvyčajný? Čo je v príbehu dievčatka zaujímavé – pozoruhodný príbeh, výnimočnosť hrdinov, osobitosť prostredia a doby? Svoje odpovede dokumentujte prečítaním príslušnej časti ukážky.
3. Hľadajte v texte časti, ktoré sú vzrušujúce, napínavé a povedzte, ako, akými prostriedkami autori dosahujú napätie deja.
4. Myslíte si, že je dej dostatočne dynamický, alebo je rozvláchny? Čo spôsobuje napätie – dej, prostredie, hlavné postavy?
5. Zmenilo by sa napätie príbehu, keby sa zmenilo prostredie, v ktorom sa dej odohráva? Dokazujte svoj názor tak, že vytvoríte krátke rozprávanie, v ktorom sa hlavná postava ocitne na inom mieste.

Tvoríme

Vyberte si ľubovoľnú časť príbehu a ilustrujte ho.

RICK RIORDAN

PERCY JACKSON – ZLODEJ BLESKU

Bohovia z Olympu žijú aj v 21. storočí. Môžu sa zamilovať do smrteľníkov a mať s nimi deti, ktoré sa môžu stať veľkými hrdinami. Väčšinou ich však stretne hrozný osud v rukách netvorov. Len niektorí z nich sa dozvedia o svojom božskom pôvode. Tieto deti umiestnia na ostrove, kde ich pripravujú na ďalší osud.

Majstrovský blesk – silná zbraň najvyššieho boha Dia – bol ukradnutý a môže to mať osudné následky pre ľudstvo. Čo s tým má spoločné dvanásťročný chlapec Percy Jackson, v ktorého okolí odrazu začínajú ožívať krvilačné bytosti zo starých gréckych báji a povestí, hrozí mu vyhodenie zo školy a kopa ďalších problémov? Podarí sa mu spolu s priateľmi nájsť ukradnutý blesk? Zistí skutočnú pravdu o svojom otcovi?

Na druhý deň ráno ma Cheiron presťahoval do ubytovne číslo tri. Nemusel som sa o ňu s nikým deliť. Mal som plno miesta na všetky svoje veci: na Minotaurov roh, náhradné oblečenie aj na toaletné potreby. Pri večeri som mohol sedieť pri vlastnom stole, vyberať si všetky aktivity, vyhlasovať si večierku, kedy sa mi zachcelo, a nepočúvať nikoho iného.

A cítil som sa mizerne. Zistil som, že niekto v tábore ma nenávidí, lebo raz večer som pri návrate do ubytovne našiel na prahu noviny smrteľníkov, New York Times Daily News, otvorené na stránke správ z mesta. Trvalo mi takmer hodinu, než som ten článok prečítal, pretože od zlosti sa mi písmená rozmazávali pred očami.

Chlapec s matkou po čudesnej havárii stále nezvestní

Eillen Smythová

Sally Jacksonová a jej syn Percy zostávajú aj týždeň po záhadnom zmiznutí nezvestní. Minulú sobotu sa na ceste na sever Long Islandu našlo obhorené vozidlo Camaro '78 s roztrhnutou strechou a rozbitou prednou nápravou. Auto sa prevracalo a šmýkalo po svahu niekoľko sto stôp a potom vybuchlo.

Matka so synom trávili víkend v Montauku, odkiaľ za nevyjasnených okolností náhle odišli. V aute a v okolí vraku sa našlo malé množstvo krvi, ale nijaké ďalšie stopy po nezvestných Jacksonovcoch. Obyvatelia oblastí v okolí cesty vypovedali, že v čase tragédie nespozorovali nič nezvyčajné.

Manžel pani Jacksonovej Gabe Ugliano tvrdí, že jeho nevlastný syn Percy Jackson je problémové dieťa, ktoré vylúčili z viacerých internátnych škôl, a už v minulosti mal násilnícke sklony.

Polícia sa nevyjadrila, či Percyho podozrieva z matkinho zmiznutia, ale zločin nevyklučuje. Prinášame fotografiu Sally Jacksonovej a Percyho z nedávnej minulosti. Polícia vyzýva všetkých, ktorí môžu poskytnúť nejaké informácie o prípade, aby zatelefonovali na uvedenú linku prevencie zločinnosti.

Telefónne číslo niekto zakrúžkoval čiernou fixkou. Noviny som pokrčil a zahodil a zvalil som sa na posteľ uprostred mojej prázdnej ubytovne. „Večierka,“ nešťastne som oznámil sám sebe.

***

Začul som klapot pri dverách a dupnutie kopyta na prah.

„Ďalej.“

Dovnútra vklusal ustarostený Grover. „Chce s tebou hovoriť pán D.“

„Prečo?“

„Chce skončiť... no, radšej ho nechám, nech ti to povie sám.“

Nervózne som sa obliekol a šiel za ním v presvedčení, že som sa dostal do poriadneho maléru.

Predvolanie do hlavnej budovy som podvedome očakával už dlhšie. Keď ma teraz vyhlásili za syna Poseidona, jedného z bohov Veľkej trojky, ktorá nikdy nemala mať deti, myslel som si, že prísť na svet je zločin. Ostatní bohovia už zrejme vymysleli najlepší spôsob, ako ma potrestať za moju existenciu, a pán D. sa asi chystal oznámiť mi ich verdikt.

Obloha nad longislandským prielivom vyzerala ako atramentová polievka tesne pred zovretím. Bližila sa k nám hmlistá dažďová opona. Spýtal som sa Grovera, či nepotrebujeme dáždňik.

„Nie,“ odvetil. „Tu nikdy neprší, ak nechceme.“

Ukázal som na búrku: „A čo je teda toto?“

Stiesnene sa pozrel na oblohu. „Minie nás to. Zlé počasie nás vždy minie.“

Uvedomil som si, že má pravdu. Za ten týždeň, čo som tu bol, sa nikdy ani len nezamračilo.

***

Cheiron sa na mňa usmial, ale vyzeral unavene a nervózne. „Sadni si, Percy. A aj ty, Grover.“

Poslúchli sme ho.

Cheiron položil na stôl svoje karty, víťaznú kombináciu, ktorú nestihol použiť.

„Povedz mi, Percy,“ začal, „čo si myslíš o tom podsvetnom psovi?“

Striasol som sa už len pri tých slovách. Cheiron asi túžil odo mňa počuť niečo ako: „To bola malina, podsvetné psy si pravidelne dávam na raňajky.“ No nechcelo sa mi klamať.

„Vydesil ma,“ priznal som. „Keby ste ho neboli zasiahli, bolo by po mne.“

„Než sa dostaneš na koniec, Percy, stretneš sa ešte s horšími vecami, s oveľa horšími.“

„Na koniec čoho?“

„Svojej výpravy, pochopiteľne. Prijímaš ju?“

Pozrel som sa na Grovera, ktorý si nervózne mädlil ruky.

„Hm, pane,“ poznamenal som, „ešte ste mi nepovedali, o čo ide.“

Cheiron sa zašklábil. „No, podrobnosti sú na tom to najhoršie.“ Cez údolie k nám doľahlo dunenie hromu. Búrkové mraky dosiahli okraj pobrežia. Všade, kam som dovidel, obloha a more sa zlievali dohromady. „Poseidon a Zeus,“ nadhodil som, „bojujú o niečo cenné... o niečo ukradnuté, však?“

Cheiron a Grover si vymenili prekvapené pohľady. Cheiron sa v kresle vztýčil.

„Ako to vieš?“ Cítil som, že celý horím. Ľutoval som, že som vôbec otvoril ústa. „Od Vianoc je čudné počasie, akoby more a obloha súperili. Okrem toho som hovoril s Annabeth a tá vraj začula niečo o krádeži. A... mal som aj zvláštne sny.“

„Ja som to vedel,“ vzdychol Grover. „Ticho, satyr,“ okríkol ho Cheiron.

„No na tú výpravu,“ Groverovi zažiarili oči od vzrušenia, „ho musíte poslať.“

„To môže len orákulum!“ Cheiron si prehrabol ježatú briadku.

„No, máš pravdu, Percy. Tvoj otec a Zeus vedú najhorší spor za celé stáročia. Hádajú sa o niečo cenné, čo bolo ukradnuté. Aby som sa vyjadril presnejšie: o blesk.“

Nervózne som sa zachechtal. „O čo?“

„Neber to na ľahkú váhu,“ varoval ma Cheiron. „Nehovorím o nejakej krivuli omotanej alobalom z ochotníckej divadelnej hry. Hovorím o polmetrovom valci z prvotriedneho nebeského bronzu s výbušninami božskej intenzity na oboch koncoch.“

„Ach tak.“

„Diov majstrovský blesk,“ rozohnene pokračoval Cheiron, „symbol jeho sily, od ktorého sa odvodzujú všetky ostatné blesky. Prvá zbraň vyrobená Kyklopmi na vojnu proti Titanom, blesk, čo odrezal vrchol Etny a zrazil Krona z trónu. Majstrovský blesk, v ktorom sa skrýva toľko sily, že vodíkové bomby smrteľníkov popri ňom vyzerajú ako petardy.“

„A ten zmizol?“

„Nieкто ho ukradol.“

„Vie sa kto?“

„Áno,“ napínal ma Cheiron, „ty.“
Vyvalil som naňho oči.

„Aspoň Zeus si to myslí,“ zdvihol Cheiron ruku na svoju obranu.

„Na poslednej porade bohov počas zimného slnovratu sa Zeus a Poseidon pohádali. Ako zvyčajne išlo o malichernosti typu „Matka Reia mala vždy radšej teba!“ „Katastrofy vo vzduchu sú efektnejšie ako katastrofy na mori... a tak ďalej. Zrazu si však Zeus uvedomil, že mu chýba jeho majstrovský blesk. Nieкто mu ho vzal z trónnej siene rovno spod nosa.“

Okamžite obvinil Poseidona, lenže, vieš, boh nemôže priamo ukoristiť symbol moci iného boha – to zakazuje najstarší z božských zákonov. A Zeus je presvedčený, že tvoj otec prinútil nejakého ľudského hrdinu, aby ho vzal.“

„No ja nie som...“

***

„No ja som len dieťa!“

„Percy,“ zamiešal sa medzi nás Grover, „keby si bol Zeus a myslel si si, že brat plánuje, ako ťa zvrhnúť, a potom by ten brat zrazu priznal, že porušil posvätnú prísahu uzatvorenú po druhej svetovej vojne a splodil nového smrteľného hrdinu, ktorý by sa dal nasadiť ako zbraň proti tebe... neprevetralo by ti to tógu?“

„No ja som nič nespravil. Poseidon – môj otec v skutočnosti nedal ten majstrovský blesk ukradnúť mne.“

Cheiron vzdychol.

„Väčšina uvážlivých pozorovateľov by sa zhodla, že krádež nie je Poseidonov štýl. Boh mora je však príliš hrdý na to, aby sa pokúšal Dia o tom presvedčiť. Zeus žiada, aby Poseidon vrátil ten blesk do letného slnovratu. To je dvadsiateho prvého júna, o desať dní. Poseidon chce dovedy ospravedlnenie za to, že ho označili za zlodēja. Dúfal som, že zvíťazí diplomacia, že Héra, Demetra alebo Hestia privedú bratov k rozumu. Lenže tvoj príchod Dia rozzúrnil. Teraz už ani jeden z bohov neustúpi. Ak nieкто nezasiahne a do letného slnovratu sa majstrovský blesk nevráti Diovi, vypukne vojna. A vieš, ako by vyzerala taká poriadna vojna, Percy?“

„Strašne?“ zatípoval som si. „Predstav si svet v chaose. Príroda v boji sama so sebou, olympskí bohovia nútení voliť medzi Diom a Poseidonom. Ničenie, masaker, milióny mŕtvych. Západná civilizácia by sa zmenila na také obrovské bojisko, že trójska vojna by v porovnaní s ním vyzerala ako neškodná šarvátko.“

„Strašné,“ zopakoval som.

„A ty, Percy, by si pocítil Diov hnev ako prvý.“

Začalo pršať. Volejbalisti prestali hrať a ohromene civeli na oblohu. Práve ja som zaviniľ búrku na Vrchu polokrvných. Zeus spolu so mnou trestá celý tábor. Naštval som sa.

„Takže ja mám nájsť ten hlúpy blesk,“ povedal som. „A vrátiť ho Diovi.“

„Vari by to nebol najlepší dar na uzmiernenie,“ pokračoval Cheiron, „pri viest' Poseidonovho syna k tomu, aby vrátil Diov majetok?“

„No ak Poseidon tú vec nemá, kde môže byť?“

„Myslím, že to viem.“

Cheiron ešte viac zosmutnel.

„Časť veštby, ktorú som si pred rokmi vypočul... no, niektoré výroky mi teraz dávajú zmysel. Než ti však budem môcť prezradiť viac, musíš oficiálne prijať výpravu. Musíš požiadať o radu orákulum.“

„Prečo mi nemôžete najskôr povedať, kde sa nachádza ten blesk?“

„Pretože, ak by som to spravil, možno by si sa bál výzvu prijať.“ Pregelgol som.

„To je dobrý dôvod.“

„Takže súhlasíš?“

Pozrel som sa na Grovera, ktorý povzbudivo kývol hlavou. Jemu sa ľahko pritakáva, keď ho nechce zabiť sám Zeus.

„Dobre,“ súhlasil som. „Je to lepšie, ako dať sa premeniť na delfína.“

„Potom je načase, aby si sa poradil s orákulum,“ oznámil mi Cheiron.

„Chod' hore, do podkrovia, Percy. Ak sa vrátiš, porozprávame sa znovu. Ak do vtedy neprídeš o rozum.“

Preložila Jana Veselá

¹ veštiareň

Čítame, pracujeme s textom

1. Vypíšte z textu mená všetkých postáv. Rozdeľte ich do dvoch skupín. V jednej budú mená, s ktorými sa stretávate bežne, napr. vo filmoch, súčasnej literatúre a podobne. Do druhej skupiny napíšte mená, ktoré poznáte z gréckej mytológie alebo ich nepoznate vôbec. Rozdeľte si úlohy a vyhľadajte v niektorom informačnom zdroji poučenie o nositeľoch týchto mien.

2. Dajte do súvislosti správu z novin s tým, čo ste sa dozvedeli v úvode ukážky. Súhlasíte s predpokladom novinárov, že Percy je zločinec?

3. Postupne vypisujte alebo iným spôsobom si zaznamenávajúte vety, ktoré môžu byť pre vás kľúčom k odhaleniu tajomného zmiznutia Percyho.

4. Prečo Zeus podozrieva práve Percyho z krádeže božskej zbrane?

5. Ktoré postavy najviac ovplyvňujú dej, a pritom nie sú jeho priamymi účast-

níkmi? Zaznačte si graficky vzťahy bohov a Percyho, na ich základe potom zostavte osnovu vášho rozprávania.

Pátrame, riešime úlohy

1. Kto je rozprávačom príbehu? Rozdeľte úryvok na základe vnútornej kompozície, sledujte, ako sa stupňuje napätie, kedy sa výrazne objavuje motív nebezpečenstva. Analyzujte text zo stránky lexikálnej, štylistickej a na základe týchto (aj ďalších) znakov povedzte, k akej literatúre zaradíte ukážku.

2. Čítajte pozorne a všimajte si, ako autor narába s historickými obdobiami a faktmi.

3. Zamyslite sa nad tým, pokiaľ môže ísť v príbehu o realitu, pokiaľ o fikciu autora. Ako vnímate spojenie mytológie s dnešnou modernou dobou? Zdôvodnite svoj názor, jeho podporu hľadajte priamo v literárnej ukážke.

4. Objasnite, čo znamená slovo tóga. Potom vysvetlite výrok: „...neprevetrálo by ti to tógu?“. Ktorým zo známych frazeologických jednotiek by ste ho mohli nahradit'?

5. Porovnajte príbeh Percyho s príbehmi postáv z poviedok, ktoré ste čítali v predchádzajúcej časti. Zamerajte sa na dej a prostredie, základné kompozičné členenie, úlohu dialógu, rozsah opisných častí a snažte sa vyvodit' závery.

Tvoríme

Vyberte si časť literárnej ukážky a pretransformujte ju na iný literárny žáner, napríklad báj, rozprávku.

Zistili ste,

* že v literárnom diele téma, dej, prostredie a hlavné postavy sú výlučne fikciou autora.

* že autor na splnenie etického posolania dejinné udalosti a historické fakty podriaďuje svojmu zámeru.

* že literárne ukážky *Dievčatko z Krajiny Drakov*, *Percy Jackson – Zlodej blesku* sa odlišujú od inej dobrodružnej literatúry fantastickými dejmi, udalosťami, prostredím, v ktorom sa dej odohráva.

Budeme si pamätať

Fantasy literatúra je druh literatúry populárny predovšetkým u mládeže a detí. Za otca fantasy sa považuje J. R. R. Tolkien, ktorý v roku 1937 svojou knihou *Hobit* vytvoril nový žáner populárnej literatúry – fantasy literatúru.

Detektívka

THOMAS BREZINA

HĽADAČI POKLADOV – SEDEM ODKAZOV LÚPEŽNÝCH RYTIEROV

Pred stovkami rokov prepadol boháčov krajiny strach, keď sa dozvedeli o lúpežných výpravách tajomného rytiera. Gróf von Hakstein podnikne všetko na jeho dolapenie, avšak márne! O pár desaťročí neskôr sa podarí pomocou záhadného meča lúpežného rytiera odhaliť jeho tajomstvo. Hľadači pokladov, trojičky, začínajú pátrať po jeho stratenej koristi.

Rytier v plnej zbroji s hlasným revom cválal oproti druhému rytierovi. Kôň mal pestro vyzdobenú prikrývku a ohlávku z povievajúcich pier.

Rytier mieril kopijou na súpera, ktorý nereval o nič slabšie a nemilosrdne kopal svojho koňa do slabín.

„Trýzniteľ zvierat,“ rozčuľovala sa ChaCha.

Floppi si labužnícky pochutnával na zemiakových lupienkoch a s rozšírenými očami sledoval turnaj.

„Prečo trýzniteľ?“ Nemá predsa bič, ani nič podobné.

ChaCha ukázala na jazdcove čierne čižmy. „Kôň má mäkké a citlivé slabiny. Zaraz pochopí, čo chce od neho jazdec. Na to stačí len jemne stisnúť.“

„Aha!“

Jej brat Floppi obdivoval skôr boj, než jazdecké umenie.

Rytierov delilo od seba už iba pár metrov. Lúka sa triasla pod dupotom kopýt. Nad obecenstvom sa vznášalo napäté ticho.

Jeden z rytierov sa šikovne uhol nabok. Súperova kopija ho nezasiahla, ale ani jemu sa nepodarilo vyhodit' druhého zo sedla. Stačila chvíľka nepozornosti, rytier míňal druhého koňa príliš tesne a nevšimol si zaťatú päsť, čo sa k nemu približovala. Úder ho vychýlil z rovnováhy a zvalil sa nabok. Keď sa rytier rozplesol na zemi, brnenie zarinčalo ako plech pri zrážke dvoch áut.

Jeho kôň sa sám hnal ďalej. Súper zastavil koňa a zoskočil. A už sa týčil nad rytierom a mieril kopijou na jeho nechránené hrdlo.

Tá časť obecenstva, ktorá mu držala palce, zajasala. Zaburácal potlesk, do ktorého sa však miesili aj hanlivé výkriky prívržencov druhého rytiera.

PC, ktorý sa pretisol dopredu, aby lepšie videl, sa vrátil k súrodencom.

„Bol to podraz,“ pohoršoval sa. On jediný z trojičiek držal s porazeným.

Floppi a ChaCha sa škodoradostne uškrnuli. „Šikovná lešť. Pravidlo znelo: kto padne na zem, prehrá. Nezáleží na tom, ako ho ten druhý vyhodí zo sedla.“

„ChaCha, Peter-Christian, Floppi!“ Pán Lopega sa predieral pomedzi dav k svojim deťom.

„No končene, už som vás všade hľadal.“

Floppi sa začudovane pozrel na hodinky.

„Mali sme byť o jednej vo veľkom reprezentačnom stane, tak si sa s nami dohodovoril,“ bránil seba a svojich súrodencov.

„To je v poriadku, nič vám nevyčítam,“ zasmial sa otec a láskavo ho pohladkal po hlave. „Ale práve mi doručili balík, ktorý je vlastne pre vás.“ Videl, ako všetkým trom zasvietili oči a skúmavo si ich premeral. „Vy teda viete, čo vám posielal strýko Silvester?“

„Pravdaže vieme, samozrejme,“ načahoval sa PC za podlhovastým balíkom, ktorý niesol otec pod pazuchou.

„To vás zase vysielal hľadať nejaké poklady?“ spýtal sa pán Lopega ako na policajnom výsluchu.

Trojičky nechceli klamať, a preto na jeho otázku jednoducho neodpovedali. ChaCha sa usmiala na otca a vyhlásila: „Keďže sme tu na rytierskych hrách, tak nám sľúbil meč.“

Floppi sestre horlivo prisvieďčal. „Tak je, na hranie.“

Pán Lopega sa zhlboka nadýchol a potom si povzdychol. „Akoby ste sa vy traja hrali na rytierov! Neverím vám ani slovo. Ale našťastie som končene našiel domáceho učiteľa, ten si s vami poradí. Aspoň budem mať menej starostí.“

Trojičky sa sklamané poobzerali. Dúfali, že tie dva týždne, čo mal ich otec vystupovať na hrade Hakstein, sa prešmyknú bez učiteľa a vychovávateľa.

„Všetci majú prázdniny, a my prečo nie?“ reptal Floppi.

„Pretože ste tohto roku mali prázdnin viac ako dosť a konečne sa musíte aj niečo naučiť,“ vysvetľoval otec. Strčil Floppimu do rúk balík a povedal: „Náš dohovor platí, o jednej vo veľkom stane. Musím sa tam vrátiť a dozrieť, ako stavajú javisko.“

Roy-Eric Lopega patrila medzi najslávnejších mágov na svete. Jeho predstavenia, na ktorých uvádzal predovšetkým vlastné čísla, boli veľmi populárne a vždy vypredané. Keďže veľký Lopega vystupoval po celom svete, musel veľa cestovať a jeho trojičky chodili vždy s ním.

Matka zomrela deťom pred šiestimi rokmi. PC, ChaCha a Floppi o tom neradi hovorili, lebo to ešte stále veľmi bolelo. Pán Lopega sa odvtedy veľmi usiloval byť svojim deťom nielen dobrým otcom, ale podľa možnosti zastúpiť aj matku.

Keďže bol stále na turné, nemohli navštevovať normálnu školu, a preto vždy zamestnával domácich učiteľov.

„Kde s tým pôjdeme?“ Floppi zamával balíkom.

„Niekde, kde je tichšie!“ povedala ChaCha.

PC dostal nápad a kývol na súrodencov, aby ho nasledovali.

Ako sa predierali pomedzi dav, PC sa obzrel na ďalších dvoch a spýtal sa: „Vy ste rozumeli tomu príbehu o Tmavomodrom rytierovi a Walterovi?“

Floppi energicky prikývol, lebo nechcel, aby ho považovali za hlúpeho.

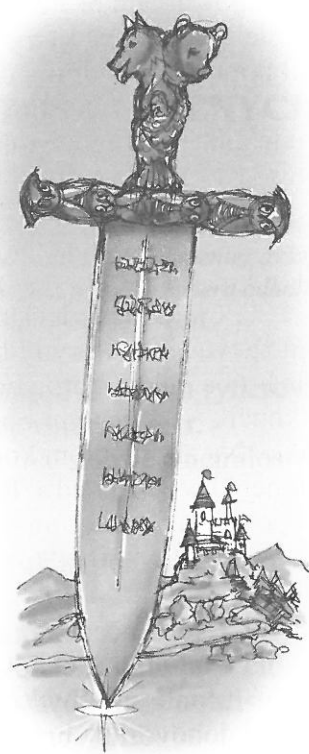
„Ako to, že Tmavomodrý rytier prišiel k Walterovi ako mních a doniesol mu meč? A čo znamená to: odpúšťam ti?“ nedal pokoj PC.

Floppi vystrúhal bezradnú tvár.

„Asi to súvisí s tým, že Walter vtedy narafičil Tmavomodrému rytierovi pascu.“

„To by mu odpúšťal na smrteľnej posteli?“ PC pochybovačne krútil hlavou.

Na kraji stanového mestečka rástla skupina stromov s vysokým posedom pre poľovníkov. PC tam zamieril. Hore ich určite nik nevyruší a konečne môžu balík otvoriť. Vyliezol hore po strmom rebríku a oprel sa o zábradlie. Výhľad na ruch pred hradom Hakstein bol veľkolepý.

Rytierske hry na Haksteine sa konali každé tri roky a trvali dva týždne. Vystupovali tam profesionálne skupiny, ktoré predvádzali bojové exhibície, no na niektoré turnaje sa mohol prihlásiť každý, kto mal chuť. Takýto zápas sa konal práve v tento druhý deň rytierskych hier.

PC už s napätím čakal na predstavenie svojho otca, ktorý ohlásil, že bude mať na programe úplne nové, premiérové čísla. Celé vystúpenie sa malo niesť v rytierskom štýle a veľký Lopega v brnení mal na koni zmiznúť z javiska, aby sa o pár sekúnd zjavil na najvyššej hradnej veži.

ChaCha si sadla na drsnú podlahu vysokého posedu a vzala balík od Floppiho, ktorý ako posledný fučiac preliezol cez otvorené dverka.

ChaCha nedočkavo roztrhla papier. PC vreckovým nožom prerezal množstvo šnúr, ktorými bol omotaný obal. ChaCha sa triasli prsty, keď rozbalila hrubú látku, ktorou bol obalený meč. Široká čepeľ bola dokonale vyleštená a končila sa špicatým bodcom. Rukoväť v tvare T bola skutočne majstrovské dielo. Na zhrubnutom konci rozoznal PC z jednej strany oči a papuľu vlka, a z druhej hlavu medveďa. Rukoväť bola zdobená ornamentom, v ktorom ChaCha až po dôkladnom skúmaní rozoznala krúženie vtáka.

„Orlie krídlo,“ povedal Floppi.

Priečnu časť T tvorili sovy, usporiadané nad sebou, akoby stáli jedna na druhej.

„A toto musia byť ony!“ PC ukázal na rozťahnuté litery, z ktorých však trojičky nevedeli prečítať ani jednu. Boli vyryté do čepele meča a vyplnené tmavým leštidlom, aby ich bolo lepšie rozoznať.

„Jeden, dva, tri, štyri, päť, šesť, sedem!“ počítal Floppi a ukazoval prstom na sedem oddelených blokov.

„Ako nám avizoval strýko Silvester,“ povedala ChaCha šeptom, „sedem odkazov lúpežných rytierov.“

„...ktoré nás majú doviest’ ku skrýši pokladov, čo ukoristil Tmavomodrý rytier na svojich lúpežných ťaženiach,“ doplnil PC.

Zo skrkvaneho obalu na zemi sa ozvalo elektronické pípanie. ChaCha sa odtiahla, akoby to bola rozbuška časovanej bomby. Floppi, naopak, začal roztriasať papier a fólie. Na drevenej dlážke posedu drnčal lacný mobil. PC ho rýchlo schytil a stisol príjmové tlačidlo.

Strýko Silvester na druhom konci bez pozdravu spustil. „No konečne, čo ste robili s tým balíkom? Hrali ste s ním futbal? Už desaťkrát som sa vás pokúšal dovolať.“

ChaCha sa musela usmiať, keď si predstavila, ako sa asi tváril poštar, ktorý doručoval pípajúci balík.

„Príjemné popoludnie, milý strýčko Silvester,“ pozdravil ho PC nashvál rozvláčne.

„Už sa len nevystatuj; aký si – no, ako to vždy vravíte...?“

„Chceš povedať cool,“ pomohol mu PC s úškrnom.
„Deti, choďte ihneď k nejakému faxu, zavolajte mi odtiaľ a oznámte mi číslo.“

„Načo?“ bol zvedavý PC.

„Dal som už preložiť všetky odkazy na čepeli. Vtedajšia podoba nemčiny znela celkom inak, napríklad Hakstein bol Hakstin.“

„Prečo si preklady nepriložil?“ spýtal sa PC.

„Prosím ťa, pohni rozumom,“ požiadal ho prastrýko.

PC sa rozpačito usmial. Pochopil. Bolo už vôbec dosť riskantné poslať starobylý meč poštou. Ale pokiaľ by niekto nepoznal jeho tajomstvo, nemal by preňho veľkú cenu. Keby sa však preklad odkazov dostal do rúk nepravého človeka, mohol by ho ešte doviesť na stopu pokladu.

„Ozveme sa!“ sľúbil PC a položil. „Späť do hotela,“ zavelil.

ChaCha podľa pokynov strýka Silvestra čakala v preplnenej kancelárii pri faxe, kým z neho vyšli štyri vytlačené stránky. Potom bežala s nimi hore, kde už bratia netrpezlivo čakali.

Usalašili sa na širokej pohovke, nohy si vyložili na nízky stolík a začali čítať, čo znamenajú slová na čepeli meča, ktorý PC držal v náručí ako bábätko.

„Čo prosím?“ PC vystrúhal kyslú grimasu. „Čo majú znamenať tie nezmysly?“ Floppimu odľahlo, že bol z toho jeseň nielen on. ChaCha prečítala riadky ešte raz a ešte raz. Bezradne krútila hlavou.

Duše vyleteli a odtancovali pomedzi konáre.

Hej, zlodej vajec, kedy už vypukne ten lov.

Tá vždy spoľahlivá je, stále mokrá ostane.

Holé hlavy, múdre srdcia.

Ticho, ticho, zložiť prilbicu a na kolená.

***

„A tu máte, čo som vám sľúbil!“ Pán Neuling im podal kópiu starobylej mapy okolia. Budovy, ulice a hory boli láskyplne zakreslené v staromódnom štýle.

„Ak ma nepotrebujete, tak sa stretneť zase pod vežou,“ ospravedlnil sa pán Neuling a pustil sa dolu schodmi.

ChaCha sa pomaly prechádzala po balkóne a hľadala miesta, ktoré mali byť kľúčmi k odkazom. Obzerala sa a blúdila pohľadom po okolí.

„Máš niečo na písanie?“ opýtala sa Floppiho.

„Jasné!“ Podal jej pero a ChaCha zakreslila miesto, ktoré na mape nebolo.

„Šesť miest, ktoré nijako spolu nesúvisia,“ vravela si pre seba, „ako tie môžu viesť k pravej tvári Tmavomodrého rytiera a k jeho pokladu?“

„Možno by sme mali ísť zaradom od jedného k druhému a tak sa potom dostaneme k pokladu!“ navrhol PC.

ChaCha sa to nepozdávalo.

„Neviem prečo, ale ja si stále myslím, že tých šesť miest vybral preto, lebo... lebo... odtiaľto zhora čosi hovoria. Alebo na mape.“

„Tak ako... v tých 100-bodových tajničkách, čo sme v detstve mali tak radi,“ zvolal Floppi. „Viete, tie, kde sa museli body spájať podľa čísel a nakon vyšlo z toho nejaké zviera alebo postava.“

„Floppi, dneska ti to páli,“ chválila ho ChaCha. A trojičky sa zaraz pustili do toho.

„Rybník! Musíme hľadať rybník. Tam sú ryby,“ zvolal PC vzrušene. Jediný jasný obrazec, ktorý vznikol, keď spojili body, bola jednoduchá ryba s chvostovou plutvou.

„Mohlo by to byť aj grécke písmeno alfa,“ nadhodila ChaCha.

„Alfa? To sme už raz mali. Vtedy, keď sme hľadali Vikingovu prilbicu,“ spomenul si Floppi.

PC bol pevne presvedčený, že uvažuje správne. „Ryba pláva vo vode, a preto sa aj poklad musí nachádzať niekde vo vode.“

ChaCha a Floppi vyvrátili oči. „Braček zlatý, keby to bolo tak, môžeme sa ďalšieho hľadania pokladu vzdať. Nikto z nás troch nie je potápač a náhodou nemáme v kufri ani ponorku,“ povedala ChaCha.

PC sa zvolna oprel o zábradlie. „Výborne, len si frfli pekne ďalej! S nápatím čakám na vaše návrhy, kde máme hľadať.“

Aj sestra, aj brat rozpačito hľadeli do zeme. ChaCha v snahe prerušiť nepríjemné mlčanie, navrhla, aby sa znova spustili do podzemia.

„Ešte sme vôbec nehľadali červenú šnúрку,“ prišlo na um Floppimu.

„Tak to urobíme hneď teraz,“ rozhodol PC. „Podľa mojich odhadov by tajná chodba mala viesť do niektorej miestnosti na druhom alebo treťom poschodí. Musíme tam prehľadať všetky steny a pozrieť sa hlavne za skrine a pod stoličky. Cez dieru nebolo dobre vidieť, ale celkom určite boli nablízku ľudia.“

Aby to šlo rýchlejšie, rozdelili si miestnosti. ChaCha mala začať na druhom poschodí, chlapci mali preskúmať tretie poschodie.

Bolo pár minút pred šiestou a prehliadka hradu sa pre návštevníkov končila. Pod schodmi sa im postavil do cesty ochrankár a nechcel ich pustiť ďalej.

„Zajtra dovidenia,“ zahundral.

„Prosíme vás, my musíme čosi nájsť,“ vyletelo ChaCha z úst. PC ju výstražne drgol kolenom. Strážca si ich nedôverčivo premeral. „Čo také musíte nájsť?“

Namiesto odpovede sa PC spýtal: „Je tu ešte náš strýko Alfonz?“

„Alfonz? Strážca Alfonz?“ „Nie, vlásenkár Alfonz,“ zamrmlal PC.

„Nebud' bezočivý!“ okríkol ho muž, potom zatvoril dvere a zmizol.

O pár minút sa dvere znova otvorili a objavil sa v nich Alfonz. S lišiackym úsmevom povedal:

„Tu je váš „strýko“ Alfonz!“ Žartovne im pohrozil. „Vy švindleri. No čo je vo veci? Zase ďalšie hádanky?“

„Potrebovali by sme sa tu ešte trochu poobzerať. Stavím sa, že pán Neuling by nemal nič proti tomu.“

Preložila Marta Ličková

Čítame, pracujeme s textom

1. Povedzte, ku ktorému literárnemu žánru zaradíte ukážku, svoj výber zdôvodnite, argumentujte, použite citáciu z textu na potvrdenie pravdivosti svojich úvah.
2. Rozdeľte ukážku na dve časti. Prerozprávajte v krátkosti obsah prvej časti. Zamerajte sa na postavy a prostredie.
3. Vypíšte mená všetkých literárnych postáv, s ktorými ste sa stretli, zaznačte vzťahy medzi nimi. Ktoré postavy považujete za hlavné a prečo? Čo vás zaujalo na postavách?
4. Kto výdatne pomáha trojičkám pri pátraní? Viete odhadnúť, či ide o nezištnú pomoc, alebo táto postava má z nejakého dôvodu záujem na odhalení tajomstva.
5. Na čo sa zameriavajú trojičky v druhej časti ukážky? Čo najviac potrebujú deti pri pátraní?

Pátrame, riešime úlohy

1. Zaznamenávajú si jednotlivé indície, ktoré získavali deti pri svojom pátraní. Ako sa dopracovali k tvaru ryby a potrebe pátrať pri rybníku?
2. Všímajte si lexikálnu a štylistickú stránku jazyka, povedzte, čo je základom výstavby textu. Zdôvodnite, vysvetlite význam dialógu pre vytváranie dramatického napätia.

Zistili ste,

- * že na vytváranie dramatickej situácie autor využíva dialóg, ktorý posúva dej dopredu.
- * že na odhalenie tajomstva hlavný hrdina musí využívať logické postupy.

Western

KARL MAY

ŠLACHETNOSŤ OLD SHATTERHANDA

Nemecký spisovateľ Karl May ponúkol svojim rozprávaním o priateľstve bieleho muža Old Shatterhanda a náčelníka indiánskeho kmeňa Apačov Winnetoua mládeži na celom svete veľké dobrodružstvo. Jeho príbehy sú plné fantázie, pretože May si svoje dobrodružstvá vysníval.

Krajiny, o ktorých píše, nepoznal. Opieral sa o štúdium odborných kníh. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že svoje dielo postavil do služieb humanity, spravodlivosti a idey zbratania celého ľudstva.

Pôvodní obyvatelia Ameriky, Indiáni, boli postupne vytlačení zo svojho územia. Niektoré kmene sa nedokázali brániť, iné veľmi vytrvalo bojovali za svoju slobodu.

V bielych mužoch videli najväčších nepriateľov. O tom, že bieli aj červení môžu mať svoje ideály, zmysel pre spravodlivosť, svedčí aj priateľstvo „pokrvných bratov“ Winnetoua a Old Shatterhanda. O ich ceste k záchrane pokladu Indiánov hovorí román Poklad v Striebornom jazere.

Toho rána, keď sa v tábore Utahov konali preteky a súboje na život a na smrť, po brehu potoka, ktorý vytekal z jazierka, cválala skupina jazdcov. Bolo ich vyše štyridsať. Postupovali proti prúdu.

Winnetoua nebolo vidieť, lebo šiel dopredu na výzvedy. Old Firehand viedol ostatných práve cez lesnú čistinku, kde sa Old Shatterhand a jeho druhovia stretli s Utahmi. Pravda, lovci hneď vyčítali zo stôp, že tu Indiáni zajali belochov. Rozhodli sa sledovať stopy a prípadne zajatcom pomôcť.

Netušili, že Utahovia vykopali vojnové sekery. Ako Winnetou, tak aj Firehand žili doteraz s týmto kmeňom v mieri. Obaja boli presvedčení, že ich Utahovia priateľsky prijmú a že sa u nich môžu prihovoriť za zajatých belochov.

Samozrejme, nemohli naisto vedieť, kde sa Indiáni utáborili. No poznali tento kraj a vedeli, že okolie neďalekého jazierka je ako stvorené na tábornie. Domýšľali sa teda, že tam Utahov nájdu. Ale aj keď čakali priateľské prijatie, podľa nepísaných zákonov západu bolo treba, aby najprv Indiánov pozorovali. Až potom sa im mohli ukázať. Preto sa Winnetou vybral dopredu ako zved. Práve keď oddiel dorazil k miestu, kde sa brehy potoka rozostupovali, náčelník Apačov sa cvalom vracal. Už z diaľky kýval, aby zastali.

To nebolo dobré znamenie, a preto Old Firehand naňho zavolať:

– Mój brat nás vystríha. Videl Utahov?

– Áno, videl som ich aj ich tábor.

– A nesmel si sa im ukázať?

– Nie, lebo vykopali vojnovú sekeru.

- Podľa čoho si to zistil?
- Podľa bojového pomaľovania ich tváří a aj podľa toho, že sa ich zišlo na jedno miesto tak veľa. Červení bojovníci sa združujú do takých veľkých oddielov len vtedy, keď tiahnu do boja alebo na lov bizónov. Pretože v tomto ročnom období sa bizóny nestahujú, môže ísť len o vojnovú výpravu.
- Koľko ich je?
- Winnetou nemohol všetkých vidieť. Pri jazierku ich bolo najmenej tristo a iste boli mnohí aj v stanoch.
- Pri jazierku? A koľkí? Čo tam robia? Azda lovia ryby?
- Nie. Keby bojovníci nadháňali ryby do sietí, kráčali by dopredu. Títo však stáli ticho a pozerali pokojne do vody.
- Sto hromov! – zľakol sa Old Firehand. – Azda je to poprava? Azda hodili belochoch do vody, aby sa utopili?
- Old Firehand čiastočne uhádol. Winnetou pozoroval Utahov od samého začiatku, ako sa preteky v plávaní začali, a teraz odvetil s takou istotou, akoby stál na brehu jazera a všetko videl:
- Nie, nechcú ich utopiť. Sú to preteky v plávaní, pri ktorých ide o život.
- Vieš to istotne?
- Áno. Winnetou pozná zvyky svojich červených bratov.

Hoci preteky v plávaní vyhrali zajatí belosi, nedalo sa Utahom dôverovať, že dodržia slovo a pustia ich na slobodu. Tento predpoklad bol správny. Utekajúci belosi sa stretli so skupinou, ktorú viedol Winnetou.

Winnetou a Old Shatterhand sa dohodli, že nachystajú prenasledovateľom pascu. Vedeli, že Utahovia budú sledovať len stopy pred sebou. Old Shatterhand so svojimi mužmi pôjde úzkym kaňonom, kadiaľ môže prejsť len jeden kôň. Skupina, ktorú viedol Winnetou, vojde do kaňonu za Utahmi, a tak im uzatvorí cestu.

Plán vyšiel. Old Shatterhand sa ukázal Indiánom až na čistinke. V ďalšej časti sa musia rozhodnúť, ako budú súdiť Utahov, ktorí nedodržali slovo.

Keď Old Shatterhand vyhlásil, že on, Frank, Jemmy a Davy jediní majú právo rozhodovať nad osudom Utahov, jeho slová sa neminuli účinkom. Po dlhšej porade všetci pristali, aby spomenutí štyria zálesáci naozaj rozhodli nad osudom Utahov, no zároveň ich mali pohnúť k tomu, aby sa vzdali ďalších nepriateľských úmyslov. Slovom, mali sa s Indiánmi dohodnúť na pevných podmienkach mieru. No nestačilo by rokovať iba s náčelníkom. Všetci jeho podriadení musia počuť, čo povie a prisľúbi. Azda potom dodrží slovo, aby si nenaštrbil dobrú povesť.

Indiáni i belosi utvorili teda veľký kruh. Na jednej i druhej strane kaňonu stáli na stráží dvaja rafteri, ktorí mali ihneď oznámiť, keby sa azda blížil nepriateľ. Náčelník sedel pred Winnetouom a Old Shatterhandom, ale nepozeral na nich, či už z hanby alebo z tvrdohlavosti.

– Čo si myslí teraz Veľký Vlk o svojom osude? – spýtal sa Old Shatterhand v utážskej reči.

Indián mlčal.

– Náčelník Utahov sa bojí. Preto ne-
odpovedá.

Tu Veľký Vlk pozrel na zálesáka pohľadom, z ktorého sršala zúrivosť, a riekol:

– Bledá tvár je luhárom, keď tvrdí, že sa bojím.

– Tak teda odpovedaj! Ostatne, ty nemáš právo hovoriť o tom, že niekto je luhárom, lebo sám si luhal.

– To nie je pravda.

– Je to pravda. Keď sme boli ešte vo vašom tábore, spýtal som sa, či nás pustíte na slobodu, ak zvíťazím. Čo si odpovedal?

– Že môžete odísť.

– Nebola to lož?

– Nebola, pretože ste naozaj odišli.

– Ale prenasledovali ste nás.

– Nie.

– Chceš to azda popierať?

– Áno, popieram to.

– Prečo ste teda vyrazili z tábora?

– Chceli sme ísť na miesto, kde sa majú zhromaždiť všetky kmene Utahov, a nemienili sme vás prenasledovať.

– A prečo si vyslal piatich bojovníkov po našej stope?

– To som neurobil. Vykopali sme vojnovú sekeru, a teda sme museli byť opatrní. Sľúbil som vám slobodu, ak zvíťazíte. Vtedy som nevedel, ktorým smerom by ste sa chceli pustiť. Sľúbili sme vám, že môžete odísť a slovu sme dostáli. Vy ste nás však prepadli, všetko ste nám zobrali a poranili ste piatich našich bojovníkov.

– Ty vieš dobre, čo si mám o твоjich slovách myslieť. Prečo teda po nás strieľali vaši strážcovia, keď sme odchádzali?

– Vôbec sme vám neublížili, – pokračoval Old Shatterhand, – a vy ste nám chceli vziať život. Zasluhujete si smrť. No my sme kresťania. Chceme vám odpustiť. Pustíme vás na slobodu a vrátíme vám aj zbrane, ale za to nám musíte sľúbiť, že nikomu z nás, čo tu sedíme, nikdy ani len vlások na hlave ne-
skrivíte.

– Hovorí tak len tvoj jazyk alebo aj tvoje srdce? – spýtal sa náčelník a pozrel na Old Shatterhanda nedôverčivým, skúmavým pohľadom.

– Môj jazyk nikdy nehovorí inak než moje srdce. Si ochotný prisľúbiť mi to?

– Áno. Pristávaš na to, že všetci, čo sme tu, belosi aj Indiáni, odteraz budeme bratmi?

– Pristávam.

– Zaväzuješ sa, že si navzájom budeme pomáhať v každej tiesni a nebezpečenstve?

– Zaväzujem sa.

– A si ochotný potvrdiť to aj pri fajke mieru?

– Som.

Old Shatterhand sňal z krku svoju fajku mieru. Napchal ju tabakom a zapálil. Potom rozviazal náčelníkovi putá. Ten vstal, vyfúkol dym k oblohe, k zemi a na všetky štyri svetové strany a pritom vyhlásil:

– Som Veľký Vlk, náčelník Yampa Utahov. Hovorím za seba a za svojich bojovníkov. Hovorím bledým tváram, ktoré tu vidím pred sebou: Old Firehandovi, Old Shatterhandovi a všetkým ostatným a taktiež aj Winnetouovi, náčelníkovi Apačov. Všetci títo bojovníci sú našimi priateľmi a bratmi. Nikdy im neublížime a radšej by sme zomreli, než by sme dopustili, aby nás pokladali za nepriateľov. To je moja prisaha. Dohovoril som. Howgh!

Preložil Teofil Ušák

Čítame, pracujeme s textom

1. Vymenujte hlavné postavy príbehu. Ktorí hrdinovia sú kladní, ktorí záporní, zdôvodnite svoje úvahy tak, že vytvoríte ich jednoduché charakteristiky.

2. Zamyslite sa nad súvislosťou názvu ukážky s charakterom hlavného hrdinu. Rozprávajte o tom, aký je Old Shatterhand, ktoré jeho vlastnosti sú hodné obdivu.

3. Prerozprávajte obsah úryvku tak, že zmeníte niektoré situácie:

- * výpravu nevedie Winnetou,
- * Old Shatterhand nemá zázračnú pušku,
- * pri prechode cez kaňon by Indiáni odhalili leť, ktorú na nich nastražili

Winnetou a Old Shatterhand,

- * Old Shatterhand by nebol veľkorysý ku kmeňu Utahov a jeho náčelníkovi,
- * náčelník by neprijal ponuku na uzavretie mieru.

Povedzte, či by príbeh bol rovnako príťažlivý aj za zmenených okolností a prinášal čitateľom rovnaké poslanstvo.

4. Všímajte si prírodu a povedzte, ako ovplyvňuje dej príbehu.
5. Určte rozprávača príbehu.

Pátrame, riešime úlohy

1. Rozdeľte úryvok na niekoľko častí tak, že každej dáte samostatný názov. Vysvetlite, čo vás viedlo k výberu pomenovania jednotlivých častí – dej, hlavná postava, prostredie.

2. Všímajte si, v ktorej časti hrdinovia príbehu prežívajú najväčšie napätie, čím je vytvorené. Potom sledujte literárne prostriedky, ktorými autor dosahuje napätie v deji, zistujte, aké vety podľa obsahu a zloženia autor používa.

3. Povedzte, aké sú vzťahy medzi jednotlivými postavami – rozprávajú a konajú priamo, alebo sú ich reakcie pre čitateľa nepredvídateľné.

4. Posúďte príbeh z hľadiska jeho nezvyčajnosti a výnimočnosti – hrdinov (kladných aj záporných), prostredia, doby.

Tvoríme

Určite poznáte príbehy Winnetoua a Old Shatterhanda nielen z knižnej, ale aj z filmovej podoby. Mnohé z ich dobrodružstiev by ste možno chceli prežiť aj vy. Pripravte si rozprávanie, v ktorom prežijete fiktívne dobrodružstvo ako náčelník kmeňa, ktorý ide pomôcť svojim bratom v boji proti nespravodlivosti. Podľa čoho budú poznať vaši poslucháči, že sa Indiáni a ich náčelník chystajú na boj?

Zistili ste,

- * že autor dosahuje dramatické napätie deja využívaním jednoduchých viet.
- * že autor svoj zámer na vytvorenie napätia realizuje na základe vytvárania kontrastu kladných a záporných hrdinov.
- * že nezvyčajnosť prostredia, doby, výnimočnosť hrdinu pomáhajú autorovi vytvárať napätie v deji a príbehu dávajú dobrodružný charakter.

Budeme si pamätať

Dobrodružné prozaické dielo, ktoré čerpá námet z čias osídľovania divokého západu, z prostredia kovbojov, Indiánov a jeho hlavnou myšlienkou je boj za spravodlivosť, sa nazýva **western**. Western je známy aj z filmovej podoby.

LISELOTTE WELSKOPFOVÁ-HENRICHOVÁ
SYNOVIA VEĽKEJ MEDVEDICE

Atmosféra dobrodružstva a nebezpečenstva, rozhodný boj Indiánov za slobodu proti neľútostnému a bezohľadnému nepriateľovi, dramatické situácie, bohatstvo a farbitosť strhujúceho deja, to sú prednosti, ktorými kniha vtiahne čitateľov do deja. Príbehy, v ktorých sa dozvedáme o živote amerických Dakotov, patria medzi najlepšie umelecké stvárnenie života Indiánov v literatúre.

V centre pozornosti sú osudy bývalého indiánskeho náčelníka Mattotaupu a jeho syna Harka. Belosi ich volali aj Top a Harry. Ako vyhnanci z vlastného kmeňa viedli nebezpečný život v divočine, neskôr sú zamestnaní ako stopári pri stavbe Pacifickej železnice a žijú medzi dobrodruhmi a zlatokopmi.

Z prebalu knihy, upravené

Harka mal teraz štrnásť rokov. V tomto veku začína mladý Indián vedno s mužmi poľovať na bizóny. Harka, ktorého bieli muži volali Harry, by ich dozaista vedel zložiť, ibaže ich nebudú pripravovať ženy a dievčatá pre stany u nich doma. Bude strieľať a cudzí muži ich budú piecť a napchávať sa. Nik ešte ani nerozhodol, čo sa stane s cennými kožami. Možno im ich ani nedajú.

O poľovačke na bizóny Harka sníval od štyroch rokov. Ocitol sa už na koni uprostred utekajúceho stáda, pod otcovým vedením, jedného bizóna už aj skolil, no na prvú ozajstnú poľovačku sa až tak netešil. Zaumienil si však, že sa v nijakom prípade nedá zahanbiť.

O päť dní sa Mattotaupa s Harkom a oboma pónskymi zvedmi vrátili so správou, že od juhovýchodu sa približuje bizónie stádo a ihneď sa treba pripraviť na poľovačku. Hrozí nebezpečenstvo, že bizóny si vezmú na mušku tak slobodní Pónovia, ako aj Dakotovia, a preto treba konať rýchlo.

Kým sa Mattotaupa radil s Jimom a Joeom, ako postupovať čo najlepšie, Harka sa postaral o svojho i otcovho koňa. Mustangy zaviedol k vode, aby sa napojili, koľko sa im žiada. Potom ich zaviedol na úbočie medzi dvoma vyvýšeninami, k najsviežejšiemu kúsku lúky v blízkosti tábora. Nazbieralo sa tu vody a tráva vyhúkla do výšky, zelená a mocná. Zvieratá uviazali a on sám sa začal pripravovať na poľovačku. Zjedol za hrst mäsa, dal si dúšok vody. Potom si vyzliekol všetko okrem pása, ešte raz sa dôkladne natrel masťou a zoradil si zbrane.

Vezme si so sebou len luk, ktorý dostal do daru od náčelníka Siksikov Horiacej Vody, do tulca dvadsať šípov a nôž. To bola tradičná vyzbroj na lov bizónov.

Harka stál pri baraku, kde bola Joeova komora, čakal, kým radiaci sa muži vyjdú von. Konečne sa objavili. Harka ich uprene pozoroval. Aj oni hneď zbadali mládenca a Joe mu kývol, aby poďišiel bližšie.

– Chceš poľovať na bizóny?

– Hej.
– Nevezmeš si pušku?
– Nie.
– Prečo?

– Tá haraburda, čo ste mi dali, je dobrá tak akurát na strieľanie medvedíkov a bielych mužov, ale nie na bizóny!

– Máš pravdu. No, ako myslíš. Ak svojimi šípami skolíš desať bizónov, darujem ti guľovnicu, ktorá už za voľačo stojí.

– Uvidíme.

***

Keď už mali jazdci za sebou väčší kus cesty, Harka začul z diaľky temné ryčanie bizónov. Jeho mustang znervóznel. Sivko bol dobre vycvičený na lov bizónov, no už dávno ho naň nevzali. Teraz v ňom zrejme ožili všetky spomienky. Zviera už chcelo celé nedočkávané pridať, no Mattotaupa na čele svojho koňa zmiernil, a tak aj Harka, ktorý šiel ako štvrtý, pritiahol sivkovi uzdu.

***

Tresli výstrely, Harkov šíp zabzučal vo vzduchu prvý. Napnúť luk a vyslať šíp tak prudko, aby prebodol bizóniu kožu, to si žiadalo poriadne napätie sily. Harka nestrácal rozvahu. Sám sa čudoval, akú chladnú krv si zachoval. Strieľal uvážene, vedel, že v behu zastrelil už druhého bizóna, teda dovedna troch. Nikto ho neskôr nebude môcť oklamať, jeho šípy boli označené. Sivko bol neobyčajne rýchly a vytrvalý, uprostred nepriateľských a splašených býkov nezabudol, že ho učili prehnáť sa okolo nich tak, aby jazdec mohol zamieriť.

Harka sedel na koni, páľil a kričal. Naokolo mal iba prach a bizónie telá. Vnímal už len to, že sa ženie dopredu, že má cieľiť a vystreľovať šípy. Ani jeden lovec nemohol druhého vidieť alebo ho počuť v ohlušujúcom hrmení, ktoré sa rozliehalo od kopyt. Harka vypálil zatiaľ deväť šípov, vedel, že deväť zvierat zasiahol smrteľne. Vtom sa stalo čosi neočakávané. Predok stáda, kde bol Harka, sa splašil. Niekoľko zvierat beh spomalilo, no tie za nimi sa hnali dopredu ešte rýchlejšie. Sivkovi hrozilo, že medzi nimi uviazne. Chlapec sa chcel odraziť na skok, no nemal už dosť miesta. Zovrel rúčku jazdeckého biča a z celej sily udrel po zadku bizóna, ktorý bol sivkovi v ceste. Vyľakané zviera sa prednými nohami dostalo na druhé, ktoré bolo pred ním. Tým sa na okamih vytvorilo voľné miesto. Sivko sa zvrhol bokom a z celej sily preletel ponad dva bizóny.

ny na voľné miesto. Pritom sa potkol a spadol. Jazdec sa ocitol na zemi spolu s ním, rýchlo sa vykrútil spod konského tela a vyskočil. Aj sivko sa zviechal – vyrástol v divočine, bol húževnatý a hybký. Harka sa mu opäť vyšvihol na chrbát, ešte stále ho obklopoval nepriehľadný prach. Vedľa neho sa tisol a narážal do seba predok stáda v šialenom zmätku, za ním sa hnala ostatná masa, zato vpredu sa rozliehali pokriky obvyklé pri love na bizóny, temné, aké vyrážajú Dakotovia. Chlapec sa dovtípil, že teraz sa ženú za stádom dve skupiny lovcov. Tesne pred sebou mal Dakotov, ktorí zaútočili na čelo stáda a tisnú ho späť!

Pri sivkovom páde mu veľa šípov z tulca vypadlo, no jednako mu ešte tri ostali. Čo teraz? Mohol sa pustiť prosto vnohy, bežať bokom. To by však nebol on! Chcel zložiť svojho desiateho bizóna.

Stádo mu zabránilo v ďalších úvahách či váhaní. Zaklínené medzi dve skupiny poľovníkov vyrazili vedúce býky na východ a ak nechcel, aby ho rozdupali aj s mustangom, musel sa podvoliť sivkovi a rútiť sa po prérii s cválajúcimi bizónmi.

Harka sa dostal do samého čela. Dakotovia zrejme nechceli loviť práve tieto bizóny, a keď sa odstránila prekážka, ktorá nastala tým, že sa zvieratá na čele stáda začali tisnúť dopredu i dozadu, začali loviť ďalej smerom na juh. Harka ešte chvíľu počul za chrbtom ich pokrik, potom už zas nemal naokolo nič, len sivohnedé bizónie chrpty, tmavé hrivy, krátke nohy a pod sebou

čoraz unavenejšieho koňa. Prach trochu zredol, no jednako bol ešte dosť hustý a ohraničoval pohľad iba na niekoľko metrov.

Nedáľeko skríkol akýsi hlas, práve vo chvíli, keď Harka vypálil desiaty šíp, tentoraz na statného býka. Ten sa zrútil uprostred behu, a tak medzi bizónmi vyvolal ďalší zmätok. Výkrik sa ozval ešte raz, teraz už jasnejšie.

Harka usúdil, že nablízku jednako ešte poľuje dáky Dakota. Keďže sa mu nežiadalo dávať sa s ním dokopy a vypálil už aj desiaty šíp, ktorým zložil desiateho bizóna, upriamil sivkovu pozornosť na medzery, ktoré sa vytvárali medzi bizónmi na úteku. Aj tie, hnané strachom, sa už unavili, jeden viac, druhý menej.

Sivko poslúchol jazdca i vlastný inštinkt a ocitol sa na voľnom priestranstve. Tu prešiel do ľahkého cvalu. Harka sa teraz mohol lepšie poobzerať, lebo oblaky prachu začali klesať.

Bizóny, ktoré sa pustili na východ, sa aj s oneskoreniami prehnali okolo neho. Dunenie kopýt sa postupne strácalo v širšej stepi. Od juhu sa však ozýval akýsi lomoz. Obe skupiny poľovníkov a väčšina stáda sa tam zrejme ocitli v divom kľbku zahalené prachom.

Harka dychčal a zhlboka oddychoval. Nos, ústa a hrdlo mal upchaté a zlepené, prach mu uviazol v očiach, aj vlasy mal od neho sivé. Sivko kýchal, kúpil sa vo vlastnom pote, pena mu odfrkovala z papule, slabiny sa chveli. Mustang zastal a Harka čakal, kým sa prach rozptýli natoľko, aby sa poobzeral naokolo. Pustil sa k bizónovi, ktorého zastrelil posledného.

Tu ho čakalo prekvapenie. Mŕtve zviera ležalo na boku v tráve, Harkov šíp väzil tam, kde mal, bol to dobrý úlovok. Vedľa neho stál chvejúci sa cudzí mustang, spotený ako sivko, aj jemu sa penilo z papule. Mal červené, čierne a biele škvrny. Jeho jazdec zosadol, vyliezol na bizónie telo a skúmal druhý šíp, ktorý zvieratú trčal v šiji, no sotva ho mohol zabiť. Bol to chlapec, štíhly, kučeravý, celý pokrytý prachom a nemal na sebe nič, len bedrový pás. Veľké nepokojné oči upieral na Harku.

Mladý Indián ho zaraz spoznal, no nepovedal ani slovo. Po chvíli mlčania sa ozval ten na mŕtvom bizónovi:

- Tak sme sa zišli. Je to aj tvoja prvá poľovačka? Bizón patrí tebe, škoda.
- Prečo škoda? – opýtal sa Harka zachrípnuto a vyplul prach.
- Toto je jediný šíp, ktorým som voľačo zasiahol.
- Prečo ťa nenaučili lepšie strieľať, Čierna Koža Brčko?
- Harka Tvrdý Kameň Strelec Bizónich Šípov Lovec Medveďov! Ty si sa od štyroch rokov cvičil v tom, ako zaobchádzať s lukom a šípmom, a ja až od dvanástich! Na koni už nesedím ako mucha, tu napravo, tu naľavo, raz dopredu, raz dozadu ako vtedy, keď si sa pokúšal naučiť ma jazdiť. Vidíš, aj mňa zobrali naši bojovníci na lov bizónov. No ako sa pri tom dá ešte aj strieľať, to teda neviem! Je to veľmi ťažké. Lenže chcel som uloviť aspoň jedného bizóna,

v našich stanoch je veľa hladných žien, starých i mladých, a môj otec je mŕtvy.

– Cudzia Mušľa zomrel?

– Už nežije, Harka Tvrďý Kameň. Päťdesiat bielych mužov, ktorí chceli potrestať našu osadu, ho objavilo, keď na nich strieľal zo stanov. Zabili ho a strašne zohavili. Títo bieli muži sú ako kojoty, ktoré kŕmá ešte aj mŕtvolu. Unčida doniesla to, čo z neho zostalo, a ja teraz nenávidím bielych mužov ešte viac ako predtým. Dohovoril som, hauk.

– Kto boli tí ostatní dvaja? – opýtal sa Harka.

– Všetko si teda videl. Hej, Unčida povedala, že si tam bol. Ten druhý bol jeden zo synov Starého Havrana a tretí... bolo to dievča, jedna z osirelých dcér Mattotaupovho brata. Tak, teraz to už vieš. A kto zabil Harpstennaha?

– Ja.

– Ty... Dobré, že je mŕtvy a umrel udatne. Šonka sa mu veľmi posmieval. Nemal si nás opustiť, Harka Tvrďý Kameň!

Čierna Koža Brčko upieral naňho veľké okrúhle oči.

– Čierna Koža Brčko, – Harka nevydržal chlapcov pohľad a uprene sa zadíval na sivkovú hrivu. – Šonka pohrdal mojim bratom, že je synom zradcu. Čo si ty o tom myslíš? Je Mattotaupa vinný?

Pri poslednom slove zdvihol Harka hlavu, no teraz sklopil zrak ten druhý.

– Vrav, Čierna Koža Brčko, povedz, čo si myslíš! – vyzval ho ostro a podvedome sa už obával toho, akú odpoveď dostane.

Chlapec s kučeravými vlasmi hľadel zarmútené a smutne, mlčal.

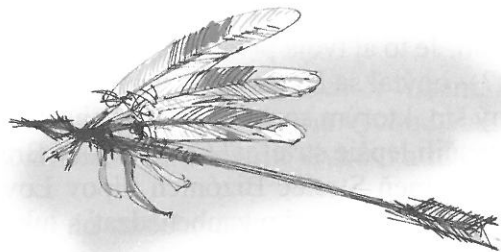
– Bojíš sa? – opýtal sa Harka trpkou. Nezabijem ťa, hoci by som ťa hľavo premohol. Povedz, čo si myslíš!

– Mattotaupa nám musí doniesť Jimov skalp.

– Red Jim je tu. Zájďte si po jeho skalp, ak máte ešte preňho miesto na svojich tyčiach s trofejami! Alebo už Medvedí nevedia bojovať?

Čierna Koža Brčko ani teraz neodpovedal.

Preložil Ľudovít Petraško

Čítame, pracujeme s textom

1. Nad čím sa zamýšľal Harka pred lovom na bizóny, aký vnútorný konflikt musel riešiť, ktorá skutočnosť získala prevahu a prečo?

2. Rozdeľte text úryvku na tri časti. V prvej časti sa zamerajte na prípravu, ktoré robí Harka pred lovom na bizóny. Čo považoval za dôležité? V druhej časti sa zamerajte na samotný lov bizónov. Rozprávajte o tom, ako Harka vedie svojho koňa, čo ho poháňa, aby riskoval a zabíjal bizóny. Súčasne sa zamyslite nad rozdielnymi pohnútkami, ktoré viedli bielych a domorodcov zabíjať zvieratá.

3. V tretej časti sa zamerajte na rozhovor indiánskych chlapcov. Odkiaľ sa poznali, čo ich spája, čo rozdeľuje, prečo boli skúsenosti rovesníkov odlišné.

Pátrame, riešime úlohy

1. Po prečítaní literárnej ukážky skúste povedať, aký bol umelecký zámer autorky a na základe doterajších vedomostí o dobrodružnej literatúre vysvetlite, akými prostriedkami zámer realizuje.

2. V čom spočíva nezvyčajnosť príbehu a výnimočnosť hrdinu, nezvyčajnosť prostredia a doby?

3. Vypíšte si mená postáv, ktoré sa v úryvku spomínajú. Čím a prečo sa odlišujú od mien, ktoré máme v našom kalendári? Ako, na základe čoho tvoria Indiáni mená? Spomeňte si aj na mená postáv, s ktorými ste sa stretli pri čítaní iných kníh z prostredia Indiánov.

4. Ktorá časť literárnej ukážky (podľa vášho názoru) je najdramatickejšia a prečo?

5. Všímajte si lexikálnu (slovná zásoba) a syntaktickú (výber a zoradenie viet) stránku jazyka a povedzte, ako ich v jednotlivých častiach autorka využíva.

6. Ktorých hrdinov považujete za kladných, ktorí sú záporní a prečo?

Zistili ste,

* že dramatické napätie vytvára v dobrodružnej literatúre nezvyčajný príbeh, prostredie, hlavné postavy, motív nebezpečenstva.

* že autor svoj umelecký zámer buduje aj na kontraste kladných a záporných postáv.

Robinsonáda

DANIEL DEFOE

ROBINSON CRUSOE

Nespokojnosť s jednotvárnym životom, túžba po dobrodružstve priviedli Robinsona k tomu, že odchádza z domu a ide hľadať šťastie do iných kútov sveta. Stal sa námorníkom, pre ktorého sa jedna plavba stala osudnou. Loď stroskotala, Robinsona vyplavilo na ostrov, ktorý bol celkom opustený. A tak mu neostalo nič iné, iba v krutých podmienkach robiť všetko pre to, aby si zachránil holý život.

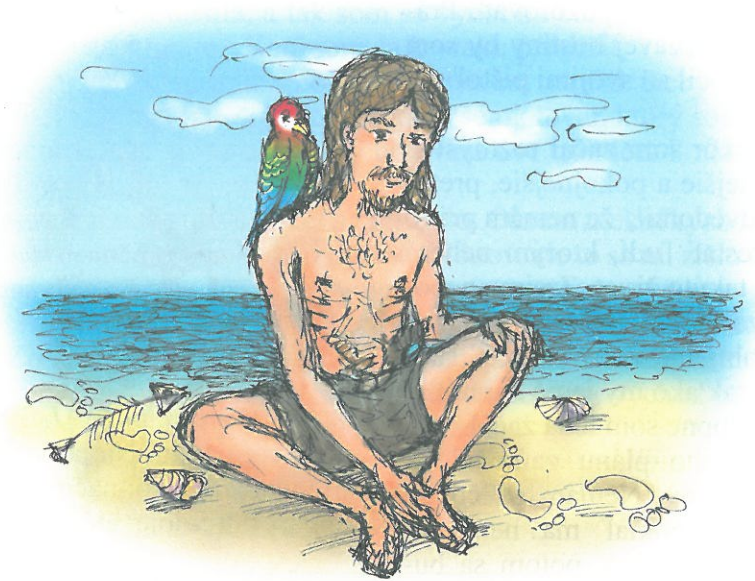
Jedného dňa okolo poludnia som kráčať k svojmu člnu, keď som zrazu zostal stáť ako omráčený. Neveril som vlastným očiam. Na pobreží som uvidel ľudskú šľapaj. Stuhol som, akoby som videl strašidlo: načúval som, obzeral som sa všade navôkol, prešiel som celú pláž hore-dole, ale nenašiel som už žiadnu ďalšiu stopu okrem tejto jedinej.

Utekal som domov, akoby ma niekto prenasledoval. Celý vystrašený som sa obzeral každé dva či tri kroky. Zdalo sa mi, že za každým kríkom či stromom vidím človeka.

Čím ďalej som bol od pobrežia, tým väčšie boli moje obavy. Začal som si namýšľať, že to musel byť sám diabol v ľudskom tele, ktorý prišiel, aby mi vniesol nepokoj do duše. Takisto mi zišlo na um, že by táto stopa mohla byť aj moja vlastná. Pozbieral som odvalu a išiel som sa presvedčiť. Vstúpil som do šľapaje a zistil som, že je oveľa väčšia ako moje chodidlo. Toto zistenie ma opäť vydesilo. Teraz som si bol istý, že na pobreží musí byť jeden či viacerí muži, alebo že ostrov je dokonca obývaný.

Po čase som usúdil, že to musia byť nejakí divosi z pevniny, ktorí vyrazili na more a možno uviazli na tomto opustenom ostrove, ako sa to stalo pred rokmi aj mne. Neverili by ste, ako smiešne sa môže človek správať, keď je vyľakaný. Prvou vecou bolo, že som zničil svoje ohrady a vypustil skoro všetky zvieratá do lesa, rozkopával políčka a zbúral chatku, aby nikto nezistil, že tu bývam. Na druhý deň som sa prebudil oveľa pokojnejší a rozhodol sa postaviť ešte jeden múr, zosilnený brvnami, starými lanami a všetkým, čo sa len dalo použiť. Vyvrátil som doň v približne rovnakých vzdialenostiach sedem otvorov, aby som mohol nastražiť svoje muškety. Z vnútornej strany som múr do výšky troch metrov spevnil zeminou. Keď bolo všetko hotové, ohradil som celú plochu ohybnými prútmi, o ktorých som zistil, že veľmi rýchlo rastú.

O dva roky som už z nich mal pekný lesík a o päť či šesť rokov bol už les pred mojím obydlím taký hustý, že sa cezeň nedalo ani prejsť. Nikomu by

ani len nenapadlo, že za ním môže niečo byť, a už vôbec nie nejaké obydlie. Spravil som teda všetko, čo sa dalo, aby som sa ochránil.

Ostávalo ešte vymyslieť, čo urobím s kozami, pretože som sa ich nechcel vzdať. Keď som hľadal bezpečné miesto, kde by som ich mohol ukryť, dostal som sa až na juhozápadný koniec ostrova. Vyšiel som na kopec a odtiaľ som zišiel rovno na pobrežie. Radšej som to však nemal robiť.

Nie je možné opísať hrôzu, ktorá sa ma zmocnila, keď som uvidel, že celá pláž je pokrytá lebkami, rukami, nohami a ďalšími ľudskými kosťami. V kruhu vykopanom do zeme bolo aj ohnisko, kde divosi zrejme vykonávali kruté rituály a krmili sa ľudským mäsom.

Ihneď som sa obrátil, vybehol na kopec a ďalej som utekal, čo mi len sily stačili, aby som sa čím skôr dostal do bezpečia. Keď som už bol doma, začal som ďakovať Bohu, že ma po stroskotaní doviedol na tú stranu ostrova, kde divosi nikdy nechodili.

Začal som byť veľmi opatrný. Bol som tu už osemnásť rokov a ďalšie dva roky po skúsenosti s kanibalmi som sa zdržiaval len v okolí svojho ohradeného obydlia. Nikdy som nevystrelil z pušky, hoci som sa bez nej nepohol ani na krok. Nosieval som so sebou tri pištole a šabl'u zavesenú pri boku. Vyzeral som teda veľmi hrozivo. Každé ráno som sa vybral na neďaleký kopec presvedčiť sa, či náhodou nezazriem nejaké lode. Cestou som si lámaval hlavu, ako by som mohol zničiť tých netvorov alebo ich aspoň tak vyľakať, aby sa tu už nikdy neukázali. Chystal som sa schovať v úkryte niekde obďaleč, odkiaľ ich

budem môcť dobre pozorovať. Práve uprostred krvavej hostiny by som na nich zaútočil so svojimi pištoľami a mečom.

Neskôr som začal rozmýšľať už rozvážnejšie a pokojnejšie, pretože som si uvedomil, že nemám právo súdiť a trestať ľudí, ktorým nebesá predurčili takýto život. Zrejme nepovažovali za zločin zabiť zajatca, tak ako my zabíjame voly, ani jest' ľudské mäso, tak ako my jeme baraninu.

Postupne som teda začal upúšťať od svojho plánu zaútočiť na týchto divochov. Nemám sa čo do nich miešať, pokiaľ ma nenapadnú ako prví. Ak áno, potom sa budem brániť. Bol som na ostrove už dvadsaťtri rokov. Naučil som Piatka rozprávať. Dlhý tréning urobil svoje. Hovoril tak čisto a zrozumiteľne, že bolo veľmi príjemné ho počúvať. Pes bol mojím verným spoločníkom, až kým neumrel na starobu. A mačky sa rozmnožili a rozutekali do lesa. Len tri moje najobľúbenejšie zostali so mnou. Choval som aj zo tri kozliatka, ktoré som naučil jest' z dlane, a mal som ešte dva iné papagáje, ktoré tiež celkom dobre rozprávali. Pribudlo k nim aj niekoľko krotkých morských vtákov, ktoré som chytil na pobreží. O spoločnosť živých tvorov som mal teda postarané. Aj kolíky, ktoré som kedysi zatĺkol do zeme pred svojím hradným múrom, vyrástli a vytvorili pekný háj. Usadili sa tu vtáky, čo bolo potechou pre moje oči. Žil by som si veľmi šťastne, keby som sa nemusel ustavične báť divochov. Teraz som sa ani nepovážil zatĺcť klinec alebo rúbať drevo zo strachu, že by ma bolo počuť. Bál som sa čokoľvek robiť s ohňom, aby ma náhodou neprezradil dym. Mal som ohromnú radosť, keď som objavil jaskyňu, ktorá viedla dosť hlboko. Tá mi veru poskytne spoľahlivý úkryt pred nebezpečenstvom. Rozhodol som sa preniesť sem nejaké zásoby a náboje. Keby som sa tu schoval, určite by ma ani päťsto divochov nenašlo. V polovici mája sa strhla silná búrka. Zrazu som začul výstrel od mora. Napadlo mi, že prichádza z nejakej lode v núdzi. Nemýlil som sa, no keď sa rozvidnelo, rozoznal som už len vrak. Bola to španielska loď, ktorá uviazla medzi dvoma skalami. Korma a bok lode boli rozbi-

té na kúsky. Búrka sa utišila, a tak som sa vydal na člne k vraku. Dúfal som, že z neho niečo zachránim. Keď som sa k vraku priblížil, z lode vyskočil pes a priplával ku mne. Čo sa stalo s posádkou, som ani netušil. Keby sa aspoň jedna duša zachránila, mal by som spoločníka! Všetok tovar, ktorý som našiel, bol úplne rozmočený, ale aj tak som so sebou vzal dve truhlice. S nákladom a so psom som loď opustil.

Len veľmi málo z tých vecí sa mi zišlo. Okrem niekoľkých košiel som našiel tri mešce plné pesos a šesť zlatých dublónov, ale to sa mi zišlo asi tak ako morská voda na pláži.

Keď som poukrýval všetky veci v jaskyni, vrátil som sa do svojej starej usadlosti. Žil som viac-menej ako predtým, len som bol oveľa ostražitejší. Ak som sa aj vybral na väčšiu vzdialenosť, vždy to bolo na východ ostrova, lebo som si myslel, že tam divosi nechodia. Až doteraz.

Preložila Silvia Kotuličová

Čítame, pracujeme s textom

1. Rozdeľte úryvok na dve časti, dajte im samostatný názov, ktorý bude súvisieť s časovými obdobiami Robinsonovho života na ostrove. Vypíšte kľúčové slová z prvej časti. Zostavte dejovú osnovu a rozprávajte o tom, ako Robinson postupoval, aby sa zabezpečil pred kanibalmi.

2. Priniesla vám druhá časť úryvku nejaké poučenie, je prínosom pre vaše konanie? Vaša odpoveď môže byť formuláciou hlavnej myšlienky.

3. Aký bol život Robinsona po objavení prítomnosti kanibalov na ostrove, k čomu dospel po určitom čase vzhľadom na existenciu divochov?

4. Pokúste sa charakterizovať Robinsona. Zamerajte sa na jeho vynaliezavosť, pracovitosť, rozvážnosť, obozretnosť. V akých situáciách sa tieto vlastnosti najviac prejavili?

Pátrame, riešime úlohy

1. Kto je rozprávačom príbehu, pomenujte túto formu odbornou terminológiou.

2. Popri rozprávaní autor využíva opisný slohový postup. Vyhľadajte v texte časti opisu a povedzte, akú úlohu plní opis v dobrodružnom diele. Pomáha vám vytvoriť predstavu o prostredí, prírode alebo dramatickosť a napätie deja spomaľuje? Komentujte, argumentujte prečítaním konkrétnych ukážok.

SCOTT O'DELL

OSTROV BELASÝCH DELFÍNOV

Ostrov belasých delfínov sa v skutočnosti volá ostrov Sv. Mikuláša. Kedysi na ňom žili Indiáni, no civilizácia ich odtiaľ už dávno vytlačila.

Osud indiánskeho dievčaťa Karany má možno niečo spoločné so skutočnou udalosťou. Je to povest', spomienka na minulosť? Nech je pravda akákoľvek, autorovi sa podarilo napísať zaujímavý príbeh.

Karana má jedenásť rokov. Nešťastnou náhodou jedného dňa zostáva na ostrove sama. Jej jedinými spoločníkmi sú prírodní obyvatelia ostrova, vtáky a zvieratá, jej jedinou nádejou je loď, ktorá sa možno raz objaví na obzore. Poviete si: „príbeh robinsonky“. Príbeh opusteného dievčaťa, ktoré niekoľko rokov zápasí o holý život, je však čímsi viac.

Štekot silnel, keď som sa približovala k útesu. Tíchol a po krátkej odmlke sa znovu ozýval. Zvuk prichádzal spoza dún. Zišla som z chodníka a vyliezla som na vrch piesočného presypu.

Kúsok za dunou, blízko útesu, som uvidela svorku divých psov. Bolo ich tam veľa a pobiehali do kruhu. Uprostred kruhu bol Ramo. Ležal na chrbte a na hrdle mal hlbokú ranu. Ležal veľmi ticho. Keď som ho zdvihla, videla som, že je mŕtvy. Na tele som mu našla aj iné rany od zubov divých psov. Už dávno bol mŕtvy a podľa šľapají na zemi som videla, že na útes sa ani nedostal. Obďaleč sa váľali dvaja psi a jeden mal bok prepichnutý Ramovým zlomeným oštepom.

Odniesla som Rama späť do dediny. Keď som tam prišla, slnko sa už schyľovalo nad obzor. Psi ma celou cestou sledovali, ale keď som Rama položila do chyže a vyšla som von s kyjakom v ruke, odbehli na neďaleký kopček. Veľký sivý pes s dlhou kučeravou srst'ou a žltými očami bol ich vodcom a pohol sa posledný.

Zmrákalo sa, ale ja som sa pobrala na kopček za nimi. Pomaly predomnou ustupovali a ani nehlesli. Kráčala som za nimi cez dva kopce a nevelkú dolinku k tretiemu kopcu. Z prednej strany bol skalnatý. Na jednom konci skaliska bola jaskyňa. Psi do nej rad-radom vchádzali.

Vstup do jaskyne bol priveľmi široký a vysoký, takže sa nedal zatarašiť skalami. Nazbierala som chrastia a zapálila oheň s úmyslom, že ho postrčím hlbšie do jaskyne. V noci budem naň prikladať a posúvať ho čoraz hlbšie. Lenže toľko chrastia tam nebolo.

Keď vyšiel mesiac, odišla som od jaskyne a cez dolinu i tri kopce som sa vrátila domov.

Celú noc som presedela pri bratovom tele a nespala som. Zapisahala

som sa, že sa raz vrátim a pozabíjam divých psov v jaskyni. Všetkých ich pozabíjam. Húkala som, ako to urobím, ale zväčša som myslela na svojho brata, na Rama.

Na zbrane som si nespomenula veľa dní, dokiaľ jednej noci nepribehli diví psi. Usadili sa pod bralom a zavýjali. Na svitaní sa stiahli, ale nie ďaleko. Vo dne som ich videla, ako sa zakrádajú porastom a pozorujú ma.

Tej noci sa vrátili na mys. Pozostatky večere som zakopala, ale oni ich vyhrabali. Vrčali a bili sa o zvyšky. Potom sa prechádzali hore-dolu pod bralom. Cítili moje stopy a vedeli, že som voľakde nablízku.

Dlho som ležala na brale a oni dolu pobiehali. Bralo bolo vysoké a neboli by naň vyliezli, no i tak som sa bála. Ako som tam ležala, húkala som, čo by sa mi stalo, keby som sa vzoprela zákonu nášho kmeňa, zakazujúcemu ženám zhotovovať zbrane. Čo by sa mi stalo, keby som na to vôbec nemyslela a vyrobila si sama veci, ktoré potrebujem na vlastnú ochranu.

Nestrlí by sa víchrice zo všetkých štyroch svetových strán a nezmieli by ma pri robote na zbraniach? Nezachvela by sa zem, ako to mnohí tvrdili, a nepochovala by ma pod rozpadávajúcimi sa skalami? A ktovie, či by sa nevzdulo more, ako zase vraveli druhí, a či by nezaplavilo ostrov strašnou povodňou? Nezlomili by sa mi zbrane v rukách, len čo by som sa našla v nebezpečenstve života? Aspoň otec to tvrdieval.

Dva dni som rozmýšľala o týchto veciach a v tretiu noc, keď sa diví psi vrátili k bralu, zaumienila som si, že zhotovím zbrane, nech ma postihne hocičo. Ráno som sa dala do roboty, hoci som sa náramne bála.

Na výrobu hrotov som chcela použiť mroží kel, lebo je tvrdý a má vhodný tvar. Na pobreží v blízkosti môjho tábora bolo veľa týchto zvierat, ale nemala som zbraň, ktorou by som ich mohla skolíť. A tak, kým som vystrúhala použiteľný luk a šípy, trvalo to veľa dní a často som sa pomýlila.

Odteraz som túto zbraň nosievala na chrbte, či som už išla na pobrežie

zbierať mušle, alebo do úžľabiny po vodu. Cvičila som sa v lukostrel'be i vo vrhu oštepom.

Zakiaľ som robila zbrane, psi sa nepriblížili k tábora, hoci som ich každú noc počula zavýjať.

Raz, keď som už mala zbrane hotové, zazrela som vodcu svorky, sivo-srstého a žltokého psa. Pozoroval ma z krovia. Odbehla som do úžľabiny po vodu a on stál na kopci nad prameňom a hľadel dolu na mňa. Stál veľmi ticho a sponad krovia mu vyčnievala iba hlava. Šípom by som ho nebola zasiahla, bol príďaleko. S novými zbraňami som sa však cítila bezpečná, nech som vo dne išla hocikam, a trpezlivo som čakala na chvíľu, keď ich budem môcť použiť proti divým psom, čo zmárnili Rama. Nešla som k jaskyni, kde mali brloh, lebo som bola presvedčená, že čoskoro sa priblížia k tábora. A predsa som každú večer chodievala spať hore na bralo.

Prvá noc, ktorú som tam strávila, bola nepohodlná, lebo skala bola hrboľatá. Potom som si doniesla z brehu suché morské chaluhy a ustlala som si posteľ. Na myse sa mi bývalo príjemne. Nad hlavou mi žiarili jasné hviezdy. Ležala som a rátať tie, ktoré som poznala, a dávala som mená tým, ktoré som nepoznala.

No keď som tam ležala na vysokom brale a hľadela na hviezdy, rozmýšľala som o lodi, čo patrila belocho. A na svitaní, keď svetlo zalialo more, môj prvý pohľad patrila Koralovej zátoke. Každé ráno som tam hľadala loď v nádeji, že azda prišla v noci. A každé ráno som videla iba vtáky poletujúce nad morom.

Keď ešte v Ghalas-ate žili ľudia, vstávala som prv ako slnko a kadečo som robievala. No teraz, keď som nemala čo robiť, schádzala som z brala, až keď slnko bolo vysoko na oblohe. Najedla som sa, odbehla k prameňu a okúpala sa v teplej vode. Potom som zamierila dolu na pobrežie, nazbierala som si zopár mušlí a zavše chytila oštepom rybu na večeru. Prv ako sa zotmelo, vyliezla som na bralo a hľadela na more, dokiaľ sa pomaly nerozplynulo v noci.

Lod' neprichádzala a takto uplynula zima i jar.

Preložil Viktor Krupa

Čítame, pracujeme s textom

1. V úvode ukážky konštatujeme, že príbeh Karany nie je obyčajný príbeh dievčaťa, ktoré niekoľko rokov zápasí o holý život, ale že je čímsi viac. Rozvíjajte túto myšlienku ďalej, rozprávajte o tom, čo umožnilo dievčaťu prežiť na opustenom ostrove, ktoré vlastnosti musela prejavovať, aby si uchránila život?

2. Ako pomáha Karane príroda a známe predmety prežiť v krutých podmienkach samoty? V čom nachádza hlavná hrdinka istotu, šťastie, čo jej najviac chýba, po čom túži?

Pátrame, riešime úlohy

1. Hľadajte paralely medzi osudom Robinsona a Karany.
2. Zamyslite sa nad situáciou, keď je človek nútený zmeniť etické princípy, ktoré mu boli vštepené. Kedy sa do takejto situácie dostáva Karana? Je pre ňu jednoduché porušiť zaužívané tradície?
3. Zaujmite hodnotiaci postoj k niektorým činom Karany: čo musí zavrhnúť, na čo sa musí odhodlať, aby nakoniec prežila a získala pocit istoty. Porovnajme s vlastným vzťahom k prírode.
4. Porovnajme dobrodružné príbehy z kapitoly Dobrodružstvo v literatúre s inými prozaickými literárnymi žánrami, ktoré ste čítali (napr. poviedka). Pri porovnávaní sa zamerajte na rozprávača (ja-forma, on-forma), dej, výnimočnosť postáv, prostredia, vytváranie napätia, výber jazykových prostriedkov, úlohu fantázie.
5. Výsledky porovnania skúste zovšeobecniť a sformulovať poučenie o dobrodružnej literatúre, konkrétne o literatúre, ktorá zachytáva príbeh opustených jedincov.

Tvoríme

Napište krátke rozprávanie, v ktorom sa zamyslíte nad osudom človeka, ktorý sa ocitne sám, opustený po prírodnej katastrofe, v protiklade k človeku, ktorý je osamotený uprostred ľudí vinou svojej povahy.

Zistili ste,

- * že hrdinovia, dej, prostredie dobrodružnej literatúry sú poznačené výnimočnosťou.
- * že autor dobrodružnej literatúry rozvíja príbehy často na konflikte kladných a záporných postáv.

Budeme si pamätať

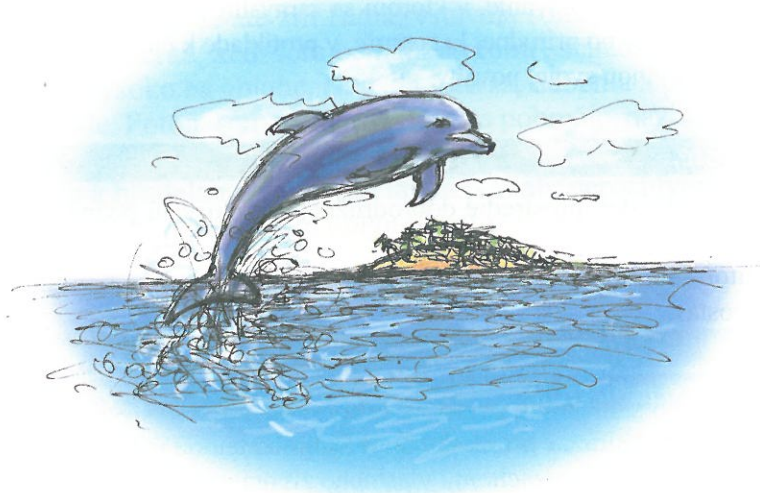
Robinsonáda je dobrodružné prozaické dielo, ktorého témou je boj jednotlivca (prípadne malej skupiny ľudí) o záchranu vlastného života na opustenom mieste. Názov literárneho žánru vznikol podľa mena hlavnej postavy diela anglického spisovateľa Daniela Defoa Robinson Crusoe.

Čo už vieme, čo sme sa naučili

Poviedka je prozaický žáner malého alebo stredného rozsahu s presne nevyhranenými vlastnosťami. Obyčajne stvárňuje iba jednu udalosť a má len jednu zápletku. Vyznačuje sa pokojnejším opisom deja, menšou mierou dramatickosti a napätia. Jej charakteristickým znakom je obsahová dotvorenosť a výskyt opisných častí.

Detektívka je súhrnné označenie pre istý typ populárnej literatúry. Kladie dôraz na zábavnosť, senzačnosť, psychické šokovanie. Dôležitý je dej, nie psychologické vykreslenie postáv. Kompozícia je stereotypná a šablónovitá, založená na zločine a pátraní po vinníkovi. Záhada sa vkomponuje do textu tak, aby riešenie bolo čo najmenej pravdepodobné.

Dobrodružná literatúra je súhrnný názov pre prozaické diela vyznačujúce sa príbehovosťou a dramatickosťou. Dej je budovaný na časovom slede motívov a epizód, nečakaných zauzlení, strašidelných scén, prostredie a doba sú nezvyčajné, dieľo má obyčajne ústredného hrdinu, ktorý je niečím výnimočný. Autor vytvára kontrast **kladných a záporných hrdinov**. Zaraďuje sa medzi tzv. zábavnú alebo oddychovú literatúru. Má poznávaciu hodnotu, príjemca si obohacuje poznatky z oblasti prírodných i spoločenských javov.

Dramatické umenie

Rozhlasová hra Filmové umenie

Človek sa nevychováva preto, aby len žil,
ale hlavne preto, aby niečo vykonal pre ľudí svojej obce,
aby sa im stal užitočným;
on sám je len druhým, lebo to prvé je vyššie
a vznešenejšie nad jednotlivca.

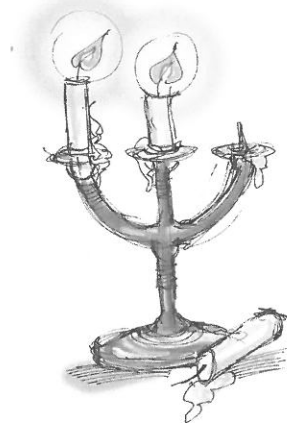
Ludovít Štúr

Rozhlasová hra

JANA BODNÁROVÁ
STAREC A POČÍTAČOVÝ CHLAPEC

Filmový a televízny scenár ma inú výstavbu ako rozhlasový. Filmový a televízny scenár majú ľavú a pravú stranu: na ľavej sú inštrukcie na realizáciu hry (pohyb, intonácia, výprava, hudba), na pravej strane je slovesný (dialogizovaný) text. Rozhlasový scenár obsahuje inštrukcie priamo v texte. Overte si naše tvrdenie prácou s textom.

Osoby
Hlas
Starec
Chlapec
Starcov syn
Ženský hlas
Chlapčenský hlas
Matkin hlas
Muž z dediny
Žena z dediny
Doktor

Dej rozhlasovej hry sa odohráva v decembri kdesi v horách. V starej kúrii žije starec so svojim vnukom, pretože jeho rodičia odišli služobne do Ameriky. Starec je reštaurátorom obrazov. Jeho vnuk síce neznáša rýchly pohyb, ale miluje počítačové hry.

Starec Ale čo! Ján Krstiteľ z konca 20. storočia!
Chlapec Zasad' dačo aj Charliemu! Strom so safaládkami. Je fakt super! Bombový! Dobré, že si ho včera zachránil. Raz nájdem dospelákov, ktorí ho vyhodili a...
(Napodobní zvuk výstrelu.)
Starec Nehnevaj sa, to nie je ani len vtipné.
Chlapec Ja nechcem byť vtipný.
Zvuk Prudký štekot psa.
Starec Ticho, Charlie, čuš! Nerozumieš tomu!
Chlapec Vykašleš si pľúca kvôli mizerákam.
Starec Je to pekné, že Charlie má takého zapáleného obhajcu, ale ani ochranca nesmie byť násilník: to by bol ustavičný kruh!

Chlapec Si jednička, starý otec. Rozprávaš ako z knihy. Lenže v skutočnosti je všetko inakšie.
Starec Dám sa poučiť, aké? Ako tí tvoji panáci z počítača? Tí všelijakí ninjovia?
Chlapec Hej, starý otec! Priznaj sa, že sa ti tá hra páčila! Ktorého bojovníka by si si vybral ty? Každý ovláda iné bojové umenie. Páčil sa ti ten, čo strieľal bleskom? Alebo skôr ten, ktorý hádzal hviezdičky? Sekanie mečom? Hádzanie hákom? Pamätáš si piatu úroveň, čo sa odohráva v Neo City? Môj ninja lietel v podobe tornáda...
Starec A tie ustavičné draky! Nám kedysi o nich síce rozprávali rozprávky, ale nie krvilačné, ako...
Chlapec *(prudko skočí do reči starca)* Spherical? Myslíš tú hru?! Nie zlá! Dopraviť magickú guľu cez huf neskutočných stvorení na isté miesto... To dá dosť zabrat'. Na každej desiatej úrovni iná obluda! Zapotíš sa, kým nájdeš čarovný štít v jednej z fliaš roztrúsených po všetkých leveloch.
Starec Kristepane, stačí! Veď ty hráš už aj bez počítača. Radšej pôjdem pozrieť na tú záhradu...
Zvuk *Technohudba, potom zvuk počítačovej hry, do nej vstúpi zvuk otvárania dvier a buhot palice o dlážku.*
Starec Hej, kapitán! Zastavili by ste láskavo to bombardovanie? Vstúpil som ja! *(jeho slová podfarbuje zvuk počítačovej leteckej hry)*
Chlapec Hi, grandpa! *(zvuk hry)* Práve som urobil desnú chybu! Zostrelil som lietadlo vlastnej letky! Pritom tento Night hawk má perfektnú grafiku... všetko je to super naimitované... letisko, krajina dole, piloti, samozrejme lietadlá...
Starec Raňajky si určite zhltol bez žuvania a Charlie dostal tyčinky, čo?
Chlapec Don't worry! Žerie so mnou kešu oriešky a pije kolu. *(stále zvuk hry)* Starý otec, už ma neruš... Vidiš, že hram s F 117-kou... Neskutočné lietadlo... *(chlapec stále rozpráva trochu prerušovane, pretože sústredene hrá)* Je skonštruované zo super materiálu. Absorbuje elektromagnetické vlny. Radar ho nezistí, chápeš? Teraz bojujem v 4. úrovni, aké letecké eso!
Zvuk *Štrngot príborov, cingot tanierov a pohárov.*
Starec *(vstupuje do miestnosti)* A... ty si dobrý chlapec! Ako krásne si pripravil stôl na Štedrú večeru, naozaj bezchybne. Musím to napísať tvojej mame. Aj ťa odfotoím pri stromčeku. Tiež si ho vyzdobil celkom sám.
Chlapec Čo mám robiť, keď je v dome chorý človek? Je ti fakt lepšie, starý otec? Mal si ešte ležať.
Starec Teba tuším pobožkal anjel.

- Chlapec *(posmešne)* Čo? Kto?
 Ženský hlas *(zvukový prelud)* Všetko viem, synček! Patrí sa to? Pozerať cez kľúčovú dierku na nahé dievča, ktoré sa umýva? A k tomu deň pred Štedrým večerom! Ak ťa cez noc nepobozká anjel, nedosta-neš pod stromček, čo si tak veľmi praješ!
- Chlapčenský hlas *(zvukový prelud, nadšene)* Korčule! Maminka, korčule! *(ženský smiech, ktorý prejde do silného echa)*
- Starec To nám tak vraveli. Keď sme zostali z ničoho nič ako vymenení... Ale to nie je podstatné! Povedal som ti už...? Asi nie... Chcem ti práve dnes povedať, ako som rád, že si tu, že ťa mám... Ja, starý frfloš. Dostal som v tebe najväčší darček...
- Chlapec Starý otec, hádam nezačneme plakať, ako to fantasticky vedia baby. Okrem toho aj naši ti napísali list. Krásny, sám si to vravel.
- Starec Je tak. A tebe poslali nové cédečká. Lenže kvôli môjmu záchvatu si ani nemal čas hrať sa s nimi.
- Chlapec To sa stihne...
- Starec Tvoja mama mi píše, aby som ťa priučal mojej práci. Je to milá žena, skutočne. Ako jej tam ďaleko musí byť za tebou smutno!
- Matkin hlas Chlapček môj! Si tak ďaleko. Je mi z toho často smutno. Ale keď je mi najsmutnejšie, predstavím si, že medzi tebou a mnou je natiahnutá dlhá niť. Keď silne potiahneš za koniec, pritiahneš ma k sebe. Keď potiahnem ja, budeš pri mne ty...
- Chlapec Zapáliš sviečky, starý otec?
 Starec Po dlhých rokoch nie. Zapál' ich ty. Máš právo... všetko si pripravil sám...
- Zvuk *Chvíľu počuť vianočnú hudbu, potom cingot rozbitého skla a pád tela na zem.*
- Chlapec *(kričí)* Starý otec! Starý otec... čo sa ti stalo! Starý otec, preber sa ... preber sa. Prosím ťa, vstaň... vstaň...
- Zvuk *„Výbuch“ zvukov, hlasov, ktoré predtým počul starec. Táto trieda postupne prejde do jemnej uspávanky.*
- Zvuk *Chlapec uteká po zamrznutom snehu. Ťažko dýcha, prerušovane plače. Buchot na dvere. Po chvíli sa dvere otvárajú.*
- Muž z dediny Človeče! Kto si? Mysleli sme, že to idú naši... z rodiny, spievať koledy.
- Zvuk *Počuť iba prudký dych chlapca a ľahké vzlykanie.*
- Žena z dediny Ale veď je to chlapec z kaštiel'a za dedinou! Chúd'a, čože sa stalo? Niečo sa muselo prihodiť. Tvoj starý otec?
- Chlapec Po... pomoc... potrebujeme pomoc... My nemáme telefón... Starý otec odpadol a leží... v izbe na dlážke...

- Žena z dediny Ach, panebože, ja som to tušila! Pán Kubynyi? A ty si vybehlo iba v košeli, dieťa...
- Muž z dediny Hod' mu dačo na chrbát... Zavolám záchranku a zjdem do kaštiel'a.
- Žena z dediny Je strašná... ani na Vianoce nespí... Pod', pod' dnu. Musíš sa zohriať. Veď sa celý trasieš ako osika...
- Chlapec Musím ísť nazad! Čo to vy vravíte? Môj starý otec... on nie je... nemôže byť... on iba leží...
- Zvuk *hudba*
- Starec *(rozpráva slabým, pomalým hlasom)* Ležím tu ako v obrovskej skúmavke, čo? Táto nemocničná izba vyzerá ako laboratórium... Alebo ako kozmická loď. Hadičky, prístroj... Pustili ma za tebou iba na chvíľu. Všetko si vydržal, starý otec! Si dobrý, fakt! Doktor ťa chválil...
- Starec Pripravil som ti ale Vianoce! Som ja starý babrák! Určite si sa bál v tom veľkom dome. Vďaka bohu, že máš ten počítač! Aby si vedel, už som s ním uzavrel prímerie...
- Chlapec A ty aby si vedel, skúsil som zavesiť búdky na stromy...
- Starec Teba tuším naozaj pobozkal anjel!
- Chlapec Ale nezavesil som ani jednu. Párkrát som spadol. Ja som babrák.
- Starec Nie si babrák. Ty si proste iný! Vidiš, ako si tu lichotíme? Choroby sú aj na niečo dobré... aspoň si ľudia polichotia. *(pokúša sa o smiech)*

- Chlapec *(naliehavo)* Starý otec, kedy sa vrátiš? Ty si sám tu a ja tam, Charlie i tak iba kňučí! Postarám sa o teba. Sestričky a doktor mi môžu povedať čo a ako...
- Starec Ja neviem, chlapče... len si myslím, dieťa, že toto moje staré, kostnaté telo s neposlušným srdcom by bolo nad tvoje sily. Ale som rád, že som to od teba počul, fakt, ani nevieš, aký som vlastne šťastný. Predovšetkým treba, aby si napísal rodičom. Vlastne, to ja som ich odhovoral, aby ťa vzali so sebou. Už veru neviem, či to bolo odo mňa správne.
- Chlapec Ešte im nič nenapíšem! Ty sa vrátiš a ja chcem zostať pri tebe. Chcem s tebou chodiť do lesa. Tie moje kecy vtedy ťa museli desne naštvat'! *(starec sa slabo smeje, vstupuje doktor)*
- Doktor Koniec návštevy, mladý muž. Tvoj starý otec zasa musí ticho ležať. Ale si chlapík! Povedali mi, ako si sa postaral o svojho starého otca. Chcel by som mať raz doma takého chalana, veríš? Tohto pacienta tu dáme do poriadku. Len trpezlivosť! O. K.?
- Chlapec O. K.
- Starec O. K., O. K. ... cítim sa tu ako v New Yorku!
- Doktor A pritom sme len nemocnica kdesi na kraji sveta!
- Starec Mne je to ganz egal, ako pre zmenu hovoria Nemci. Len nech sa postavím na nohy! Chlapec nemôže zostať tak dlho sám.
- Doktor Len žiadna nervozita! To by bol náš ťažký nepriateľ. Všetko sa dá usporiadať.

Čítame, pracujeme s textom

1. Rozdeľte ukážku na dve časti podľa toho, ako sa mení správanie chlapca. Charakterizujte ho v prvej časti, porovnajte so správaním v druhej časti ukážky. Analyzujte zmenu a dôvody, na základe ktorých sa menia chlapcove postoje.
2. Vypíšte z textu jazykové prostriedky – slová, slovné spojenia – ktoré vystihujú súčasnosť, výpočtovú techniku, vysvetlite význam cudzích slov. Ktoré slová môžeme považovať za zdomácnené, ktoré pociťujeme ako cudzie, ktoré ako internacionálne? Zdôvodnite.
3. V čom sa najviac prejavuje generačný rozdiel medzi chlapcom a jeho starým otcom, ako sa tieto generácie navzájom ovplyvňujú a dopĺňajú?

Pátrame, riešime úlohy

1. Na základe vašich vedomostí sa snažte charakterizovať rozhlasovú hru ako literárny žáner. Ktorý výrazový prostriedok je najdôležitejší?

2. Ktorý mimojazykový prostriedok dotvára ilúziu priestoru a súčasne aj umelecké obrazy?

3. Porovnajte základné črty rozhlasovej hry a filmu. Ktorý žáner sa vám páči viac? Presvedčivými argumentmi zdôvodnite svoj názor. Dbajte, aby váš ústny prejav bol stručný, jasný, zrozumiteľný.

4. Prečítajte si jednotlivé pokyny na zvukové efekty v scenári rozhlasovej hry. Využite vlastnú fantáziu a vytvorte text s primeraným obsahom, dejom a vo vhodnej forme k týmto bodom:

- a) hudba počítačovej hry,
- b) kroky starého človeka,
- c) sadanie do rozvzganého kresla,
- d) štekot psa, škrabanie na dvere,
- e) otváranie dverí,
- f) nalievanie vody do misky,
- g) chlípanie vody.

Tvoríme

1. Ľubovoľnú časť literárnej ukážky *Z teplého hniezda* spracujte do podoby rozhlasového scenára. Na ktoré jazykové a mimojazykové prvky musíte klásť najväčší dôraz, bez ktorých by sa nedala vysielat' rozhlasová hra?

2. Vyhľadajte aktuálne rozhlasové hry, zostavte program, ktorý odporučíte spolužiakom. Váš výber zdôvodnite.

Zistili ste,

- * že rozhlasová hra je literárno-dramatický žáner.
- * že základným výrazovým prostriedkom je hovorené slovo.
- * že zvuk nahrádza a umocňuje význam jazykových prostriedkov.
- * že zvukové efekty vytvárajú priestorovú ilúziu a sú súčasťou umeleckého obrazu.

Filmové umenie

JOZEF CÍGER HRONSKÝ
SOKOLIAR TOMÁŠ

(Povešť)

Povešť pochádza zo 14. storočia. Rozpráva o chlapcovi Tomášovi, jeho vzťahu k ľuďom, prírode, zvieratám. Po tragickej smrti otca, ktorý bol čriednikom veľkomožného pána Baláza, žije Tomáš s dedom Metodejom a sestrou Agátkou.

Jedného dňa Tomáš zabije obľúbeného psa pána Baláza, Lapaja, ktorý ohrozoval ľudí a zvieratá, pretože ochorel na besnotu. Tým sa dostal Tomáš do nemilosti hradného pána, ktorého sluhovia ho dlho prenasledovali. Tomáš utiekol pred trestom pána Novohradu a ujal sa ho sokoliar Varčiak.

Pán Baláž si vršil zlosť aj na dedovi Metodejovi a jeho hnev ohováraním podnecoval aj ľok, ktorý závidel starému sokoliarovi Varčiakovi. Vyvinutý zmysel pre prírodu pomôže Tomášovi, ktorý rozumie reči zvierat, prekonať mnohé prekážky.

Až po čase, keď sa vysvetlia rôzne okolnosti a starý Varčiak sa zaslúži o to, aby bol odhalený pôvodca zla, môže Tomáš pokojne žiť a stane sa najvýznamnejším sokoliarom na Zvolenskom zámku.

A toho dňa, keď vstal od obeda pán zámku Baláž, prišla mu na um najvzácnejšia vec v celom zámku a hneď si zaumienil, že si ju obzrie. A myslel i na to, ako sa bude zvolenský Donč, budúca rodina, tešiť, keď mu takúto vzácnosť daruje po návšteve.

Zvesil zo steny ohromný kľúč, vyšiel na dvor, ale darmo sa zbehli okolo neho všetci psi, i Lapaj darmo sa mu dotisol až k samým kolenám, iba ho letmo pohladkal a poberal sa ďalej cez dvor. Zastal pred nízkymi dvierkami najvyššej zámockej veže a otvoril ich; tmavými schodmi tu i tu černeli sa dvere. Ale nezastavil sa ani pred jednými, iba na samú poslednú, najhornejšiu zámku položil ruku. Chvíľu postál. Spoza dverí vychodili podivné hlasy, akýsi divný šum, s'aby za dverami chodili duchovia a slova prerieknuť nechceli, iba čo vzduch zašuchoce okolo nich, keď sa pohnú.

A keď Baláž otvoril dvere, najsamprv ničoho nebolo vidieť, lebo oči zaslepilo veľké svetlo, len vychytil sa v izbe prenikavý škrek, s'aby duchovia utekali po kútoch, postrašení, že ich niekto prekvapil. Potom ukázali sa všelijaké veľké a mocné klietky, a kto sa rozumel do vecí, bol by mohol hneď povedať:

– Aha, tu je zámocký vtáčinec! Pekný, opatrený a vzácny vtáčinec! Jastraby a rárohy poznajú si svojho gazdu... Krídel tu veru dost, len ktorý sokol spomedzi holubičiarov, kršiakov, luniakov a birkutov je najvzácnejší? Iste niektorý bude veľmi vzácny!

Nuž nemusel by dlho čakať.

Baláž natiahol si na rameno až po lakeť veľkú remennú rukavicu, podišiel k najvzácnejšiemu a posadil si ho na ňu, aby sa mu mohol dobre prizerať. Po tvári rozliala sa mu akási detská radosť, ktorá nijako nepristala veľkej, mocnej postave; v očiach zahorel mu smiešok, aký vysadúva na zrenice iba pri najväčšom uspokojení. Pohladkal silné korene mohutných krídel milého sokola, a čo sa miláčik trochu i pozabudol, čo sa i zahnal tvrdým zobákom na gazdu, že mu vyvrela kvapka krvi na pravom ukazováku, Baláž sa nenahneval. Celkom pokojne a dobrotivo ho pokarhal, s'á Fružinu vtedy, keď mala iba dva roky.

– No, no, Dravčo!... Či si myslíš, že môj prst je zajačí chvost? A či sa hneváš, že som ti holuba nedoniesol? Len počkaj chvíľu! Priatelia sme, to hej, ale – dar za dar, holuba iba za zajaca. Zadarmo ti ho nesmiem dať, lebo mi to starý Varčiak zakázal, a ja ho musím poslúchať, lebo by mi nikdy viac nechtyl sokola...

Vtedy sokol Dravčo netrpezlivo zaškrabotal pazúrmí na remennej rukavici, zlatá obrúčka na nôžke a zlatá retiazka zahrkotala, s'aby sokol rozumel ľudskej reči a chcel by gazdovi svojmu zjaviť, aby už išli zajace doháňať.

– Trpezlivosť, Dravčo! Koňa už sedlajú, až nás uvidí, zastrihá ušami a nosom trochu drgne Lapaja, lebo ten mu bude sedieť pred nohami...

I sňal retiazku z klietky, na rukavicu nastokol si obrúčku a o ňu pripál vzácneho Dravča. Veru dobrotivo a láskavo sa s ním zhováral dolu mnohými schodmi, a keď vyšli na dvor, bolo tam tak, ako Baláž povedal.

Vysoký hrad, pyšné múry; veľkomožný Baláž, vzácne komnaty, povestné šable, znamenité zábavky, vyberaní a zmaznaní psi, drahý sokol, hrdý trubač, širočizná kresaná brána, a o krok, o dva ďalej?...

O krok, o dva ďalej nízke chalúpkky bez oblokov a bez okeníc, v chalúpkach malé ohnisko, naokolo začmudené steny, kde-tu lavica, na lavici ustaté ruky. Hradní poddaní kladú si ich sem.

Ako sa otvorila jar, neprestávalo pršať, až kdesi-čosi sa zrazu vyčasilo a vtedy muselo sa robiť deň i noc, aby sa mohlo zrno zaoarať. Pravda, panské zrno muselo sa zaoarať prvé. Azda by poddaní svoje ani neboli stačili inokedy, nuž zaorávali ho v noci, i d'akovali Bohu, ak visel na oblohe mesiac a videli trochu do brázdy.

Veď mnoho bolo treba zrna. O zemiaku nebolo vtedy ešte ani chýru ani slychu, a čo dnes nachová zemiak, to muselo sa vtedy dojedať v chlebe. Nuž usilovali sa zaorávať si aj svoj chlieb, i zdriemnuť trochu a čakať potom na svitaní dozorcú, keď príde budiť do roboty panskej. A čo narástlo na nočnej brázde, ani to si neodniesol všetko domov, lebo o žatve prišiel panský dozorca i na nočnú brázdú a z každých desiatich snopov vybral najkrajší pre hradný dvor.

Nuž ustaté ruky spočívali na laviciach chalúpok. Mozolnaté, tvrdé, čierne.

Iba ded Metodej mal biele ruky. Už dávno, dávno prestali ho dozorcovia vyháňať na panské roboty, lebo nevládal. Veľké roky sadali na neho ako drobný sneh. Najprv obeleli mu dlhé vlasy, potom obrvy, neskoršie celá tvár, ba napokon i ruky, lebo neboli už do roboty súce. Ale smútku nemal ešte na tvári.

Mal syna, ktorý bol čriednikom pri panských mladých koňoch na Pastvinách. Syn mal chalupu a zavolať otca, že veď v chalupe dosť bude miesta i pre jeho starobu. Ani krajca neľutoval, keď mu ho podával. I synova žena vdľačne oprala mu košeľu, ba i jednu novú mu upriadla.

Vnučka Agáta, ktorej bolo vtedy vyše trinásť rokov, v nedeľu zahladila mu dlhé, biele vlasy a vnuk Tomáš, nad ktorým ani desať ráz nezakvitla jablň, pred chalupou rozkročil sa pred dedom, múdrymi očami zadíval sa naň, trochu kývol hlavou, ako to robievajú dospelí ľudia, a povedal:

– Ded, dobre, že ste tu!

A ded Metodej sa usmial:

– Veď som nie ani zvolenský Donč, ani pán Baláž, a jednak mi je dobre! Nech vás Boh požehná! Dedova tvár až svietila od spokojnosti. Iba raz sa trochu preľakol, keď videl Tomáša vbehnúť do divej čriedy. Hlboká brázda vryla sa mu do čela, trochu sa mu zatriasli pery. Vbehnúť medzi neskrotené kone – nie robota ani pre smelého chlapa, a tu mu taká myšlienka udrela do hlavy, že chlapec z čriedy živý ani nevyjde. Veru ani vykriknúť nemohol od ľaku. Ale chlapec sa vrátil celý.

– Tomáš, Tomáš, za smrťou si chodíš pod konské kopytá! – vyčítal mu ded.

– Nie, ded, – rozhodne zapieral vnuk, – mne kone nič nevykonajú, poznajú ma, i dohovorím sa s nimi. Teraz som videl, že hentomu strakavému žrebcovi je niečo. Aj sa na mňa díval, aj na mňa volal a ja som šiel. Pod kolenom prednej nohy mal trň, ten som vytiahol.

– Ej, Tomáš, dedovi bláznovstvá rozprávaš! Kdeže má kôň reč, a ty o konskej reči hovoríš! Akáže to reč?

– Nevie, aká je, ded, – odpovedal Tomáš až po chvíli, lebo najprv rozmýšľal, – nijako neviem, aká je to reč, ale ja jednak rozumiem, keď ma niekto- rý žrebec volá. Veď ja i vtácej reči rozumiem...

– Ba?

– Veru je tak, ded, verte! – tvrdil chlapec veľmi vážne, ani si nevšimol, že sa ded usmieva. – I dnes ráno ešte pred svitaním vyšiel som z chalupy, lebo kdesi nablízku plakal drozd. Keď som vyšiel predo dvere, všetky hviezdičky svietili ešte na nebi a po stromoch chodil vietor a drozd plakal. Aj viem, ktorý to bol. Najstarší z našich drozdov, lebo najhrubší mal hlas. Iste to bol ded drozdov, ako si ty náš ded. Tu som zastal pred jablňou a spýtal som sa: „Čo ti je, ded?“ Drozd mi odpovedal: „Chorý som a nikdy viac spievať nebudem. Už bolo podvečer, zazrel jastrab straku, ale straka – falošnica hodila sa medzi krovie, doviedla jastraba na moju hlavu a už by som bol mŕtvy, keby ma srna ne-

bola vyslobodila. Práve dobehla, poľakal sa jastrab, odletel, nechal ma, ale ma do tých čias celého dokaličil.“ Tak sa mi drozd žaloval...

– Ale to si vtedy nestál tu pod jablňou, Tomáš!

– Ba tu to bolo, ded.

– V chalupe si ležal, prisnilo sa ti.

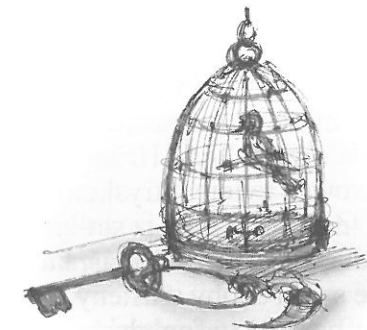
– Čo?

– Tak, tak, zo sna si sa rozprával s drozdom.

Chlapec otvorenými očami díval sa na deda, akoby sa mu divil, že mu neverí. V hlave prevaľovali sa mu storaké myšlienky, ale napokon rozhodne hodil rukou a tvrdo protirečil:

– Dobre sa pamätám, ded, že to nebol sen, ale skutočná pravda, lebo ma rosa oziabala na nohy, zima ma triasla a dnes som celý deň počúval – starý drozd ani len raz nezahvizdol. Aj straky sa ma dnes boja, – však vidíš, – obchádzajú chalupu, lebo vedia, že mám nachystaný kameň v hrsti.

Aj ho ukázal; mal ho v hrsti naozaj, a biely ded sa zas usmial tíško, azda trochu i posmešne.

Čítame, pracujeme s textom

1. Vypíšte z textu mená hlavných postáv a pripíšte k menám aj ich postavenie v úryvku z povesti. Zamerajte sa na vzájomné vzťahy medzi postavami a na spôsob, ako sa k sebe správajú. Ako hodnotíte toto správanie z vášho pohľadu?

2. Charakterizujte postavy príbehu, zamerajte sa na Tomáša a jeho vzťah k zvieratám. Povedzte, z čoho pramení Tomášova schopnosť rozumieť reči zvierat a vtákov.

3. Všímajte si postavu šľachtica Baláža a jeho správanie k obľúbenému sokolovi Dravčovi. Porovnajte ho so vzťahom k ľuďom (podľa obsahu v úvode).

Tvoríme

Pripravte si súvislé rozprávanie na tému: Môže človek 21. storočia žiť v súlade s prírodou? Využite vlastné vedomosti, skúsenosti, podnety z literatúry, filmu a podobne.

Filmový scenár

Povešť o sokoliarovi Tomášovi sa stala podkladom pre film s rovnomenným názvom. Scenár k filmu napísal slovenský scenárista Ondrej Šulaj, réžiu mal český režisér Václav Vorlíček. Film bol vyrobený v spolupráci filmových štúdií niekoľkých krajín, a to SR, ČR, Poľska, Maďarska, Francúzska, SRN, a preto aj herecké obsadenie vo filme je medzinárodné. Krásna Hôrka, Orava, Súľov, Turiec, Vysoké Tatry – to sú krásne miesta na Slovensku, ktoré môžete spoznať vo filme.

Snahou režiséra nebol len filmový prepis povesti, ale skôr historicko-dobrodružný príbeh. Rozprávkové črty povesti sú zachované v schopnosti Tomáša rozumieť reči zvierat, no aj tento moment vyznieva viac ako prirodzený dôsledok súžitia Tomáša s prírodou.

Prečítajte si ukážku literárneho a technického scenára filmu.

Literárny scenár

2. obraz

Exteriér – pastviny – deň

Nad krajinou krúži sokol. Nádherne plachtí vo vzdušnom víre a ostrým zrakom sledí po vyprahnutej planine. Z tej výšky vyzerá majestátny Novohrad ako detská hračka. Jeho veže a hradby sa strácajú v bohatej zeleni.

Po úboči sa ženie črieda divých koní. Hrivy im vlajú vo vetre, spod kopyt vyletujú kusy trávy. Neskrotené zvieratá tryskom kľučkujú pomedzi nízke kríky borievok.

Z jednej strany dobieha stádo mladý Tomáš, ktorý nemá viac ako desať rokov. Kôň, na ktorom sedí, je s ním akoby zrastený. Pohotovo reaguje na každú záchvev chlapcovho tela a nezadržateľne vháňa divú čriedu do ohrady na úpäti planiny.

Z druhej strany nadháňa kone Tomášov OTEC, prvý čriednik veľkomožného pána Baláža. Spotené kone vbehnú do ohrady. Dvaja POMOCNÍCI zaistia vchod závorou.

Nad krajinou krúži sokol.

TOMÁŠ našpúli ústa a z hrdla mu vyrazí ostrý škrek.

Dravec na oblohe zatrepoce krídlami a z výšky sa ako odpoveď ozve prenikavý sokolí hvizd.

3. obraz

Exteriér – pastviny – pred chalupou – deň

Pod košatým orechom sedia za jednoduchým stolom traja muži. Tomáš, najmladší z nich, chlípe riedku polievku. Vytrie tanier chlebom a hodí dobrotu nedočkavému psovi.

Tomášov OTEC krája chlieb a najstarší z trojice, sivovlasý dedo METODEJ, si naberá do hlinenej misy ovsenú kašu.

Tomášova sestra, trinásťročná AGÁTA, prinesie v krčahu čerstvú vodu a prisadne si k stolu. Už je pokope celá rodina. V ohrade sa splašia mladé kone. Statný hnedák s bielou lysinou sa stavia na zadné a nervózne kope okolo seba.

TOMÁŠ spozornie, započúva sa do erdžania divej čriedy. Vstane od stola a rozbehne sa k ohrade. Prehupne sa cez smrekové brvná a stratí sa medzi dupotajúcimi kopytami splašených koní. METODEJOVI vypadne z ruky drevená lyžica a Tomášov OTEC tiež ustrnie od strachu o syna.

TOMÁŠ sa šikovne prediera pomedzi rozbesnené zvieratá. Dostane sa k hnedákovi. Pohladením ho trochu upokojí. Kľakne si k jeho predným nohám.

Ostatné kone sa tiež upokoja. Tomášov OTEC odsunie hlinenú misu. Prešla ho chuť do jedla.

TOMÁŠ sa vráti k stolu.

METODEJ

Mohli ťa rozdupať. Tie divé žrebce si osedláva smrť!

TOMÁŠ sa šibalsky usmeje.

TOMÁŠ

A mne si večer povedal, že smrť už sedí na tvojom jazyku...!

METODEJ

Večer sedela, ale ráno som ju zahnal do lesa.

OTEC zahriakne syna.

OTEC

Tomáš...! Posledný raz si bol pri koňoch!

TOMÁŠ skloní hlavu, roztvorí dľaň a položí na stôl veľký trň.

TOMÁŠ

Ten hnedák ho mal zapichnutý v nohe. Preto sa tak splašil.

OTEC si pozrie trň a mlčky vojde do chalupy.

Spoza Tomášovej košele vykukne hlavička malého plcha. Huňaté zvieratko prebehne po chlapcovej ruke na stôl a spokojne si zbiera chlebové omrvinky. AGÁTA mu ponúka zvyšky ovsenej kase. METODEJ sa prihovori TOMÁŠOVI

METODEJ

Ako si vedel o tom trni?

TOMÁŠ sa dlho ošíva, pokým mu odpovie.

TOMÁŠ

Ten hnedák ma zavolať...

AGÁTA

Ty rozumieš konskému erdžaniu?

TOMÁŠ len neurčito pokrčí pleciami. AGÁTA vyprskne do smiechu a z neho potom prejde do nepodareného zaerdžania.

Technický scenár

2. obraz *Krajina s hradom*

Exteriér – deň

Preľnúť

-C -PC -transfokátor

Hudba Proti nebu, takmer bez pohnutia krídel, plachtí dravec. Kamera približuje pohľad, až môžeme identifikovať Vaganovho sokola (sokol 1.)

-PD

Sokol pozoruje krajinu pod sebou.

-VC -C -letecký pohľad, transfokátor

Cez hlavu sokola (vypchatý vták) vidíme v nízkom rannom slnku rozľahlú krajinu s Baladorovým hradom na návrší. Transfokáciou vypustí kamera zo záberu vtáčiu hlavu a sústreďuje pohľad na hrad, kde rozoznáme tri postavy stojace na hradnom múre.

-PC -jazda

Na hradbách stoja traja muži pozerajúci k nebu. V popredí veľkomožný pán Balador – cez rozhalenú košeľu a nohavice má prehodený honosný župan a na pravom predlaktí sokoliarsku rukavicu. Dva kroky za ním stojí drsný chlap s obviazanou tvárou. Podľa nejakej výraznej časti oblečenia v ňom spoznáme násilníka z predchádzajúceho obrazu. Muž drží v ruke prázdnu klietku a pohľadom starostlivo sleduje striedavo letiaceho sokola a Baladora. V pozadí sa nudí nevšímavý sluha.

Balador obdivne vydýchne:
A po chvíli dodá:

Muž s obvazom sa osmelí o krok bližšie a vtieravo prehovorí:

Balador na okamih odtrhne oči od letiaceho dravca a napomenie Ivera:

Balador: Nádherný...
Takého mi sľuboval Vagan...

Iver:
Celý rok som ho tajne cvičil...
pre vás, milostivý pán...
Vagan je len starý chvastúň.

Balador:
Takto a ňom nehovor!

Muž vidí, že prehnal. Rýchle vyloví z vrecka pišťaľku a podá ju Baladorovi.

Balador zapíska k oblohe a nastaví predlaktie s rukavicou.

-PD

Sokol okamžite zareaguje a zmizne z obrazu.

-C -znížená frekvencia kamery

Malý bod z neba sa rýchle spúšťa na kameru. Padá ako kameň a rýchle sa zväčšuje.

-PC -PD

Sokol s červenou čiapočkou dosadne na Baladorovu rukavicu a rozhliada sa, kde je nejaká odmena. Muž s obvazom mu rýchle ponúkne sústo mäsa, ktoré vták bleskovo zhltnie. Balador vtáka obdivne prezerá, ale v jeho nasledujúcich slovách začujeme stopu sklamania:

Iver:
... ráčte...

Balador:
Raz som na love zahliadol nad skalami toho slávneho sokola kráľa Mateja...
... za toho by som dal aj ten kaštieľ na Dunaji...

Čítame, pracujeme s textom

Pokúste sa vysvetliť, prečo sú v literárnom scenári mená postáv zvýraznené veľkými písmenami. Porovnajcie charaktery postáv, ktoré nám predstavuje scenár, s postavami z úryvku povesti.

Pátrame, riešime úlohy

1. Povedzte, v čom spočívajú základné rozdiely medzi literárnym a technickým scenárom. Hľadajte a porovnávajte rozdiely medzi scenármi a literárnou predlohou – povest'ou. Čo majú spoločné všetky literárne ukážky?

2. Ako vysvetlíte skutočnosť, že hlavné postavy majú rozdielne mená v literárnej predlohe a v scenári?

3. Sledujte, ako je tá istá časť deja spracovaná vo filme, ako literárne – zamerajte sa na súbežnosť obrazov vo filme a postupnosť deja v literárnej predlohe.

4. Pri práci s ukážkami zist'ujte a do zošitov zapíšte, ktoré výrazové prvky sú najdôležitejšie vo filme a ako sa prejavujú.

5. Ktorá veta z literárnej predlohy je vyjadrená v technickom scenári vetou: *Proti nebu, takmer bez pohnutia krídel, plachtí dravec. Kamera približuje pohľad, až môžeme identifikovať Vaganovho sokola.*

Zistili ste,

- * že film je špecifickým zobrazením reality.
- * že film je vybudovaný na jednote obrazu, slova, hudby, zvuku.
- * že obraz vo filme je na úrovni slova v literatúre.
- * že vo filme plní osobitnú úlohu kamera.
- * že autor filmového scenára aj pri zachovaní základných charakterových črt postáv sa nemusí úplne pridržiavať literárnej predlohy (napr. jeho postavy môžu mať iné mená).

Čo už vieme, čo sme sa naučili

Divadlo je audiovizuálne umenie s dôrazom na sluchové vnímanie textu, pričom zrakové vnímanie je druhotné

Film je technickým vizuálnoauditívnym umením, lebo v ňom je prvotným princípom zrakové vnímanie a príjem slovesného textu je až na druhom mieste.

Televízna hra je technickým audiovizuálnym umením, v ktorom má prevahu sluchový princíp ako v divadle. Ma širokú škálu akustických prostriedkov ako rozhlas.

Rozhlasová hra je technickým auditívnym umením bez možnosti využitia zrakového princípu.

Galéria spisovateľov

Nie je málo času, ktorý máme,
ale je veľa času, ktorý nevyužívame.
Seneca

Jana Bodnárová

1950

Slovenská spisovateľka, kunsthistorička, vydavateľka. Viac ako desať rokov pracovala pri záchrane umelecko-historických pamiatok v Prešove a písala články a štúdie o súčasnom výtvarnom umení. Od začiatku 90. rokov sa venuje takmer výlučne literárnej činnosti. Popri publikovaní nových kníh próz, tvorby pre deti, rozhlasových hier a televíznych scenárov, sa od polovice 90. rokov venuje tvorbe a prezentácii video performancií v domácich galériách a experimentálnych divadelných scénach, ako aj v zahraničí. Pre deti napísala knihy *Roztrhnuté koráliky*, *Dievčatko z veže*, *Malí, väčší, ešte väčší*, *Barborkino kino*, *Čo som videla pri jazere* a rozhlasové hry *Mlčanie Emilky D*, *Starec a počítačový chlapec*, *Narciska*.

Ján Botto

1829 – 1881

Básnik, najvýraznejší predstaviteľ slovenského literárneho romantizmu. Najväčší úspech dosiahol básňou *Smrť Jánošíkova*. Cez postavu ľudového hrdinu sa vyslovoval o dobových problémoch a situácii v národnom živote, aktualizoval ľudové tradície a zvýraznil v nej hodnoty živé aj v tom období. Z ľudových tradícií si vzal námety aj pre balady, v ktorých zvýrazňoval najmä tragické životné pocity. Písal vlastenecké a príležitostné básne, v ktorých reagoval na dôležité udalosti v národnom živote. Vzdal v nich aj hold významným osobnostiam národnej kultúry – Kollárovi a Sládkovičovi. Prekladal zo slovanskej poézie (A. Mickiewicz, A. S. Chomiakov) a z maďarčiny (S. Petőffi).

Thomas Brezina

1963

Ako 8-ročný napísal svoju prvú knihu (30 strán). V pätnástich už mal za sebou päť televíznych scenárov a vyhral s nimi veľkú rakúsku cenu pre mládež. Po maturite študoval zverolekárstvo a pracoval pre televíziu. Po roku 1989 začal písať knihy, napr. *Smrtiaca hmla*, *Chalani a iné katastrofy*, *Škola hrôzy*, *Klub záhad – Démon ticha*, *Pomsta grófa Gundolfa*, *Neviditeľná beštia* a ďalšie. Je veľvyslanec UNICEF-u a časť roka trávi v Rakúsku, časť v Londýne.

Daniel Defoe

1660 – 1731

Preslávil sa ako autor príťažlivého príbehu o boji osamelého človeka proti silám

prírody *Robinson Crusoe*. Knihy *Dobrodružstvá chýrneho piráta kapitána Singletona*, *Život a dobrodružstvá pána Duncana Campella*, *Nová cesta okolo sveta* majú dobrodružný charakter. Realistický román *Moll Flandersová* a *Robinson Crusoe* boli niekoľkokrát sfilmované.

Arthur Conan Doyle

1859 – 1930

Škótsky spisovateľ, preslávil sa poviedkami o Sherlockovi Holmesovi. Najznámejšie dielo o Sherlockovi Holmesovi je *Pes baskervillský*. Jeho ďalšie veľmi známe dielo je *Stratený svet*.

Ján Francisci

1822 – 1905

Národný buditeľ, politik, básnik, publicista, redaktor, pedagóg, zberateľ ľudovej slovesnosti, zakladateľ a funkcionár Matice slovenskej. V revolúcii 1848/1849 patril k najaktívnejším. Podieľal sa na príprave slovenských vlastencov v Liptovskom Mikuláši v máji 1848, na ktorom boli prijaté Žiadosti slovenského národa. Spolu so Š. M. Daxnerom a M. Bakulínym organizoval v gemerskej stolici založenie národnej gardy.

Gabriela Futová

1971

Pochádza z Prešova, kde pôsobí ako knihovníčka v Knižnici P. O. Hviezdoslava. Vyštudovala žurnalistiku na Filozofickej fakulte v Bratislave. Detskej literatúre sa venuje od roku 2006, vydala knižné tituly: *Naša mama je bosorka*, *Hľadám lepšiu mamu*, *Ako čarovná fľaška zachránila Vianoce*, *Lepší otec v hrsti ako kamoš na streche*, *Rozruch v škole na Kavuličovej ulici*. Napísala rozhlasovú hru *Dávajte pozor na Petra* a divadelnú hru *Zubaté trampoty*.

Jozef Cíger Hronský

1896 – 1960

Je veľmi známy svojimi knihami pre najmenších čitateľov – *Budkáčik a Dubkáčik*, *Smelý Zajko*, *Smelý Zajko v Afrike*. V tvorbe pre mládež sa venoval najmä povesti – *Zakopaný meč*, *Sokoliar Tomáš*, *Budatinski Frgáčovci*. Z tvorby pre dospelých sú známe jeho poviedky a romány *Jozef Mak*, *Chlieb*, *Svet na Trasovisku*, *Podpolianske rozprávky*.

Rudyard Kipling

1865 – 1936

Známy anglický básnik a prozaik. Väčšina jeho diel je zasadená do Indie v období britskej nadvlády. Literárne uznanie získal poviedkami o živote Angličanov v Indii. V roku 1907 získal ako prvý anglický autor Nobelovu cenu za literatúru „s uvážením pozorovacej schopnosti, nápaditosti fantázie, mužnosti myšlienok a pozoruhodného rozprávačského talentu, ktoré charakterizujú tvorbu tohto svetoznámeho autora.“ Ako básnik je pozoruhodný použitím slangu prostých britských vojakov vo svojich rýmovaných veršoch. Je autorom krátkej dobrodružnej prózy – poviedky, v ktorej spracúva tematiku života v prírode. Jeho príbehy nesú znaky zvieracej rozprávky, bájky a poviedky. Najobľúbenejšou zbierkou poviedok je *Kniha džunglí*. Väčšinou ju tvoria príbehy chlapca Mauglího, ktorého vychováva vlčia rodina. Mauglí až v dospelosti pochopí, že patrí do spoločenstva ľudí.

Janko Kráľ

1822 – 1876

Patrí k básnikom, ktorí okrem boja za národnú slobodu zdôrazňovali aj boj za sociálne práva. Bol jedným z prvých autorov, ktorí písali v spisovnej slovenčine kodifikovanej Ľudovítom Štúrom. Známe sú jeho balady *Zverbovaný*, *Križ a čiapka*, *Zakliata panna vo Váhu* a *divný Janko*.

Martin Kukučín

1860 – 1928

Literárna tvorba Martina Kukučina patrí k najvýznamnejším v slovenskej literatúre. Významná je jeho poviedková tvorba, pre ktorú námet čerpá z rôzneho prostredia. K najznámejším patria *Rysavá jalovica*, *Neprebudený*, *Keď báčik z Chochoľova umrie*. Spomienky na štúdiá stvárnil v novele *Mladé letá*. Jeho román *Dom v stráni* čerpá námet z ostrova Brač, na ktorom pôsobil ako lekár.

Július Lenko

1914 – 2000

Svoje prvé literárne diela začal uverejňovať už počas stredoškolských štúdií v rôznych časopisoch. Knižne debutoval v roku 1941 zbierkou básní *V nás a mimo nás*. Spočiatku sa venoval témam dobového vyst'ahovalectva a ľúbostnej lyrike, neskôr sa v jeho tvorbe objavovali i témy vojny, utrpenia, neskôr i spomienky na detstvo a mladosť, ktoré umelecky zachytil v zbierkach

Pohorie beznádeje, Hviezdy ukrutnice, Objatie, Stužková slávnosť, Čakaj ma pri púpavách, Naberanie živej vody, Smútok zelených stromov, Večerné verše. Okrem vlastnej tvorby venoval sa prekladaniu z nemčiny, francúzštiny a ruštiny. Zaslúžil sa o založenie Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši.

Jack London

1876 – 1916

Americký prozaik a dramatik. Pracoval ako robotník, rybár, zlatokop. Ako spisovateľ bol veľmi aktívny, napísal viac ako 50 kníh. Jeho knihy boli veľmi obľúbené, pretože London písal realisticky, námety čerpal z vlastného života. Knihy *Volanie divočiny* a *Biely tesák* majú podobné námety, sú podnes obľúbeným čítaním mládeže. O tvorivom raste spisovateľa hovorí kniha *Martin Eden*, ktorá má výrazne autobiografické črty.

Janko Matúška

1839 – 1844

Štúrovský básnik, spisovateľ, publicista, autor textu slovenskej hymny. Literárnou činnosťou počas štúdií v Bratislave sa zaradil k príslušníkom generácie štúrovcov, prejavil sa ako nadaný básnik. V prvej časopisecky uverejnenej povesti *Svätý zákon* propagoval názory Ľ. Štúra, najmä požiadavku obetovať osobné záujmy národným cieľom. V ďalších veršovaných historických povestiach (*Pomsta*, *Klára Zachová*, *Hrdosť*) zdôrazňoval romantickú osudovosť. Písal tiež balady na motívy ľudovej slovesnosti (*Kozia skala*, *Púchovská skala*), príležitostnú kratšiu lyriku, gratulačné a kondolenčné verše, piesne a rečovanky.

Karl May

1842 – 1912

V Karlovi Mayovi žila už od detstva bohatá predstavivosť a túžba po dobrodružstvách, kruto obmedzovaná nepatrnými možnosťami syna chudobného tkáča a neskoršie zle plateného učiteľa. Jeho budúci fiktívny svet dobrodružných dejov, skvelých hrdinov a exotických krajín nahrádzal prízemný a úbohý život, ktorý bol pre neho dlho realitou. Svoje utrpenie v mladosti si vykompenzoval tým, že sa stal hlavným hrdinom svojich príbehov, ktoré predkladal čitateľom ako autentickú autobiografiu. Pre svoje príbehy si volil spravidla krajiny a prostredia, ktoré sa vyznačovali exotickosťou, neprebádanosťou, čo mu poskytlo vynikajúcu možnosť na tvorbu dramatických zápletiiek. Najvd'áčnejším zdrojom pre tento typ románov bol americký divoký západ, hrdinská epeja

odporu indiánskych kmeňov a smutná tragédia ich neľútostného potlačovania a vykynožovania. Z tohto prostredia napísal azda najslávnejší román *Winnetou*, kde jeho hlavný hrdina Winnetou, náčelník kmeňa Apačov, vždy stojí na strane dobra. Za svojho života napísal 70 dobrodružných románov.

Vojtech Mihálik

1926 – 2001

Výbery z jeho básnickej tvorby vyšli vo vyše dvadsiatich knihách, niektoré básnické zbierky vo viacerých reedíciách. Jeho poézia bola preložená do mnohých európskych jazykov, publikovaná časopisecky a v antológiách slovenskej poézie. Najznámejšie zbierky: *Ozbrojená láska*, *Neumriem na slame*, *Archimedove kruhy*, *Vzbúrený Jób*, *Trpky*, *Appassionata*, *Útek za Orfeom*, *Sonety pre tvoju samotu*. Rovnocennou súčasťou jeho literárnych záujmov bola prekladateľská tvorba, ktorou sa zaradil medzi významných slovenských prekladateľov, a to najmä z antickej gréckej a rímskej literatúry (*Sofokles*, *Aristofanes*, *Ovidius*), z klasickej i novodobej poľskej poézie (*Slowacki*, *Tuwim*, *Lec*, *Szyborska a i.*), talianskej, francúzskej a americkej literatúry.

Igor Molitor, Muška Molitorová

Manželia Molitorovci sú rodáci z Košíc, od roku 1996 však žijú v Sydney v Austrálii, kde pracujú ako architekti. Pišu knihy pre deti. Najznámejšia je séria *Dievčatko z Krajiny Drakov*.

Scott O'Dell

1898 – 1989

Americký spisovateľ, potomok Waltera Scotta, napísal 26 románov pre deti a mládež. Za literárnu tvorbu získal roku 1960 medailu Hansa Christiana Andersena. Okrem robinsonády *Ostrov belasých delfinov* je známy jeho román *Čierny drak*, v ktorom sa 16-ročný hrdina odmieta stať otrokom ľahko nadobudnutého majetku. Román *Spev z luny* je príbeh mladej Indiánky, ktorá prežíva krutú tragédiu svojho kmeňa a s raneným mužom volí život uprostred divej prírody.

Kamil Peteraj

1945

Debutoval zbierkou *Sad zimných vtákov*. Vo svojich básňach si všíma človeka modernej civilizácie, problematiku medziľudských vzťahov. Známe sú jeho

zbierky *Faust a margaréty*, *Minútové básne*, *Motýľ z iného neba*. Peterajova poézia spája osobné a nadosobné, časové a nadčasové prvky. V plnej miere sa to odráža v zbierke *Lyrické korzo*. Tridsaťročnú tvorbu v retrospektíve predstavuje výber z Peterajovej tvorby s názvom *Aleluja, schúlená*. Peterajova poézia obsahuje množstvo motívov z oblasti hudby. Stal sa jedným z najpopulárnejších textárov slovenskej populárnej hudby. Peterajove texty sa vyznačujú kultivovaným lyrizmom a hravosťou. Texty piesní mu vyšli knižne *Texty*, *Bosá láska*, *77 piesňových textov*, *Poptexty*. V roku 2007 ho ocenili literárni kritici Zlatým perom za pôvodnú tvorbu (*Čo sa šepká dievčatám*).

Rick Riordan

1964

Rick Riordan je mnohonásobne ocenený autor knižnej edície *Percy Jackson* určenej pre mládež a detektívnej edície *Tres Navarre* pre dospelých. Knihy z edície *Percy Jackson* sa dokonca umiestnili na prvom mieste hitparády bestsellerov v *New York Times*. Riordanove knihy pre dospelých získali tri najvyššie celoštátne ocenenia v žánri detektívok – *Edgar*, *Antony a Shamus*.

Ján Smrek

1898 – 1982

Básnik, ktorého poéziu majú rovnako radi dospelí aj deti. Je to spôsobené tým, že Ján Smrek vníma každodenný život okom a srdcom básnika, nachádza krásu v každej maličkosti. Jeho poézia je vyznaním lásky k žene, vlasti, domovine, ale aj k prírode. Básne Jána Smreka vyšli v niekoľkých zbierkach, ako napríklad *Cválajúce dni*, *Iba oči*, *Božské uzly*, *Básnik a žena*, *Hostina*, *Studňa*.

Ľubica Suballyová

1965

Ľubica Suballyová je verejnosti známa najmä ako novinárka, kultúrna publicistka – pôsobila v denníku *Pravda*, prispieva do viacerých časopisov pre deti a mládež. Pre deti a mládež napísala knihy *My, deti z Trávníkov* a *Kľúčik od trinástej komnaty*.

Jozef Gregor Tajovský

1874 – 1940

Je autorom mnohých poviedok, ktoré vyšli v zbierkach *Omrvinky*, *Z dediny*. Vo svojej tvorbe sa vrátil do detstva, ktoré prežil u starých rodičov, a tak vzniklo niekoľko poviedok, ktorým hovoríme starootcovský cyklus (*Prvé hodinky*, *Do*

konca). Tajovský sa preslávil aj dramatickou tvorbou. Z jeho divadelných hier sa stále hrajú *Statky-zmätky* a *Ženský zákon*.

Kalo Uhrík

1932

Čitateľská verejnosť ho pozná najmä ako autora poviedok a fejtónov z časopisu *Roháč*. Popri svojom hlavnom zamestnaní spolupracoval aj s rozhlasom, televíziou. Desať rokov sa podieľal na príprave rozhlasovej relácie *Kaleidofón*, je autorom kníh *Pribuznosti*, *Blednúce spomienky*, spoluautorom scenára k detskému filmu *Zločin slečny Bacilpýšky*.

Jozef Urban

1964 – 1999

Básnik, prozaik, novinár, dramatik, hudobný textár. Debutoval básnickou zbierkou *Malý zúrivy Robinson*, za ktorú získal Cenu Ivana Kraska. Je autorom libreta k pôvodnému slovenskému muzikálu *Kráľ Dávid*. Autorsky sa podieľal aj na soundtracku k tretiemu pokračovaniu filmovej série *Fontána pre Zuzanu*, na ktorom nájdeme aj kultovú pieseň v podaní Joža Ráža *Voda čo ma drží nad vodou*. Keď ju písal, tragicky zomrel pri autohavárii. Pieseň *Voda čo ma drží nad vodou* vlastne nedopísal.

Ferko Urbánek

1859 – 1934

Dramatik, prozaik, básnik, autor vyše 50 divadelných hier s ľudovýchovným a národnobuditeľským poslaním, ktoré dodnes hrajú predovšetkým ochotnícke divadlá.

Miroslav Válek

1927 – 1991

Básnik, publicista, prekladateľ, kultúrny organizátor, politik, významný reprezentant modernej slovenskej poézie a autor literatúry pre deti a mládež. Pracoval ako redaktor vo viacerých časopisoch. Jeho básne vychádzali v zbierkach, z ktorých najznámejšie sú *Príťažlivosť*, *Nepokoj*, *Milovanie v husej koži*. Je jedným zo zakladateľov modernej poézie pre deti, napr. *Kúzla pod stolom*, *Pozrime sa do prírody, kto osoží a kto škodí*, *Kde žijú vtáčky*, *Veľká cestovná horúčka pre malých cestovateľov*, *Do Tramtárie*, *Pampulóni*, *Lastovička vo fraku*.

Liselotte Welskopfová-Henrichová

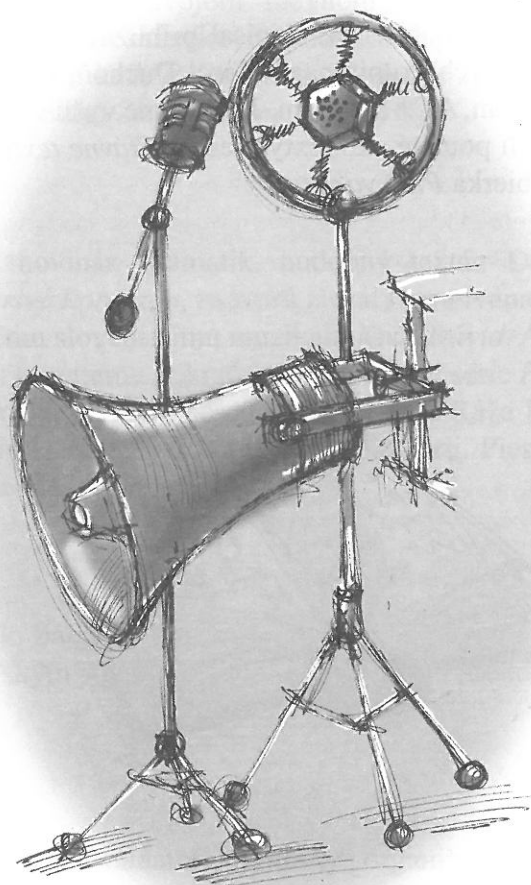
Je autorkou niekoľkodielného románu z prostredia Indiánov. Hlavným hrdinom je mladý Indián Harka, ktorého osudy sledujeme v knihách *Harka*, *Cesta do vyhnanstva*, *Jaskyňa v Čiernych horách*, *Návrat k Dakotom*, *Mladý náčelník*.

Ľuboš Zeman

1949

Básnik, textár, novinár a publicista. Napísal približne 500 textov k piesňam spevákov alebo hudobných skupín napr. Karol Duchoň, Robo Grigorov, Vašo Patejdl, Ján Greguš, Elán, AC+ a ďalším. Jeho básne vyšli v zbierkach *Trištvrté na jeseň* (niektoré boli použité ako texty piesní), *Slávne texty slávnych piesní*. V roku 2010 vyšla zbierka *Plač vo vetre*.

OBSAH

Úvod	5
Ferko Urbánek: Desatoro čitateľa	6

Umelecká literatúra v poézii

Anekdoty	8
Poézia	9
Ján Botto: Kukučka	9
Janko Kráľ: Slovo	10
Ján Francisci: Bratislavským bratom	13
Janko Matúška: Lúčenie	15
Ján Smrek: Najčistejšia láska	17
Július Lenko: Dcéрке	18
Vojtech Mihálik: Boháčka	20
Za rúčky	20
Piesne	22
Kamil Peteraj: Bosá láska	22
Mince na dne fontán	23
Luboš Zeman: Umenie žiť	24
Jozef Urban: Voda čo ma drží nad vodou	26
Miroslav Válek: Jesenná láska	27
Zuzana Smatanová: Miesto kde sa neumiera	29
No Name: Čím to je	31

Umelecká literatúra v próze

Detský hrdina v literatúre	36
Jozef Gregor Tajovský: Do konca	36
Jozef Cíger Hronský: Do školy	41
Martin Kukučín: Z teplého hniezda	46
Lubica Suballyová: O medailách a pomaranči	51
Gabriela Futová: Poškoľáci	55
Kalo Uhrík: Machova svorka	61
Marta Hlušíková: Srdce v ofsajde	66
Ján Babarík: Mobil	71
Hana Košková: Prekvapenie s vranou	75